Rapport i socialt arbete 152

Stockholms universitet

Hot, våld och emotionellt arbete på de särskilda ungdomshemmen

Personalens berättelser

Peter Andersson

Doktorsavhandling i socialt arbete vid Stockholms universitet 2021

Hot, våld och emotionellt arbete på de särskilda ungdomshemmen

Personalens berättelser

Peter Andersson

Akademisk avhandling för avläggande av filosofie doktorsexamen i socialt arbete vid Stockholms universitet som offentligen kommer att försvaras fredagen den 29 januari 2021 kl. 13.00 i Aula Magna, Frescativägen 6, Stockholm (för inbjudna), övrigt deltagande sker via Zoom. Länk kommer att finnas tillgänglig på institutionens hemsida.

Abstract

Threats, violence and emotional work at special youth institutions. Staff narratives

The aim of this dissertation is to describe how staff working at secure units define violence, the ways in which they say violence affects them emotionally, and the ways they emotionally handle violence. The secure units (*särskilda ungdomshem*) are managed by the Swedish National Board of Institutional care (Statens Institutionsstyrlese, SiS). The daily work of staff members is often described in terms of various dilemmas, challenges and tensions. Staff work in a context where they are at the intersection between care and punishment. How they respond to these dilemmas, challenges and tensions can affect how they handle violence. The organization (i.e. the institution) requires staff to induce or suppress emotions in order to sustain outward attitudes that produce a proper state of mind. Therefore, secure units are defined as an emotional place for both youth and staff.

The dissertation consists of four articles that explore different forms and directions of violence in the daily work of staff, and the ways that staff describe the impact of violence on their professional and private lives. The empirical data consist of 53 individual staff interviews (articles 1–3) and five focus groups with 27 staff members (article 4). Three overarching theoretical concepts are deployed: emotional work, narrative and violence.

The main findings from these papers can be summarized as follows: Staff talked about the extent and forms of violence that characterize their everyday work (articles 1 and 4), mostly in the form of stories where they described being exposed to both psychological and material violence. The frequency of this violence ranged from occasional to daily. Staff also talked about how they emotionally handled both perceived and acted-out violence, and how such violence can affect their professional role (articles 2 and 3). A common strategy seems to be role-taking. That is, staff members think they are exposed to violence in their role as "staff", not as private individuals. This paves the way for the normalization of violence as a strategy for dealing with everyday professional life. Furthermore, staff attribute violence to youth in an explicit way. This means that staff members find it difficult to reflect on their own responsibility and the fact that they are, in fact, co-creators of most incidents of violence.

The overall results of the four papers are additionally organized around three themes: (1) the position of the young person: perpetrator, (2) working with violence in a caring context and (3) prohibited workplace emotions. Traces of these themes can be found in all four articles and they are clearly linked to the dissertation's theoretical concepts. In conclusion, it is possible to describe these three themes as an expression of organizational shortcomings in which the staff are trapped.

Keywords: *Youth institution, Staff perspective, Violence, Emotional work, Feeling rules, Narrative.*

Stockholm 2021
http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:su:diva-186570

ISBN 978-91-7911-372-8
ISBN 978-91-7911-373-5
ISSN 0281-6288

Institutionen för socialt arbete

Stockholms universitet, 106 91 Stockholm

HOT, VÅLD OCH EMOTIONELLT ARBETE PÅ DE SÄRSKILDA UNGDOMSHEMMEN

Peter Andersson

Stockholms universitet

Hot, våld och emotionellt arbete på de särskilda ungdomshemmen

Personalens berättelser

Peter Andersson

©Peter Andersson, Stockholms universitet 2021

ISBN tryckt 978-91-7911-372-8
ISBN PDF 978-91-7911-373-5
ISSN 0281-6288

Tryckeri: Universitetsservice US-AB, Stockholm 2020

I am reminded of something my father said…when he spoke of how we bring up our children. He said we supply them with a map of the Italian lakes and send them to the North Pole.
(Freud, A., 1937)

Förord

Det är svårt att skriva ett förord, men här kommer det.

För det första vill jag rikta ett stort tack till de institutionschefer som gav mig möjlighet att bedriva min forskning på deras arbetsplatser. Därtill ett varmt tack till all personal jag fått träffa, som på olika sätt delat med sig av sin yrkesvardag utifrån det sensibla ämnet våld. Ett särskilt tack till Fredrik Berglund som aldrig tackat nej till att prata om SiS (eller om andra saker för den delen).

Carolina Överlien och Marie Sallnäs, mina handledare. I avhandlingens tredje artikel använder jag begreppet ”vändpunkter” när jag försöker förstå våldets påverkan. Begreppet går att applicera på min relation till er (kanske mitt försök att ända in i slutet försöka intellektualisera någonting så svårt som en mänsklig relation). Vid ett handledningstillfälle sådär två år in i forskarutbildningen hände något med mig. En av er sa ”det måste bli bättre”, varpå den andra sa ”det verkar som att du tar allt som en klackspark”. Det här blev en vändpunkt för mig, då det fanns en tydlig ödmjukhet i de förmanande orden. Kanske går det att likna forskarutbildningen med adolescensen. Å ena sidan vill man göra sig fri och klara sig själv, å andra sidan är det oerhört skönt att veta att man har någon att luta sig emot. Superlativen skulle kunna stå som spön i backen när min tacksamhet ska uttryckas gentemot er, Carolina och Marie. Kort sagt: jag är ytterst tacksam att just ni följt mig i detta arbete.

Jag vill också rikta min tacksamhet till alla jag kommit i kontakt med på institutionen för socialt arbete på Stockholms Universitet under åren som doktorand – ingen nämnd, ingen glömd. Några personer kräver dock en närmare presentation. Sibel Korkmaz. Vi började samtidigt. Vi har båda haft Carolina Överlien som handledare. Vi har båda en förkärlek till mordpoddar och annat obskyrt som kan tillskrivas människans mörkare sidor. Jag är tacksam att jag lärt känna dig och förhoppningsvis kommer vi kunna skriva någonting ihop framöver. Jag har lärt känna David Pålsson under denna tid, vilket jag är tacksam för. Öl och fotboll (Dif) är viktiga ingredienser för en trivsam vardag bortom jobbet. Sofia Härd behöver tackas extra (!). Sofias stöd går att likna med hur modern försöker trösta det frustrerade barnet. Till slut klarade även jag en kvantkurs. Jag vill också rikta en eloge till Nicklas Enroth för hans tålamod för de otaliga gånger jag avbrutit honom i hans skrivande med frågan ”Jobbar du…?”

Jag är också ytterst tacksam för att Hanna Linell, Katarina Piuva och Tore Svendsen gjort det möjligt för mig att undervisa på givande kursmoment. Vidare ska också tacksamhet riktas till Maria Andersson Vogel och Sofia Enell som gjort det möjligt för mig att delta i olika former av nordiska och svenska nätverk där ungdomsvården diskuterats samt till Michael Tärnfalk för livaktiga diskussioner om ungdomsvården. Jag vill också tacka Robin Blanton som hjälpt till med det engelska språket i alla fyra artiklar.

Varje tisdagskväll sedan augusti 2017 mellan klockan 17.30 och 21.00 träffas en grupp individer som håller på att utbilda sig till psykoanalytiker, däribland jag. Dessa kvällar har varit ett andningsrum för mig, som jag tror gett mig extra kraft till att finna lusten i mitt avhandlingsskrivande. Ett särskilt tack vill jag rikta till Feliks Wallenrodhe och Andreas Keller för vänskap. Jag vill också rikta en alldeles särskild tacksamhet till Maria Yassa.

Ola Ekerhov, Peter Gullerström, David Müller, Love Grahn, Samuel Palmgren och Love Mårtensson ska också tackas för middagar, vin, luncher, resor, vandringar och samtal som underlättat detta arbete i form av välbehövliga avbrott.

Innan covid-19 slog till brukade min pappa komma hem till mig och familjen för att laga pannkakor varje torsdag. Ofta kom jag hem svettig efter cykelturen från institutionen och oftast stod maten redan på bordet. Nästan lika ofta var hans första ord ”är du klar i skolan nu?”. Nu kan jag faktiskt säga att jag är klar. Samtidigt är det väldigt smärtsamt att mamma inte kunde få vara med om detta.

Mina barn Jolene och Jack har under avhandlingsskrivandet gått in i adolescensen – vare sig jag önskat det eller inte har det fått mig att kunna tänka på annat än SiS och våld. Det har nog varit bra. Avslutningsvis – vad ska man skriva när man inte riktigt vet hur man ska formulera sig eller när orden inte riktigt räcker till. När tårarna istället faller mot tangentbordet. Jag tror faktiskt inte detta hade funkat utan dig – Vesna. Min största kritiker och eviga kärlek.

//
Rådmansgatan 9
December, 2020

Lista över publikationer i avhandlingen

Avhandlingen baseras på följande artiklar:

1. Andersson, P., och Överlien, C. (2018). 'If you take it personally you break' Neglected voices on violence in secure units for adolescents. *Social Work and Social Sciences Review*, 19 (3), pp. 61-80. https://doi.org/10.1921/swssr.v19i3.1191

2. Andersson, P. (2020). Emotional adjustments to violent situations at secure units for adolescents: a staff perspective. *Emotion, space and Society*, 37. https://doi.org/10.1016/j.emospa.2020.100741

3. Andersson, P., och Överlien, C. (2020). Violence, role reversals, and turning points: work identity at stake at a therapeutic residential institution for adolescents. *Journal of Social Work Practice*. https://doi.org/10.1080/02650533.2020.1835848

4. Andersson, P. (2020). Handling fear among staff: violence and emotion in secure units for adolescents. *Nordic Social Work Research,* 10 (2), pp. 158-172. *https://doi.org/10.1080/2156857X.2019.1583598*

The published articles are reprinted with the permission of the publishers.

Innehållsförteckning

Kapitel 1. Introduktion 8

Inledning 8

Syfte och frågeställningar 11

Avgränsningar och disposition 12

Kapitel 2. Bakgrund: Statens Institutionsstyrelse och den svenska samhällsvården för barn och ungdomar 13

Den svenska samhällsvården för barn och ungdomar 13

De särskilda ungdomshemmen 15

De särskilda befogenheterna 17

Konflikthantering: No Power No Lose 18

Yrke: behandlingsassistent på de särskilda ungdomshemmen 19

Ungdomarna på de särskilda ungdomshemmen 21

De särskilda ungdomshemmen som totala institutioner? 23

Kapitel 3. Tidigare forskning: Våld, personal och emotioner på ungdomsinstitutioner 25

Avhandlingens position i forskning om ungdomsinstitutioner 25

Våld på ungdomsinstitutioner 26

Våldets riktning: ungdom mot personal 27

Våldets riktning: personal mot ungdomar 28

Våld mellan ungdomar 29

Statiska förklaringar till våld på ungdomsinstitutioner: ungdomarna eller personalen 30

Dynamiska förklaringar till våld på ungdomsinstitutioner: situationen och låtsasbråk 31

Personalen på ungdomsinstitutioner 33

Konflikten mellan att vårda och kontrollera ungdomar: det handlar om makt 33

Konflikten mellan offer och förövare: hur ska personalen bemöta ungdomarna? 34

Den relationella konflikten: Professionell eller vän? 35

Interaktioner mellan manlig och kvinnlig personal: betydelsen av gruppen 36

Emotioner på ungdomsinstitutioner 38

Ungdomsinstitutioner som emotionella platser 38

Personalens emotionella dilemma: att tillåta genuina emotioner i en onaturlig miljö 39

Våld, personal och emotioner på ungdomsinstitutioner: sammanfattning 41

Kapitel 4. Teoretiskt perspektiv och teoretiska begrepp 42
Symbolisk interaktionism: ett relationellt perspektiv 42
Tre teoretiska begrepp: emotionellt arbete, våld och narrativ 43
Emotionellt arbete 44
Känslor eller emotioner? 45
Arlie Hochschild: emotionellt lönearbete och känsloregler 46
Den teoretiska utvecklingen efter Hochschild. Växlingen från objekt till subjekt: en relationell arbetsplats 47
Våld: en begreppsdiskussion 49
Ett relationellt perspektiv på våld 50
Situationens betydelse 51
Kontextens betydelse 52
Olika former av våld 52
Intentionens betydelse 53
Ett illustrerande exempel 54
Narrativ – berättelser 55
Vad är en berättelse? 56
Ett samproducerande narrativ 57
Berättelsen inbäddad i en kultur 58
Berättelsen som katalysator: subjektspositionering 58
Berättelsen som samproducerande och identitetsskapande 59
Masternarrativ 59
Förhållandet mellan symbolisk interaktionism, emotionellt arbete, våld och narrativ 60
Kapitel 5. Metod.....62
Forskningsprocessen på de särskilda ungdomshemmen: min position 62
Urval: personalen på tre särskilda ungdomshem 63
Fokusgrupper 65
Individuella intervjuer 67
Transkribering 69
Tillförlitlighet 69
Etiska reflektioner i förhållande till avhandlingens genomförande 71
Kapitel 6. Analysmetoder.....74
Analytiska tillvägagångssätt 74

Berättelsens förutsättning: hur och vad 77
Teman framför den enskilda berättelsen..... 78
Enskilda berättelser i förhållande till gruppens berättelse 79
Diskussion – olika analytiska tillvägagångssätt 79
Kapitel 7. Avhandlingens fyra artiklar 81
Artikel 1: 'If you take it personally you break' Neglected voices on violence in secure units for adolescents..... 81
Artikel 2: Emotional adjustments to violent situations at secure units for adolescents: a staff perspective..... 82
Artikel 3: Violence, role reversals, and turning points: work identity at stake at a therapeutic residential institution for adolescents 84
Artikel 4: Handling fear among staff: violence and emotions in secure units for adolescents 85
Kapitel 8. Avslutande diskussion 87
De konstituerande våldsutövarna: ungdomarna 88
Våld i en vårdande kontext 89
Förbjudna arbetsplatsemotioner..... 91
Avslutande konklusioner..... 93
Avslutande reflektion..... 94
Engelsk sammanfattning 95
Bilaga 1 98
Bilaga 2. 100
Bilaga 3. 102
Referenser..... 103

Kapitel 1. Introduktion

Inledning

Från min sida så kände jag inte så mycket rädsla. Jag var inte rädd. Jag var aldrig rädd. Jag var inte rädd en enda sekund i den här situationen. Jag var mer arg och frustrerad efteråt, och ledsen för att det här hade kunnat ske på ett bättre sätt tycker jag. Och jag märker ju idag att jag har förträngt jättemycket, jättemycket av den här situationen.

Zara[1] har precis berättat om en våldsam situation som hon var involverad i på ett särskilt ungdomshem i rollen som behandlingsassistent. Hon liknade situationen vid ett upplopp. Personalen var å ena sidan tvungen att försvara sig mot ungdomarna, men å andra sidan berättar hon att det nog var så ungdomarna också upplevde situationen. Det vill säga att de behövde försvara sig mot personalen. Jag frågar henne hur hon upplevde situationen, och det är då hon börjar berätta om att hon inte var rädd. Zaras berättelse leder oss rakt in i denna avhandling. Den här avhandlingen handlar om våld och hur våldet påverkar personalen på de särskilda ungdomshemmen i Sverige.

De särskilda ungdomshemmen drivs av myndigheten *Statens institutionsstyrelse* (SiS). På dessa ungdomshem arbetar personalen med tvångsvård i form av anpassad behandling för ungdomar på 22 olika institutioner i Sverige. Institutionerna benämns *särskilda ungdomshem* enligt 12 § i Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU). De särskilda ungdomshemmen tar emot ungdomar som behöver ”stå under särskilt noggrann tillsyn” (12 § LVU). Ungdomarna har ofta en multipel psykosocial problematik vad gäller till exempel kriminalitet, missbruk, omfattande psykisk ohälsa och våld i hemmet (Sallnäs, 2019; Enell, 2015; Andersson Vogel, 2012; Jansson och Björck, 2012). Under 2000-talet har SiS rapporterat en ökning av våldsincidenter mellan personal och ungdomar på de särskilda ungdomshemmen (SiS, 2019a; Pelto-Piri, Engström, Engström, Sandén, Warg och Kjellin, 2017). Denna avhandling riktar in sig på den största personalgruppen inom SiS, behandlingsassistenterna. Med behandlingsassistenterna som utgångspunkt undersöks hur de berättar om hot och våld under sin yrkesvardag och därtill hur de berättar om hur de emotionellt hanterar våld i yrkesvardagen.

Behandlingsassistenterna är de som arbetar närmast de placerade ungdomarna alla dygnets timmar, alla dagar om året. De interagerar med ungdomarna på ett mångskiftande

[1] Fiktivt namn.

sätt i alla möjliga vardagliga situationer. Trots det beskrivs ofta personalens yrkesvardag som monoton och inrutad, och det gäller för ungdomarna också (Ponnert, Johansson och Svensson, 2020; Wästerfors, 2019). Samtidigt skildras personalens yrkesvardag också utifrån olika dilemman, utmaningar och spänningar (Ponnert m. fl., 2020; Enell, Gruber och Vogel, 2018; Silow Kallenberg, 2016; Gradin Franzén, 2014; Andersson Vogel, 2012; Degner, Henriksen och Oscarsson, 2010; Hill, 2005). Det handlar exempelvis om att personalen arbetar i en kontext där de befinner sig i skärningspunkten mellan vård och straff (Enell m. fl., 2018; Silow Kallenberg, 2016). Hur personalen förhåller sig till dessa spänningar kan påverka deras handlingsutrymme vad gäller hur de handskas med våld under yrkesvardagen (Andersson, 2020ab, Wästerfors, 2019; Andersson och Överlien, 2018). Att arbeta på ett särskilt ungdomshem som behandlingsassistent innebär följaktligen att befinna sig i en komplex yrkesvardag. Ett sätt att som forskare reducera denna komplexitet är att fokusera på valda aspekter av personalens yrkesvardag (Bengtsson, 2012). I denna avhandling är det våldssituationer som är de valda aspekterna av personalens yrkesvardag.

Det är personalens beskrivningar av våldssituationer i yrkesvardagen som studeras i avhandlingen. De olika former och riktningar våldet kan ha åskådliggörs genom personalens berättelser. Personalen har berättat om att ungdomarna kan använda våld mot personalen, att personalen kan använda våld mot ungdomarna och att våldet kan ske mellan ungdomarna. Våldets form har till största del beskrivits som psykiskt, fysiskt och materiellt. Det finns både fördelar och nackdelar med att utgångspunkten hämtas från personalens berättelser om vad våld är. En fördel är att det blir en inkluderande definition med betoning på individens subjektiva erfarenheter (Waddington, Badger och Bull, 2005). Det finns samtidigt en risk att väldigt mycket inkluderas som våld samt att specifika våldsformer utelämnas. Personalen i denna avhandling har till exempel inte berättat om sexuellt våld, varken som utövare eller som utsatt, samtidigt pekar viss forskning på att det är en våldsform som finns inom institutionsvården (Andersson Vogel, 2020; Alink m. fl., 2014; Mattsson, 2005; Överlien, 2004). Sexuellt våld är också en form av våldsutsatthet som ungdomarna alltemellanåt bär med sig in på de särskilda ungdomshemmen (SiS, 2019c; Folkhälsomyndigheten, 2018). Om våldet enbart beskrivs utifrån en riktning kan det finnas en risk att fastna i förenklade beskrivningar. Uhnoo (2011) pekar exempelvis på att initiativtagaren till en våldshändelse inte nödvändigtvis behöver vara den som slår det första slaget. Det går att argumentera för att våld ofta är flerriktat och inte enbart är fysiskt till formen.

Det är ovedersägligt att det förekommer våld på de särskilda ungdomshemmen, vilket innebär att samhällsvården är sammanflätad med fortsatt utsatthet för ungdomarna. Skoog (2013) beskriver en dubbel utsatthet vad gäller institutionsplacerade barn och ungdomar (jfr Mattsson, 2018). Det är en form av utsatthet som föranleder en institutionsplacering och en annan form av utsatthet kan finnas under institutionsvistelsen, till exempel våldsutsatthet. Det är följaktligen ytterst problematiskt att samhället omhändertar och placerar barn och ungdomar i en vårdande kontext, men inte alltid klarar av att skydda denna utsatta grupp (Whittaker, del Valle och Holmes, 2015; Euser m. fl., 2014).[2] SiS har, trots den noggrant indelade institutionsvardagen, pekat på att våldsincidenterna har ökat på de särskilda ungdomshemmen, och därtill finns det förmodligen en underrapportering av våldsincidenter (Sis, 2019a). Det kan bland annat bero på skam, normalisering och/eller definitionsproblem (Andersson och Överlien, 2020; Andersson, 2020a; Wästerfors, 2019; Andersson och Överlien, 2018; Sandvide, 2008; Åkerström, 2002). Den rapporterade ökningen av våldsincidenter behöver emellertid varken betyda att våldet per se har ökat eller att de placerade ungdomarna blivit våldsammare. Det kan till exempel handla om att det blivit enklare för personalen att rapportera om att en våldsincident ägt rum. Det kan också handla om en attitydförändring hos personalen, det vill säga att det är enklare för personalen att berätta om upplevt våld på arbetsplatsen.

I denna avhandling är det personalens berättelser om våld under yrkesvardagen som är i fokus[3]. Personalens narrativ tar sin startpunkt från de särskilda ungdomshemmen som kontextualiseras som en plats fylld av emotioner, där behandlingsassistenterna gör ett emotionellt arbete (Biszczanik och Gruber, 2018; Bolton, 2005; Crawley, 2004; Fineman, 2000; Hochschild, 1983). Historiskt har inte känslor beaktats i någon större utsträckning inom organisationer. Fokus har varit på rationalitet och byråkratisering (Bolton, 2005; Kemper, 1990). Det är dock någonting som successivt har förändrats,

[2] Se SOU 2011:61 för historisk tillbakablick avseende Sverige i *Vanvårdsutredningen,* se också *Upprättelseutredningen* (SOU 2011:9), vilken visar att missförhållanden inom samhällsvården inte enbart ska tillskrivas historien. Se vidare också Riksdagens ombudsmän (JO) Dnr 7107–2018 angående ungdomars beskrivningar av våldsutsatthet på SiS.

[3] Hedenborg (2005) menar att det inte går att förstå ungdomars villkor utan att relatera till de vuxnas situation. På så sätt blir, implicit och explicit, även de placerade ungdomarnas situation belysta genom personalens berättelser. Det betonar även Silow Kallenberg (2016) i sin avhandling om personalen på de särskilda ungdomshemmen.

eftersom organisationsforskare har synliggjort hur emotionalitet och rationalitet förefaller existera i växelverkan samt att emotioner är en viktig del för att förstå en arbetsplats (Sieben och Wettergren, 2010; Bolton, 2005; Fineman, 2000).

I stor utsträckning har forskningen som rör institutionsvård för ungdomar i Sverige och internationellt främst fokuserat på vilka de placerade ungdomarna är, hur organisering och innehåll av vården sett ut och utfallet av vården (Andersson Vogel, 2012; Gallagher och Gren, 2012). Det finns inte särskilt mycket forskning i Sverige om personalen på de särskilda ungdomshemmen, än mindre vad gäller hur personal berättar om sina erfarenheter av våld från yrkesvardagen och hur de hanterar olika former av våld, även om undantag finns (Wästerfors, 2019; Silow Kallenberg, 2016; Överlien, 2004). Forskningen i Sverige har inte beaktat våld på institutioner för ungdomar i lika stor utsträckning som andra europeiska länder (Sherr, Roberts och Gandhi, 2017). I den kunskapsluckan placeras denna avhandling.

Med utgångspunkt i personalens berättelser är avhandlingens analytiska ingång att försöka förstå och problematisera våld under yrkesvardagen och den emotionella hanteringen av våld på arbetsplatsen. Föresatsen är att synliggöra personalens erfarenheter av våld bortom fyrkantiga och anonyma journalanteckningar som ofta brukar vara fallet när det gäller beskrivningar av våld på de särskilda ungdomshemmen (Wästerfors, 2019; Wästerfors och Åkerström, 2016). Med personalens berättande i fokus handlar det om att förstå personalens erfarenheter av våld och hur de påverkas av de erfarenheterna. Detta öppnar upp för flera olika perspektiv på våld och former av våld.

Syfte och frågeställningar

Syftet med denna avhandling är att utforska personalens beskrivningar av våld samt att undersöka hur behandlingsassistenterna emotionellt hanterar våld under sin yrkesvardag. Den övergripande forskningsfrågan formuleras enligt följande: Hur beskriver och förstår behandlingsassistenter, som varit involverade i våldssituationer, dessa händelseförlopp? På så sätt går det att utforska personalens positioner och strategier samt belysa de växlingar som beskrivs i relationen mellan personal och ungdom. Följande fyra frågeställningar ska besvaras:

1. Hur beskriver behandlingsassistenterna det våld de möter i yrkesvardagen vad gäller form, riktning och omfattning samt sin egen hantering av våldet? (artikel 1)

2. Hur ser behandlingsassistenternas emotionella strategier ut och hur utvecklas dessa efter upplevt/utövat hot och våld? (artikel 2)
3. Hur påverkas och formas en behandlingsassistents yrkesroll av upplevt/utövat hot och våld? (artikel 3)
4. Hur förhåller sig behandlingsassistenterna till varandra vad gäller upplevt/utövat våld i förhållande till ungdomarna? (artikel 4)

Avgränsningar och disposition

Det finns avgränsningar i avhandlingen som redan nu behöver adresseras. Dessa är följande: avhandlingen är inte en prevalensstudie som syftar till att undersöka omfattningen vad gäller personalens användande eller utsatthet för våld på de särskilda ungdomshemmen. Avsikten är inte heller att generera en enhetlig definition för vad som är våld i aktuell kontext eller arbetsgrupp. Det finns inte heller någon ambition att utröna explicita orsaker till att det förekommer våldsincidenter på de särskilda ungdomshemmen.

Avhandlingen består av åtta kapitel och den fortsatta strukturen är följande: först ges en beskrivning av Statens Institutionsstyrelse som en del av den svenska samhällsvården för barn och ungdomar (kapitel 2), därefter följer ett kapitel om tidigare forskning. I det kapitlet struktureras den tidigare forskningen utifrån våld på ungdomsinstitutioner, personalens roll på ungdomsinstitutioner och emotioner på ungdomsinstitutioner (kapitel 3). Därpå följer teorikapitel (kapitel 4), metodkapitel (kapitel 5) och ett kapitel där de olika analytiska tillvägagångssätten redovisas (kapitel 6). I kapitel 7 beskrivs på ett övergripande sätt avhandlingens fyra artiklar var för sig. Avslutningsvis förs en sammanhängande diskussion om avhandlingens huvudsakliga resultat och bidrag i form av tre teman innehållandes identifierade masternarrativ från personalen (kapitel 8).

Kapitel 2. Bakgrund: Statens Institutionsstyrelse och den svenska samhällsvården för barn och ungdomar

I följande kapitel beskrivs först på ett övergripande sätt den svenska samhällsvården för barn och ungdomar som de särskilda ungdomshemmen är en del av. Därefter beskrivs de särskilda ungdomshemmen som drivs av myndigheten Statens Institutionsstyrelse (SiS). Därpå ges en överskådlig bild av de särskilda befogenheter som personalen har till förfogande på de särskilda ungdomshemmen. Sedan följer en beskrivning av det konflikthanteringsverktyg, No Power No Lose (NPNL), som personalen får utbildning i för att kunna hantera hot- och våldsincidenter. Därefter följer en beskrivning av behandlingsassistenternas yrkesroll på de särskilda ungdomshemmen och av de ungdomar som placeras på de särskilda ungdomshemmen i Sverige. Avslutningsvis förs ett kortare resonemang om huruvida de särskilda ungdomshemmen kan beskrivas som en ”total institution” (Goffman, 1961/2007).

Den svenska samhällsvården för barn och ungdomar

Barn och ungdomar i samhällsvård kan utöver de särskilda ungdomshemmen placeras i familjehem, stödboende och i hem för vård och boende (HVB). Under 2018 fick 38 800 barn och ungdomar någon gång under året vård enligt socialtjänstlagen (2001:453, SoL) eller insatser enligt lagen om särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU). Den vanligaste placeringsformen var familjehem, en insats 23 100 barn och ungdomar erhöll, den näst vanligaste placeringsformen var HVB (Socialstyrelsen, 2019).

Att barn och ungdomar placeras på institutioner är en del av den sociala barnavården och socialt arbete, i stort sett över hela världen (Ainsworth och Thoburn, 2014). Samtidigt ägnas inte lika mycket uppmärksamhet åt den del av institutionsvården där ungdomar kan placeras på låsbara institutioner som övrig barnavård (Enell m. fl., 2018). I Sverige har institutioner för barn och ungdomar funnits i hundratals år i olika former, ett exempel är Barnbyn Skå (Sallnäs, 2000; Levin, 1998; Lundström, 1993; Ohrlander, 1991). Historiskt, och även i dagsläget, har det handlat om att separera vissa ungdomar från det övriga samhället för att ge dem vård och rehabilitering samt för att kontrollera dem (Sallnäs, 2000). Den svenska samhällsvården för barn och ungdomar har sina rötter i ett system där kontroll och disciplinering framhölls. Det har kanske varit särskilt tydligt vad gäller institutionsvården (Wiklund, 2005). Det senaste seklet har inneburit förändringar vad gäller de lagar och föreskrifter som reglerar samhällsvården för barn och ungdomar i Sverige (Frangeur, 2007; Wiklund, 2005; Sallnäs, 2000; Lundström, 1993).

Det har bland annat handlat om förändringar av institutionsvården för barn och ungdomar, där LVU-lagstiftningen är en del[4] (Sallnäs, 2000). På en övergripande nivå betyder denna utveckling att socialt arbete vad gäller samhällsvården för barn och ungdomar i högre grad ska bedrivas utifrån frivillighet och samtycke, tvång ska i möjligaste mån undvikas. Dagens barnavårdsarbete regleras på så sätt inte i lika stor utsträckning utifrån principerna om disciplin och kontroll (Wiklund, 2005). Trots de förändringar som ägt rum inom samhällsvården för barn och ungdomar under de senaste dryga hundra åren har tvångsingripande insatser för barn och ungdomar bibehållits (Busch, Eneroth, Israelsson, Mattsson och Svensson, 2014).

Att placera barn och ungdomar på institution har både uppfattats som en lösning och som ett bekymmer. Det finns en motsättning mellan tilltron på institutionen och de negativa effekter en institutionsvistelse kan föra med sig (Sallnäs, 2000). Gradvis från ungefär 1950-talet och framåt har det inom forskningen riktats kritik gentemot att placera barn och ungdomar på institutioner. Kritiken har till exempel handlat om att effekten av en institutionsplacering är negativ för de ungdomar som placeras. Det har i grova drag lett till, både i Sverige och i övriga delar av världen, en nedmontering av de större institutionerna för barn och ungdomar eller att institutionerna blivit mindre (Quinn, Davidson, Milligan, Elsley och Cantwell, 2017; Whittaker m. fl., 2015; Ainsworth och Thoburn, 2014). Institutionsvården för barn och ungdomar skiljer sig åt mellan olika länder. Det beror delvis på hur det enskilda landets barnavårdssystem är uppbyggt (Ainsworth och Thoburn, 2014; Ezell, Zeira, Canali och Spath, 2011). I ett europeiskt perspektiv finns det både likheter och skillnader vad gäller institutionsvården för barn och ungdomar. Det kan till exempel handla om storlek, huvudman, inriktning på vården, placering utifrån rättslig eller social lagstiftning, öppna och/eller låsbara avdelningar (Ainsworth och Thoburn, 2014).

Benämningen ”särskilda ungdomshem” tillkom 1982 genom LVU-lagen. En tidigare benämning var ungdomsvårdsskolor (Levin, 1998). Under 1980-talet och delar av 1990-talet var huvudmannen landstinget. Staten övertog åter huvudmannaskapet 1993, eftersom det bland annat uppstod en regional obalans gällande institutionsplatserna (Sallnäs, 2000; Levin, 1998). I Sverige finns det en tradition av att kriminella ungdomar

[4] En skillnad mellan den tidigare BvL och LVU är att i BvL fanns det en möjlighet att tvångsplacera utifrån ett samhällsintresse, medan LVU bygger på paternalistiskt tvång. Båda dessa lagar bygger på indelningen av riskfyllda hemsituationer respektive risker kopplade till ungas eget beteende i miljön och beteendefall.

inte i första hand ska mötas med straff inom kriminalvården, till skillnad från exempelvis länder som USA, Storbritannien, Holland och Australien där det är vanligare (Ainsworth och Thoburn, 2014). Att ungdomar placeras enligt LVU på de särskilda ungdomshemmen är ett exempel på det[5]. På så sätt karaktäriseras arbetet på de särskilda ungdomshemmen av en idé om vård och behandling framför straff.

De särskilda ungdomshemmen

Statens Institutionsstyrelse (SiS) är en myndighet som sedan 1993 (SOU 1992:18) främst bedriver tvångsvård för ungdomar enligt LVU (även om det finns undantag när vården bereds enligt socialtjänstlagen), och verkställer placeringar av ungdomar enligt LSU på särskilda ungdomshem. Det är kommunen (socialtjänsten) som utreder och ansöker, först om beslut om vård hos förvaltningsrätten, och sedan om plats för den unge hos SiS. Beslut om vård omprövas endast om det är fråga om 3 § LVU (var sjätte månad), om det istället är 2 § LVU sker en prövning. De särskilda ungdomshemmen tar övervägande emot ungdomar med omfattande missbruk av beroendeframkallande medel, kriminalitet och/eller annat socialt nedbrytande beteende. Placeringarna är inte tidsbestämda, utan beror på den unges vårdbehov. Det är inte en straffrättslig påföljd, utan ett ingripande som syftar till att värna den unges hälsa och utveckling. LVU är en tvångslagstiftning och/eller en skyddslagstiftning, beroende på vems perspektiv man tar (Mattsson, 2014). Levin (1998) menar dock att det som benämns som behandling på de särskilda ungdomshemmen mer handlar om att den unge placeras i en institutionell struktur.

De särskilda ungdomshemmen finns spridda över hela landet och i nuläget finns 22 särskilda ungdomshem. Ofta är institutionerna lantligt placerade, en bit ifrån de stora städerna (även om undantag finns), vilket skulle kunna tänkas förstärka slutenheten. Det pågår för tillfället ett arbete inom SiS där säkerheten ska förstärkas och utvecklas.[6] De särskilda ungdomshemmen består av olika avdelningar: akut, utrednings- eller behandlingsavdelning[7]. Dessa avdelningar kan antingen vara öppna eller låsbara. 15 § LVU

[5] Under de senaste sex åren har i genomsnitt drygt 50 ungdomar placerats på SiS-institution utifrån Lag (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård (LSU), det vill säga utifrån ett straffrättsligt förfarande. De ungdomarna är mellan 15 och 17 år (se vidare SiS, 2019a). Därmed är den svenska principen om vård inte hundraprocentig (se vidare Andersson och Sallnäs, 2019).

[6] https://www.regeringen.se/4a95f6/contentassets/87853e4278034b23a2f70a555293a908/uppdrag-om-forstarkt-sakerhetsarbete.pdf

[7] En fjärde form av låsbar avdelning ska finnas för de ungdomar mellan 15 och 17 år som döms till LSU, i praktiken delar de dock avdelning med övriga ungdomar som vårdas på låsbar avdelning enligt

stipulerar att om den unge är placerad enligt 3 § LVU kan rörelsefriheten inskränkas oavsett om ungdomen är placerad på en öppen eller låsbar avdelning. Med låsbar avdelning menas att ungdomen inte på egen hand kan lämna avdelningen samt att det också är låst till andra utrymmen på avdelningen, till exempel kök och fritidsrum. På en öppen avdelning kan ungdomarna själva till exempel gå ut på institutionsområdet. De flesta platserna, av de drygt 700 platser som finns, är låsbara och tar emot barn och ungdomar upp till 21 års ålder[8]. Majoriteten av de placerade ungdomarna är mellan 16 och 18 år, flickorna är något yngre. De särskilda ungdomshemmen varierar i storlek. Det finns institutioner som har plats för upp till 50 ungdomar och mindre institutioner som har plats för 15 ungdomar.

De särskilda ungdomshemmen har historiskt, och delvis i nutid, tydliga könsdimensioner på så sätt att de till största delen är utformade för pojkar (Andersson Vogel och Gruber, 2018; Andersson Vogel, 2017, 2012). Det kan få konsekvensen att stereotypa könsnormer för hur personalen ska handskas med ungdomarna upprätthålls och reproduceras. Laanemets och Kristiansen (2008) visar att personalen på de särskilda ungdomshemmen handskas med flickor och pojkar på till synes olika sätt. Pojkar bemöts av personalen på ett nästintill auktoritärt sätt då personalen ofta är väldigt raka och direkta i sin kommunikation. Det innebär bland annat att pojkarna inte ges möjlighet att uttrycka sina känslor. Flickor betraktas som skörare och personalen beskriver det som en balansgång att försöka komma flickorna nära utan att kränka dem. I bemötandet med flickorna betonar personalen de bakomliggande aspekterna till placeringen på ett annat sätt än med pojkarna. Det leder till att känslor blir mer accepterande i interaktionerna mellan personal och flickor (Laanemets och Kristiansen, 2008; jfr Andersson och Överlien, 2020). Det är mest pojkar som placeras på de särskilda ungdomshemmen, de placerade flickorna har i stort sett sedan SiS startade stått för drygt en tredjedel (Sallnäs, 2019, SiS, 2019a). Det finns ett fåtal institutioner som tar emot både flickor och pojkar, dock är avdelningarna separerade. Huvudprincipen är könsseparerade institutioner.

Det finns ingen tydlig motsvarighet internationellt till de svenska särskilda ungdomshemmen (Enell m. fl., 2018; Björck, Brisman och Åberg, 2012). Enell med kollegor

---

LVU. I strikt mening handlar det om tre olika tjänster som SiS tillhandahåller. Samma tjänster kan erbjudas på en och samma avdelning. Se också Ponnert (2018) och Ponnert m. fl. (2020).

[8] Det finns ingen tydlig nedre ålder. I rapporten ”Ungdomar utskrivna från SiS särskilda ungdomshem 2018. En sammanställning av ADAD utskrivningsintervju” redovisas ett barn som var nio år, ett barn som var tio år, fem barn som var elva år och åtta barn som var tolv år (SiS, 2019b).

menar att det svårt att tala om en gemensam nordisk modell gällande ungdomsinstitutioner med låsbara avdelningar (2018). En likhet mellan de nordiska länderna är att ungdomarnas placering på institution inte, i huvudsak, sker under det straffrättsliga systemet utan utifrån den sociala barnavården. En åtskillnad kan göras mellan Sverige och Danmark å ena sidan, som har specifika institutioner för ungdomar där tvångsmedel[9] kan användas, och Finland och Norge å andra sidan, som inte har några specifika institutioner av detta slag, men där tvångsmedel istället kan användas i specifika situationer inom olika typer av placeringsformer. Denna skillnad i institutionsstruktur antyder en större användning av tvång i Sverige och Danmark på grund av den specifika institutionens legitimitet, exempelvis genom de särskilda befogenheterna (Enell m. fl., 2018).[10]

De särskilda befogenheterna

De särskilda ungdomshemmen skiljer sig från andra former av ingripande insatser för barn och ungdomar (t. ex. familjehem, stödboende och/eller HVB) eftersom personalen på de särskilda ungdomshemmen har relativt långtgående disciplinära befogenheter. För att vården ska kunna bedrivas har personalen särskilda befogenheter till förfogande (15-20c §§ LVU). På så sätt är tvingande ingripanden en central del av vården för både personalen och ungdomarna. Utöver att institutionerna har låsbara avdelningar kan ingripande beslut om den unge fattas som begränsar den unges fri- och rättigheter. Personalen har genom de särskilda befogenheterna möjlighet att inskränka den unges rörelsefrihet ”när det behövs av hänsyn till andra intagnas eller personalens säkerhet” (15 § LVU). Ungdomen kan också hållas i avskildhet på grund av att han/hon uppträtt våldsamt (15c § LVU), dock som längst i fyra timmar[11]. Under 2019 fattades cirka 1 100 beslut om avskiljning. Det är en mindre ökning jämfört med de två senaste åren och besluten fördelas relativt jämt mellan könen, men det är fler flickor som avskiljs (SiS, 2019a; jfr Mörner och Björck, 2011). Ungdomarna kan också sedan år 2003 enligt 15 d § LVU vårdas i enskildhet (innan 1 oktober 2018 enligt 15 c §). Det innebär att ungdomen inte kommer i kontakt med andra ungdomar på ungdomshemmet. Under 2019 fattades cirka 1 000 sådana beslut, en mindre ökning jämfört med de två senaste åren, och besluten fördelas relativt jämnt mellan könen (SiS, 2019a). Den relativt jämna fördelningen mellan könen i förhållande till att det är färre flickor som placeras på SiS

[9] I Sverige de särskilda befogenheterna.
[10] En överskådlig bild av de övriga nordiska ländernas institutionsvård för ungdomar (exkluderat för Island) ges i Enell m. fl. (2018).
[11] Innan 1 oktober 2018, det vill säga perioden för min datainsamling, kunde ungdomarna hållas avskilda i som längst i 24 timmar.

betyder att flickor i mycket högre utsträckning avskiljs och vårdas i enskildhet. Personalen har också möjlighet genom 17 § LVU att kroppsvisitera ungdomen, det är den mest frekvent använda befogenheten som personalen använder sig av. Under 2019 fattades cirka 12 000 sådana beslut, det är en halvering i jämförelse med de två senaste åren (ibid.). Vidare kan personalen begära urinprov (17 a § LVU), göra rumsvisitation (17 b § LVU) och genomsöka brev och andra försändelser (19 § LVU). Dessa tvångsåtgärder ska dock enbart användas om de står i ”rimlig proportion till syftet med åtgärden” (20 § LVU) och ungdomen ska enligt 20 c § LVU erbjudas uppföljande samtal efter ett verkställt beslut som gäller 15 c §, 17 § och 17 b §. Levin (1998) pekar i sin avhandling om de särskilda ungdomshemmen på att personalen ganska godtyckligt har en möjlighet att använda de särskilda befogenheterna på ett sätt som inte gynnar de placerade ungdomarna.

Specifikt vad gäller avskiljningar visar Björck och kollegor (2012) att våld mot personal är den typ av våld som anges mest frekvent i samband med avskiljningar. Personalens användande av de särskilda befogenheterna kan från den unges perspektiv betraktas som våld, men utifrån personalens perspektiv betraktas som lämpliga åtgärder för att upprätthålla vården (Andersson, 2020ab; Andersson och Överlien, 2018; Överlien, 2004; Goffman, 1961/2006)[12]. Det vill säga personalens användande av de särskilda befogenheterna hamnar utanför personalens uppfattning om vad som är våld (jfr Uhnoo, 2011).

Konflikthantering: No Power No Lose

”Tyvärr är hot och våld en del av det SiS medarbetare möter i sitt arbete” skriver SiS[13]. År 2019 rapporterades 1 958 våldsincidenter mot personal från ungdomar, en ökning med 22 procent sedan 2017 (SiS, 2019a). På de särskilda ungdomshemmen ska behandlingsassistenterna erhålla kontinuerlig utbildning i konflikthantering. Det sker genom utbildning i det lågaffektiva förhållningssättet/metoden/programmet ”No Power No Lose” (NPNL).

NPNL utvecklades inom SiS i början av 2000-talet för att hantera konflikter, hot och våld (Pelto-Piri m. fl., 2017). Myndigheten ville skapa en god arbetsmiljö och konflikter

[12] Se t. ex. Denison, Gerney, Leuken och Conklin (2018) och Steckley och Kendrick (2008) för en internationell bild av fysiska tvångsmedel som personalen har till förfogande på liknande institutioner för ungdomar som de särskilda ungdomshemmen.

[13] https://www.stat-inst.se/press/pressmeddelanden-nyheter/2018/inget-inkomstbortfall-vid-vald-och-hot/

skulle lösas i samförstånd mellan ungdomar och personal. Pelto-Piri med kollegor skriver att det som utmärkte programmet vid starten var att personalen skulle visa intresse för ungdomarna (2017). Personalen skulle vara empatiska och lyssna aktivt, de skulle tala i jag-form och visa en vilja till att lösa det underliggande problemet. NPNL har sedan starten 2003 reviderats och SiS skriver på myndighetens hemsida att det är ett ”program för effektiv konflikthantering”[14]. Det är framtaget för personal som arbetar direkt med klienter och ungdomar. Programmet omfattar en grundläggande orientering i affekt- och konfliktteori samt träning i taktiska, mentala och kommunikativa färdigheter. Den reviderade upplagan av NPNL fokuserar på hur personalen i ett tidigt skede ska kunna upptäcka och identifiera våld i vardagssituationer i jämförelse med den tidigare versionen där fokus var på personalens beteende. På så sätt har det skett en förflyttning från personal till ungdom i arbetet med konflikter, hot och våld. I den växlingen antyds implicit att man ser ungdomarna som orsak till att det förekommer våld och hot. Typsituationer när det kan tänkas vara angeläget att NPNL praktiseras av personalen är exempelvis vid regelkonflikt, problembeteenden hos ungdomen eller när ungdomen ska erhålla ett negativt besked. Det som är centralt i NPNL idag är den grundläggande säkerhetshållningen. Det beskrivs som regler för hur personalen ska agera vid en våldsincident. NPNL ska tillhandahålla personalen redskap så att de kan agera så rationellt som möjligt (Pelto-Piri m. fl., 2017), men det saknas samtidigt systematiska studier avseende metodens effektivitet (jfr van Gink m. fl., 2018ab). Att personalen ska agera till synes effektivt och utan känslor kan verka motsägelsefullt, eftersom de särskilda ungdomshemmen för det första är emotionella platser (Andersson, 2020b; Biszczanik och Gruber, 2018) och för det andra bär en stor andel av de placerade ungdomarna på tidigare trauman som torde vara någonting personalen ska vårda och ta hand om (Jansson och Björck, 2012).

Yrke: behandlingsassistent på de särskilda ungdomshemmen

Under 2018 arbetade cirka 2 700 personer som behandlingsassistenter på de särskilda ungdomshemmen. Behandlingsassistenterna utgör cirka 60 procent av hela SiS personal (SiS, 2019a). Drygt 60 procent av behandlingsassistenterna är män (SiS, 2018; jfr Bruhn, 2013 vad gäller kriminalvårdare i kriminalvården). Att det inom denna del av socialt arbete arbetar fler män än kvinnor kan ses i relation till socialt arbete i övrigt där kvinnor dominerar. 86 procent av de som arbetade som socionomer under 2017 var kvinnor (SCB, 2019). Silow Kallenberg (2016) skriver bland annat att det finns manligt kodade arbetsuppgifter på de särskilda ungdomshemmen och en manlig norm, vilket

[14] https://www.stat-inst.se/var-verksamhet/vard-och-behandling/no-power-no-lose/

kan vara en delförklaring till varför det är fler män som arbetar som behandlingsassistenter (se Frangeur, 2007 för svensk historisk tillbakablick). Bruhn (2013) pekar, utifrån en fängelsekontext, på att ju fler kvinnor det är som arbetar som kriminalvårdare desto större rehabiliteringsfokus i det dagliga arbetet. SiS skriver på myndighetens hemsida följande vad gäller behandlingsassistenternas roll[15]:

> ”Som behandlingsassistent är du nära ungdomarna och klienterna på din avdelning. Att vården sker med tvång skapar ofta motstånd, och trygga relationer är en viktig grund i behandlingen. Du står för omvårdnad, skapar trygghet och bygger relationer. Samtidigt kan du fungera som kontaktperson, delta i utredningsarbete och ansvara för direkta behandlingsinsatser.”

Behandlingsassistenternas arbetsuppgifter är mångfacetterade. De ska bland annat övervaka, hålla behandlingssamtal, dokumentera, hålla kontakt med socialtjänsten och hjälpa till med andra vardagssysslor som att hjälpa ungdomarna med tvätt och mat. Ofta arbetar personalen i team om två till fyra stycken. Många behandlingsassistenter är lågutbildade, men kvinnliga behandlingsassistenter är ofta högre utbildade än sina manliga kollegor (Silow Kallenberg, 2016; jfr Bruhn, 2013). Kraven på utbildning har under de senaste åren höjts inom SiS. För att få arbeta som behandlingsassistent på ett särskilt ungdomshem krävs i princip en tvåårig eftergymnasial utbildning[16] (jfr Bruhn, Nylander och Johnsen, 2017 vad gäller professionaliseringen av kriminalvårdare). Det innebär ofta studier på en yrkeshögskola eller folkhögskola[17], emellertid har långt ifrån alla som arbetar som behandlingsassistent denna formella utbildning (Andersson, 2020b). Det finns inte någon nationell utbildningssamordnare som tillhandahåller en enhetlig utbildning där man kan utbilda sig till behandlingsassistent. De olika utbildningarna som finns innehåller ofta kurser i samtalsmetodik, kriminologi, sociologi, psykologi och sociallagstiftning. Silow Kallenberg (2016) menar att andra kompetenser utöver utbildning lyfts fram hos personalen som viktiga (se också Ponnert m. fl., 2020). Det handlar till exempel om personalens egen erfarenhet av missbruk och/eller kriminalitet. Dessa aspekter betonas som viktiga i relationsskapandet med ungdomarna

---

[15] https://www.stat-inst.se/globalassets/dokument/dokument-till-jobbsidor/jobba-som-behandlingsassistent.pdf

[16] Mellan oktober 2016 och 1 oktober 2018 sänktes (pausades) detta utbildningskrav. Det krävdes då endast grundläggande högskolebehörighet (dvs. genomgångna gymnasiestudier) och ett års praktisk yrkeserfarenhet från vård- och behandlingsverksamhet.

[17] https://www.stat-inst.se/jobba-hos-oss/du-som-ar-behandlingspedagog/din-utbildning/. Se också HSLF-FS 2016:55 som SiS har att förhålla sig till vad gäller personalens kompetens. I vissa europeiska länder benämns aktuell profession som ”socialpedagog” och det är en universitetsutbildning, se t. ex. Steel och Simpson (2017) och Grietens (2015).

bortom formell utbildning. Ahonen och Degner (2014) visar i deras studie att 85 procent av personalen uppgav att de inte hade adekvat utbildning att möta den komplexa problematik som ungdomarna uppvisade på de särskilda ungdomshemmen.[18] De identifierade också att den vidareutbildning som personalen erhöll på institutionen inte var grundutbildning, utan mer avancerad utbildning, vilket fick konsekvensen att personalen inte visste hur de skulle applicera utbildningen i yrkesvardagen. Ponnert med kollegor (2020) låter förstå att det också kan finnas konflikter mellan socialtjänsten och behandlingsassistenterna på så sätt att personalen på SiS upplever att socialtjänsten lämnar bristfällig information om ungdomarna och information som inte är betydelsefull i institutionsarbetet.

Ungdomarna på de särskilda ungdomshemmen

År 2019 skrevs 1 264 ungdomar ut efter vård enligt LVU och SoL[19] från ett särskilt ungdomshem[20]. Det är en ökning med cirka hundra individer från 2018. Den genomsnittliga vårdtiden under 2019 var drygt fem månader, vilket är cirka en månad kortare tid än 2018 (SiS, 2019a). När en ungdom placeras på ett särskilt ungdomshem vilar ansvaret på socialnämnden eller den nämnden anförtrott uppdraget att tillgodose att ungdomens rättigheter och grundläggande behov tillfredsställs. I praktiken utför personalen på de särskilda ungdomshemmen det arbetet. Det handlar dock inte om att behandlingsassistenterna har vårdansvar för ungdomarna utan behandlingsansvar, vilket i sin tur kan påverka den unges vårdsituation (Ponnert m. fl., 2020)

De ungdomar som placeras på ett särskilt ungdomshem har många gånger varit föremål för en rad olika insatser via socialtjänsten innan de placeras. Ungdomarna beskrivs ofta ha allvarliga beteendeproblem och/eller befinner sig i social utsatthet (Ponnert m. fl., 2020; Sallnäs, 2019; Enell m. fl., 2018; Leviner och Lundström, 2017; Enell, 2015; Andersson Vogel, 2012; Jansson och Björck, 2012; Hill, 2005). Det är en beskrivning som också återfinns i den internationella forskningen (se t. ex. Eltink m. fl., 2018; van den Tillaart m. fl., 2018; Whittaker m. fl., 2015). Janson och Björck (2012) pekar på att en stor andel av de ungdomar som placeras på institution har upplevt ett trauma och många ungdomar visar också symptom på komplex traumatisering. Med trauma menas en händelse som medfört en psykologisk skada för individen. Det kan till exem-

[18] Studien bygger på 102 enkätsvar och 39 djupintervjuer med behandlingsassistenter på SiS.
[19] Avser åtta individer, varav sju var pojkar.
[20] 59 ungdomar frigavs efter vård enligt LSU, den genomsnittliga strafftiden var drygt 10 månader.

pel handla om ett sexuellt övergrepp eller att man bevittnat våld i hemmet. Med komplex traumatisering menas att individen uppvisar en sänkt funktionsnivå vad gäller sociala och kognitiva funktioner, i relationer till andra och i sin självuppfattning (ibid.). Vid en placering på ett särskilt ungdomshem ges möjlighet för ungdomarna att genomföra en ADAD-intervju[21]. En sådan intervju ger en bild av ungdomens situation utifrån nio livsområden[22]. I ADAD-rapporten från år 2019[23] ger SiS följande övergripande bild av ungdomarna: pojkar placeras i mycket större utsträckning på grund av kriminalitet än flickor (63 procent kontra 25 procent). Cirka hälften av ungdomarna uppger depressiva bekymmer, oro och koncentrationssvårigheter (en fjärdedel har någon gång försökt ta sitt liv). Flickorna rapporterar en högre grad av fysiska och psykiska övergrepp av en föräldrafigur och partner än pojkarna. Ungefär en fjärdedel uppger att de begått fler än 30 brott det senaste året och cirka 70 procent uppger att de missbrukat någon form av narkotika. Cirka hälften uppger misslyckanden i skolan och 70 procent uppger att skolan är tråkig. Vidare, framkommer det att 40 procent har en annan etnisk bakgrund än svensk (gäller i större utsträckning för pojkarna) (SiS, 2019c). Andersson Vogel (2012) visar i sin avhandling att en stor andel av de placerade ungdomarna har varit utsatta för våld i hemmet och Wästerfors (2019) nämner att en stor del av de placerade ungdomarna varit inblandade i diverse olika våldshandlingar, som till exempel misshandel. Folkhälsomyndigheten (2018) pekar i rapporten *Sexualitet och hälsa bland unga och unga vuxna inom statlig institutionsvård* på att en hög andel av de placerade ungdomarna tidigare har varit utsatta för sexuellt våld, flickor i större utsträckning än pojkar. Vad gäller erfarenheter av sexuellt våld pekas det ofta på att man som forskare aktivt behöver fråga kring det, eftersom det i jämförelse med andra former av våldsutsatthet är mer kroppsligt och därmed mer tabubelagt.

Personalen genomför också ADAD-intervjuer med ungdomarna när de ska lämna de särskilda ungdomshemmen. I ADAD-utskrivning 2018 (SiS, 2019b) rapporterar SiS att de livsområden ungdomarna uppger att de erhållit hjälp och stöd med bland annat är skola, fysisk och psykisk hälsa, detta oberoende av kön. Åtta av tio ungdomar uppger i

[21] Adolescent Drug Abuse Diagnosis, utvecklat i USA av Alfred Friedman och Arline Utada (1989). ADAD är en strukturerad intervju, där en personal (ofta en behandlingsassistent) intervjuar ungdomen utifrån standardiserade frågor, där ungdomen uppmanas svara sanningsenligt, dock kontrolleras svaren ej mot register från t. ex. skola, polis, socialtjänst, landsting eller med kontakt med familj.

[22] Fysisk hälsa, skola, arbete, fritid och vänner, familj, psykisk hälsa, brottslighet och användning av alkohol och narkotika.

[23] 2018 placerades 1 107 enskilda ungdomar på de särskilda ungdomshemmen, materialet i refererad ADAD bygger på 771 inskrivningsintervjuer (SiS, 2019c).

denna rapport att de trivts på avdelningen. Flickor uppger högre grad av mobbning än pojkarna (28 procent kontra 14 procent) och pojkar upplever sig trygga i större utsträckning än flickorna (SiS, 2019b[24]). I ADAD-rapporterna, oavsett om det är en inskrivnings- eller utskrivningsintervju, saknas till synes ett kritiskt resonemang utifrån ett maktperspektiv. Det är viktigt att belysa att det finns en maktasymmetri mellan ungdomarna och personalen på de särskilda ungdomshemmen som möjligtvis kan påverka hur ungdomarna svarar. Enell (2016) har intervjuat 16 ungdomar som placerats på ett särskilt ungdomshem vid tre tillfällen under en tvåårsperiod. Ungdomarna beskriver olika former av maktlöshet i relation till personalen. Tillfällen när de upplevt någon form av kontroll är när de samspelar med andra ungdomar. Många ungdomar som placeras på de särskilda ungdomshemmen har tidigare haft ”kontaktpersoner”, en insats genom socialtjänsten. Degner, Henriksen, Ahonen och Oscarsson (2015) pekar på vikten av att detta uppmärksammas vid en placering på ett särskilt ungdomshem, eftersom en sådan relation, enligt vad ungdomarna beskriver, är viktig att bibehålla under vistelsen på ett särskilt ungdomshem. Att en kontaktperson som en ungdom redan har en relation till är en viktig tillgång under en placering illustreras också i Henriksen, Degner och Oscarssons (2008) studie. Där framkommer det att de placerade ungdomarna delvis uppfattar SiS-personalens involvering som negativ och att personalen enligt ungdomarnas berättelser inte alltid arbetade för att utveckla en arbetsallians (jfr Bečević, 2015).

De särskilda ungdomshemmen som totala institutioner?

Flertalet forskare (se t. ex. Wästerfors, 2019; Enell, 2015; Gradin Franzén, 2014; Hill, 2005) använder sig av Goffmans begrepp ”totala institutioner” när de beskriver de särskilda ungdomshemmen. Goffman (1961/2007) ger i sitt klassiska verk *Totala institutioner: Fyra essäer om anstaltslivets sociala villkor* en synnerlig initierad genomgång av olika former av slutna institutioner och dess karaktäristika. Goffman menar att den totala institutionen är en ”social hybrid” (1961/2006, s. 19). Med det menas att institutionen är en blandning mellan en boendegemenskap och en formell organisation. Personalen behöver handskas med konflikten mellan att tillhandahålla de intagna med humana principer samt se till att arbetet utförs enligt en institutionell effektivitet (jfr vård kontra kontroll). Goffman menar att personer intagna på totala institutioner ofta uppvisar ett passivt alternativt aktivt förhållningssätt. Där individen vanligtvis skiftar från passivt till aktivt. Det passiva kan till exempel vara ”det är inte så dåligt här…”,

[24] ADAD utskrivning 2018, baseras på 926 utskrivningsintervjuer under 2018.

medan ett aktivt förhållningssätt är mer lösnings- och problemorienterat. Vidare beskriver Goffman (ibid., s. 50–52) fyra olika anpassningsstrategier som intagna vanligtvis använder sig av för att handskas med institutionslivet (jfr Enell, 2015; Levin, 1998). Det första Goffman pekar på är undandragande. Med det menas att individen aktivt drar sig undan på avdelningen. Den andra strategin som nämns är en form av motsats till undandragande, det vill säga individen utmanar institutionen medvetet, till exempel vad gäller regler och förhållningssätt. Det tredje förhållningssättet handlar om att individen bygger upp en tillvaro inom ramen för institutionen och går med på det som institutionen erbjuder vad gäller yttervärlden. Den avslutande anpassningsstrategin illustreras genom att individen tar över institutionens syn på en själv. Det vill säga individen spelar rollen som intagen med allt vad det innebär. Det är möjligt att dessa fyra anpassningsstrategier som Goffman beskriver för de intagna och deras hantering av det dagliga livet på institutionen också går att applicera på personalens yrkesvardag.

De särskilda ungdomshemmen går emellertid inte rakt av att betrakta som en total institution i linje med vad Goffman skisserar, även om det finns kännetecken som de särskilda ungdomshemmen delar med Goffmans beskrivning. Det handlar bland annat om bevakning och kontroll, en byråkratisk och administrativ styrning, en klyfta mellan personal och de som bor på institutionerna, att personalen har ett inflytande över hur dagen ser ut och vad som ska göras samt att familjen är oförenlig med institutionen. Det finns således karaktäristika som fortfarande är aktuella (Wästerfors, 2019; Enell m. fl., 2018). Flera forskare har försökt synliggöra hur de institutionella särdragen och institutionsvården har utvecklats sedan 1960-talet när Goffman bedrev sin forskning på institutioner (Wästerfors, 2019; Inderbitzin, 2007ab; Quirk, Lelliott och Seale, 2006; Anglin, 2004; Kivett och Warren, 2002; Davies, 1989; Mouzelis, 1971). Davies (1989) pekar exempelvis på att homogeniteten Goffman beskriver för institutionerna är för rigid. Inderbitzin (2007ab) intresserar sig bland annat för de rehabiliterande aspekterna som kan tänkas beröra de placerade ungdomarnas behov av välfärdsinsatser, en aspekt Goffman inte tog hänsyn till i någon större utsträckning. Dagens ungdomsinstitutioner är en del av den övriga samhällsvården som i sin tur är en del av välfärdssamhället. På dagens ungdomsinstitutioner är det ett större fokus på behandling och vård, ungdomarna kan och får ibland lämna institutionen och klyftan mellan de placerade ungdomarna och personal är inte lika skarp (Wästerfors, 2019). Vidare framhålls också att institutionsmiljön är utformad på ett mer stödjande sätt idag, det gäller till exempel hur ungdomarnas rum ser ut och tillgången till fritidsaktiviteter på institutionen.

Kapitel 3. Tidigare forskning: Våld, personal och emotioner på ungdomsinstitutioner

I följande kapitel beskrivs inledningsvis kort hur denna avhandling placeras i förhållande till den forskning som finns gällande ungdomsinstitutioner. Därefter struktureras detta kapitel runt tre teman. Det första temat belyser våld på ungdomsinstitutioner. Det redogörs för forskning om våldets olika riktningar på ungdomsinstitutioner och dess orsaker och konsekvenser. Det andra temat struktureras kring personalens yrkesvardag. Det görs genom att olika spänningar och dilemman som identifierats i forskningen utifrån personalens perspektiv på ungdomsinstitutioner åskådliggörs. Det tredje temat struktureras runt emotioner. Det görs genom att peka på forskning som kontextualiserat ungdomsinstitutioner som emotionella platser och personalens arbete som emotionellt arbete. Denna tematisering: våld på ungdomsinstitutioner, personal på ungdomsinstitutioner och emotioner på ungdomsinstitutioner utgår från inriktningen på denna avhandling. Det får naturligtvis konsekvenser. Denna forskningsgenomgång är därför inte heltäckande vad gäller ungdomsinstitutioner. I denna forskningsgenomgång är nämnd tematisering överordnad det specifikt nationella avseende ungdomsinstitutionernas olika karaktäristika. Det betyder att det inte finns en explicit uppdelning mellan svenska studier och studier från övriga Europa och Nordamerika.

Avhandlingens position i forskning om ungdomsinstitutioner

Forskning om ungdomsvård och ungdomsinstitutioner kan delas in i olika fokusområden. Andersson Vogel (2012) beskriver tre olika ”kluster” (s. 20). Det första klustret handlar om studier där fokus är på de ungdomar som är placerade på ungdomsinstitutioner (se t. ex. Franzén, 2017; Ybrandt och Nordqvist, 2015; Ahonen, 2012; Bengtsson, 2012; Tidefors, 2010; Andersson, 2008; Överlien, 2004). Det andra klustret handlar om hur ungdomsvården organiseras, vilket innehåll vården har och hur vardagslivet ser ut på institutionen (se t. ex. Pettersson, 2017; Enell, 2015; Basic, 2012; Lagerlöf, 2012; Hill, 2005). Det tredje klustret handlar om studier som undersökt utfallet av vården (se t. ex. Ybrandt och Nordqvist, 2015; Skoog, 2013; Höjer och Sjöblom, 2011, 2010; Shannon, 2011; Gudmundsdóttir och Nordqvist, 2011; Vinnerljung och Sallnäs, 2008; Knorth, Harder, Zandberg och Kendrick, 2008; Degner och Henriksen, 2007). Gallagher och Green (2012) delar på ett liknande sätt in detta forskningsfält i processstudier (fokus på den vård som ges) och utfallsstudier (vilken effekt har den vård som givits haft på de placerade ungdomarna?) och pekar på det faktum att det saknas forskning om personalen som arbetar på ungdomsinstitutioner.

Denna avhandling handlar om personalen på de särskilda ungdomshemmen, med fokus på olika former och olika riktningar av våld under yrkesvardagen och hur personalen emotionellt hanterar det våld de upplever förekommer på arbetsplatsen. I svenska studier har personalperspektivet, och att det därtill skulle handla om våld och emotioner, inte haft en framträdande position, även om undantag finns (Wästerfors, 2019; Biszczanik och Gruber, 2018; Pelto-Piri m. fl., 2017; Silow Kallenberg, 2016; Gradin Franzén, 2014; Gruber, 2013, Överlien, 2004). Det är inte helt enkelt att placera denna avhandling i ett av de tidigare nämnda forskningsklustren. Med tanke på att våld ibland beskrivs som en del av yrkesvardagen för behandlingsassistenterna (Andersson, 2020a, Wästerfors, 2019, Andersson och Överlien, 2018; Pelto-Piri m. fl., 2017) placeras denna avhandling inom det forskningskluster där vardagslivet för både ungdomar och personal beaktas. Den forskningsgenomgång som kommer nedan koncentreras kring våld på ungdomsinstitutioner, vilka spänningar och dilemman personalen har att hantera i yrkesvardagen och vilken plats emotioner har på ungdomsinstitutioner.

Våld på ungdomsinstitutioner

Det finns studier från exempelvis Sverige, Holland, Storbritannien, Israel och Nordamerika som visar att det förekommer olika former och riktningar av våld på institutioner där ungdomar placeras (se t. ex. Andersson, 2020ab, Andersson och Överlien, 2020; Eltink, 2020; Wästerfors, 2019; Andersson och Överlien, 2018; Eltink m. fl., 2018; Pelto-Piri m. fl., 2017; Sherr m. fl., 2017; de Valk m. fl., 2015; Alink m. fl., 2014; Euser m. fl., 2014; van der Helm m. fl., 2013, 2012, 2011; Davidson-Arad, Benbenishty och Golan, 2009; Winstanley och Hales, 2008; Anglin, 2002).

Vad gäller våldets olika riktningar beskrivs det ofta i forskningslitteraturen utifrån våld som ungdomarna riktar mot personal (se t. ex. Smith, 2020; Alink m. fl., 2014; Winstanely och Hales, 2008; Colton och Roberts, 2007), eller som våld personalen riktar mot ungdomar (se t. ex. Euser m. fl., 2014; Attar-Schwartz, 2011; Stein, 2006; Colton, 2002) och/eller våld som sker mellan ungdomarna (se t ex Mazzone, Nocentini och Menesini, 2018; Attar-Schwartz och Khoury-Kassabri, 2015; Sekol, 2013; Barter, Renold, Berridge och Cawson, 2004). Fler studier visar att risken för våld, oavsett riktning, tenderar att öka på låsbara institutioner i jämförelse med öppna institutioner (se t. ex. van Gink m. fl., 2018ab, Alink m. fl., 2014; Euser m. fl., 2014). Det är inte alldeles enkelt att utröna våldets riktning (Uhnoo, 2011). Det går heller inte att direkt jämföra riktningarna, eftersom personalen är anställd för att vårda och ta hand om ungdomarna,

vilket belyser den inbyggda asymmetri som finns i relationen mellan personal och ungdomar. I genomgången som följer om våld på ungdomsinstitutioner beskriver jag olika riktningar av våld för att betona att det finns en dynamik som antyder att våldet kan vara flerriktat. Trots det innebär kommande uppdelning en viss reduktion av våldets komplexitet, men det är oundvikligt i en litteraturgenomgång som denna. Vidare, under avsnittet dynamiska förklaringar till våld (s. 31–33) pekas det på just detta dilemma vad gäller förenklade förklaringsmodeller till våld på ungdomsinstitutioner.

Våldets riktning: ungdom mot personal

Studier där riktningen på våldet har varit från ungdom mot personal har undersökts i flera europeiska studier. I en holländsk studie (Alink m. fl., 2014) deltog 178 personal från tre olika former av ungdomsinstitutioner (öppen till låsbar). De fick svara på om de under det senaste året någon gång upplevt verbalt våld, psykologiskt våld, fysiskt våld och/eller sexuellt våld. Drygt 80 procent av personalen hade varit utsatt för någon form av våld från ungdomarna. Att bli utsatt för verbalt våld var vanligast. De såg också att risken för våld var större på de låsta institutionerna, som de definierar som en ”våldsam kontext”, inte bara för ungdomarna utan också för personalen. De förklarade den högre våldsutsattheten på de låsta institutionerna bland annat utifrån att de tar emot ungdomar med grövre beteendeproblematik. De såg inga skillnader mellan könen hos personalen, men yngre personal rapporterade högre våldsutsatthet än äldre personal (ej kontrollerat för antal år de arbetat på institution).

När det förekommer våld finns det en risk att det påverkar kulturen på arbetsplatsen. Smith (2020) menar, utifrån ett omfattande etnografiskt material, att det finns en risk att kulturen på institutionen kommer att präglas av rädsla (“fear-based practice”) om det förekommer våld från ungdomarna mot personalen (jfr begreppet ”culture of fear” i Brown, Winter och Carr, 2018). Om arbetet präglas av rädsla kan det leda till att relationella aspekter försvinner och det blir ett större fokus på tvång, menar personalen i Smiths studie. Personalen såg våldet som en del av sin yrkesvardag, den värsta delen, och som skäl till att personal slutar. Personalen menade att våldet ofta förekommer vid situationer som i Sverige kan liknas med när personal måste vara fysiska med ungdomarna (t. ex. hålla fast eller lägga ner vilket kan göras utifrån de särskilda befogenheterna) (jfr Uhnoo, 2011 vad gäller våldets initiativtagare). Ett sätt att reducera våld på institutionerna är att förändra den formen av ingripanden från personalen. Det våld som personalen rapporterar om spänner mellan psykologiskt våld (t. ex. hot) till fysiskt våld (sparkar och slag) (Smith, 2020; Smith, Colletta och Bender, 2017).

Forskning pekar på en högre frekvens av våld i denna riktning på låsta ungdomsinstitutioner. Winstanley och Hales (2008)[25] undersökte personal som arbetade på tre öppna ungdomsinstitutioner i England huruvida personalen under det senaste året upplevt fysiskt våld eller hot. 64 procent hade under det senaste året upplevt hot och 56 procent hade upplevt hot vid fler än ett tillfälle. Framträdande i den studien är att personalen upplevde en upprepad utsatthet inom ett relativt kort tidsspann (det finns exempel på personal som under en månad upplevt 15 våldsincidenter). Personalen upplevde liknande grad av våld oavsett utbildningsnivå.

Våldets riktning: personal mot ungdomar

Våld som personal använder mot ungdomarna ger bland annat upphov till frågor om personalens intention och den inbyggda maktasymmetri som finns på ungdomsinstitutioner mellan personal och ungdomar. Personalens intention handlar bland annat om de bakomliggande motiven till handlingen (Hamby, 2017) och maktasymmetrin handlar exempelvis om de organisatoriska principerna som personalen har att agera utifrån (t. ex. de särskilda befogenheterna). Personalen kan uppfatta sitt användande av till exempel de särskilda befogenheterna som lämpliga åtgärder, åtgärder som omfattar ett visst användande av våld. Det vill säga personalen agerar utifrån de särskilda befogenheterna, ett agerande som utifrån ungdomarnas perspektiv kan uppfattas som att de blir utsatta för våld (jfr Andersson, 2020ab; Andersson och Överlien, 2018; Överlien, 2004). På så sätt kan det ibland vara svårt att särskilja våld å ena sidan från maktutövning, kontroll och tvång å andra sidan när denna riktning av våldet synliggörs. De olika deltagarna i en våldssituation uppfattar och berättar om situationen på olika sätt, vilket gör det svårt att tala om explicita riktningar, eftersom det kan finnas olika tolkningsrepertoarer (Andersson, 2020b; Wästerfors, 2019; Uhnoo, 2011). Det finns få studier där personal på ungdomsinstitutioner har berättat om att de använder våld mot ungdomarna. De studier som det nedan refereras till utgår därför främst från ungdomarnas perspektiv, även om undantag finns (se t. ex. Andersson, 2020a; Andersson och Överlien, 2018).

Våld som personal utövat mot ungdomar undersöktes i en större israelisk studie (Attar-Schwartz, 2011) omfattande 32 ungdomsinstitutioner med drygt 1 300 ungdomar mellan 11 och 19 år (institutioner där ungdomar bor under en period). 19 procent av ungdomarna uppgav att personal hade tagit tag i eller puttat dem. 12 procent uppgav att de hade blivit slagna och 11 procent att de hade blivit sparkade. Var fjärde ungdom

[25] 87 personal från tre olika barn- och ungdomsinstitutioner.

uppgav att de en månad innan undersökningen hade upplevt någon form av fysisk misshandel. Attar-Schwartz menar att trots att det är förbjudet för personalen att använda våld, gör de det. Det visade sig att vissa specifika ungdomar till synes verkade vara mer drabbade än andra. Det gällde ofta utåtagerande pojkar med en neuropsykiatrisk diagnos (se också t. ex. Eltink m. fl., 2018; Davidson-Arad och Golan, 2007; Baker, Wulczyn och Dale, 2005; Barter m. fl., 2004). Pojkar och flickor rapporterade i samma utsträckning verbalt våld, medan pojkar i större utsträckning rapporterade utsatthet för fysiskt våld, och de yngre ungdomarna rapporterade högre grad av utsatthet. Vidare identifierade Attar-Schwartz att risken för våld var mer framträdande på större institutioner och på institutioner som tog hand om extra sårbara ungdomar samt att personalens kvalifikationer spelar roll (2011).

När ungdomar och barn placeras utanför hemmet beror det ofta på att de behöver stöd och hjälp i form av trygghet och skydd. Samtidigt visar studier (se t. ex. Euser m. fl., 2014) att barn och ungdomar riskerar att utsättas för fysiskt våld under sin vistelse på institution. Euser och kollegor (ibid.) visar att ungdomar mellan 12 och 17 år placerade på ungdomsinstitution har tre gånger högre risk att utsättas för fysiskt våld av personal jämfört med en normalpopulation. Placerade pojkar har en högre risk än placerade flickor att utsättas för fysiskt våld och ju mer stängd institutionen är desto högre risk att utsättas för fysiskt våld. De förklaringar som ges handlar bland annat om att personalen inte är utbildade att jobba med de placerade ungdomarna samt att institutionerna organiseras utifrån säkerhet och kontroll istället för vård och behandling.

Våld mellan ungdomar

Våld mellan ungdomar som är placerade på ungdomsinstitutioner är någonting som också är förekommande. I forskningslitteratur beskrivs det ofta som mobbning (”bullying”, ibland används också den mer explicita benämningen ”peer violence”) (se t. ex. Mazzone m. fl., 2018; Attar-Schwartz och Khoury-Kassabri, 2015; Sekol, 2013; Barter m. fl., 2004). Peterson-Badali och Koegl (2002) visar att personal på kanadensiska ungdomsfängelser både tillåter och ibland försöker få till stånd bråk och konflikter mellan ungdomarna (jfr Polsky, 1962). Det vill säga personalen har en roll även när det gäller våld mellan ungdomarna, vilket behöver adresseras om våld mellan ungdomar ska upphöra. Mazzone med kollegor (2018) visar i en europeisk genomgång där fem länder deltog (Bulgarien, Italien, Frankrike, Grekland och Rumänien) att ungdomarna anser att de ska kunna handskas med mobbning/våld på egen hand. Det vill säga de blandar inte in personalen, vilket också tidigare forskning visat (se t. ex. Attar-Schwartz

och Khoury-Kassabri, 2015), eftersom risken för att utsättas för ytterligare våld ökar, från ungdomar men också från personal. Mazzone m. fl. (2018) pekar på en form av konsensus mellan de olika ländernas personal när personalen utgår från att det finns en starkare ungdom (mobbaren) och ett offer (svagare ungdom), men att det lämnas därhän av personalen. Studien pekade också på att personalen inte fick någon träning eller utbildning i att handskas med mobbning/våld mellan ungdomarna.

Statiska förklaringar till våld på ungdomsinstitutioner: ungdomarna eller personalen

När våldets orsaker diskuteras kan det göras på olika sätt. Ett sätt att göra det på är genom uppdelningen mellan statiska och dynamiska förklaringar till våld. Statiska förklaringar till våld på ungdomsinstitutioner handlar främst om att orsakerna till våldet hämtas ifrån rigida och enkla kategorier, som att det exempelvis enbart skulle vara på grund av ungdomarna som våldet sker. Dynamiska förklaringar till våld på ungdomsinstitutioner handlar mer om att belysa våldets komplexitet. Det går till exempel att göra genom att belysa interaktionen och situationen mellan olika individer vid en våldshändelse och däri individernas olika tolkningsrepertoarer.

Att det förekommer våld på ungdomsinstitutioner förklaras ofta utifrån ungdomarna, personalen eller utifrån institutionella spänningar och dilemman som karaktäriserar vardagen för ungdomarna och personalen. Det vill säga utifrån statiska förklaringsmodeller. Den allra vanligaste förklaringen till att det förekommer våld på ungdomsinstitutioner tillskrivs de placerade ungdomarna. Wästerfors (2009) pekar på att personalen på de särskilda ungdomshemmen i Sverige förklarar konflikter utifrån ungdomarna och deras personligheter. På samma sätt förklarar ungdomarna att konflikterna beror på personalen. På ett liknande sätt pekar van den Tillaart m. fl. (2018) på att ungdomarna använder våld, eftersom det är en del av en internaliserad problemlösningsstrategi för ungdomar som hamnar på ungdomsinstitutioner. Den kanadensiska forskaren Anglin (2004, 2002) menar att det våld som ungdomarna använder sig av mot varandra eller mot personal kan vara ett uttryck för de trauman som de flesta av dessa ungdomar bär med sig. Andra studier (se t. ex. van der Helm m. fl., 2011) håller fram personalens rädsla för ungdomarna som en möjlig förklaring till våld. Är personalen rädd tenderar de att vara mer rigida och repressiva gentemot ungdomarna, vilket ökar risken för våld oavsett riktning. Moses (2000) undersökte relationen mellan personal och ungdom i ett längre etnografiskt forskningsprojekt som också innehöll 25 djupintervjuer med personal på ungdomsinstitutioner. Det identifierades att personalen var mindre benägen att

emotionellt investera i de barn och ungdomar som uppvisade svåra beteenden. Det i sin tur kan öka risken för att personal använder våld (se också Smith, 2020).

Andreassen (2003) hänvisar till dilemmat mellan vård och kontroll som bidragande orsak till varför våld förekommer samt att personalen av den orsaken har svårt att bemästra våldssituationer. Å ena sidan minskar våldet om tvånget ökar, å andra sidan minskar behandlingsmotivationen om tvånget ökar, vilket i sin tur kan bidra till våldssituationer. Andreassen (ibid.) menar att ungdomarna behöver ha en motivation till förändring och institutionen behöver präglas av prosociala normer och värderingar för att våldssituationer ska kunna bemästras. van den Tillaart och kollegor (2018) visar att ju längre tid en ungdom är placerad på institution, oavsett öppen eller låsbar, desto större är risken för våldsincidenter, oavsett riktning. Delvis handlar det om en ökad exponeringstid, men förklaringarna härleds också till en ökad frustration hos ungdomen ju längre de är placerade och att ungdomarna härmar varandra (jfr Goffman 1961/2007). Det vill säga att det beteende som ofta efterlevs är ett riskbeteende som ökar risken för våldsincidenter.

Europeiska och nordamerikanska studier pekar bland annat på följande konsekvenser för personal som utsättas för våld av ungdomar: sjukskrivning, psykisk ohälsa, stress och/eller att personalen säger upp sig (se t. ex. Smith, 2020; Smith m. fl., 2017; Winstanley och Hales, 2015; Knorth m. fl., 2010; Colton och Roberts, 2007; Milligan, Kendrick och Avan, 2004). Handledning lyfts fram som en skyddande faktor genom att där kunna utveckla strategier, så att relationen mellan personal och ungdom kan förstärkas samtidigt som personal kan få hjälp med att sätta tydliga gränser gentemot ungdomar som använder våld (McLean, 2015). Wästerfors (2009) identifierar att personalen kan handskas med bråk på olika sätt – antingen genom en situationell eller institutionell respons. Den förstnämnda responsen handlar om personalens spontanitet (att lösa något i stunden) och den andra responsen involverar flera individer på institutionen, till exempel formella beslutsfattare. Den dagliga strukturen på ungdomshemmet ("going concerns"), exempelvis skola, måltider och fritid, kan både föranleda konflikter och distrahera konflikter.

Dynamiska förklaringar till våld på ungdomsinstitutioner: situationen och låtsasbråk

Ett annat sätt att förstå våld på ungdomsinstitutioner bortom statiska kategorier så som ungdom eller personal är att lägga emfas på situationen. Wästerfors (2019) argumenterar för att våldet ska betraktas som en händelse bland övriga sociala interaktioner som

äger rum på de särskilda ungdomshemmen, vad som då kanske hamnar i skymundan är den asymmetriska relationen mellan personal och ungdomarna. Våld är dock en händelse som bryter mot ordningen, det förväntade. Det gör våldet till något mer än de faktiska våldsincidenterna. Det är snarare någonting som finns inbyggt bland annat genom personalens uppfattningar av ungdomarna (jfr Andersson, 2020a). I linje med Collins (2008) menar Wästerfors att det faktiskt är svårt att utöva våld. Det är stora känslomässiga hinder som behöver övervinnas för att individen ska ta till våld (ofta refereras det till fysiskt våld). Vidare pekas det på att våldet inte ägs av en enskild invid, utan att det skapas mellan flera individer i växelverkan. Det vill säga det går inte att beskriva våld på de särskilda ungdomshemmen utifrån en enskild faktor, som att det enbart skulle vara ungdomarna eller personalen som är orsak. Våldet beror på flera faktorer som står i samspel och i relation till varandra. Wästerfors sätter genom sin analys press på de institutionella journalanteckningarnas praktik, det vill säga på hur personalen journalför en våldsincident. Dessa tenderar att vara normativa och reducerande med konsekvensen att känslor och alternativa förklaringar stängs ute, aspekter som är essentiella när våld diskuteras. Uhnoos (2011) resonemang om hur ungdomar beskriver våldssituationer anknyter till Wästerfors tankegångar (2019, 2016b). Hon menar att våldet alltid behöver undersökas utifrån situationen, kontexten och den lokala praktiken, vilket gör det möjligt att synliggöra olika tolkningsrepertoarer. Först då går olika perspektiv på våld att utröna, vilket ofta utmynnar i att våldets regler är förhandlingsbara och våldet flerriktat. Det vill säga varken det faktiska våldet eller våldets förklaringar är statiska.

Ett annat fenomen som bygger på relationella karaktäristika mellan personal och ungdom är fenomenet ”låtsasbråk” (”playfighting”) (Wästerfors, 2016b; Uhnoo, 2011). Låtsasbråk är en företeelse som finns på de särskilda ungdomshemmen, som personal och ungdomarna behöver kunna hantera. Låtsasbråk är ett beteende som inte tydligt är våld i detta specifika sammanhang. Det sker ofta i ett institutionellt vakuum, som exempelvis raster föranleder. Även om det kan eskalera till ”riktigt” våld, vilket kan provocera och utmana den institutionella ordningen, menar Wästerfors att det är ett villkor som personalen behöver kunna hantera. Uhnoo (2011) pekar på att låtsasbråk konstrueras som regelstyrt, men att det är ett potentiellt förstadium till ett riktigt bråk. Låtsasbråk beskrivs av Wästerfors (2016b) som en ”time-out” från den institutionella vardagen och ett sätt för både personal och ungdomar att ha kul, lära känna varandra och öppna upp sig. Wästerfors pekar ut detta fenomen som en praktisk implikation i yrkesvardagen för personalen, också genom ungdomarnas rörelse från hårt våld till mjuka bråk. Personalen

svarar dock ibland med kramar istället för bråk när de uppfattar att kramar står över bråk. Låtsasbråk kan också vara ett bekymmer, på grund av de asymmetriska relationerna som finns mellan ungdomarna och mellan personalen och ungdomarna (jfr Uhnoos, 2011 resonemang om ”normaliseringsrepertoaren”, s. 208). Ytterligare en viktig aspekt att ta hänsyn till i detta är kön, det vill säga betydelsen av låtsasbråk mellan manlig personal och placerade flickor eller kvinnlig personal och placerade pojkar. Uhnoo (2011) menar att ungdomar och vuxna ofta har skilda tolkningsrepertoarer när det kommer till låtsasbråk, vilket åter pekar på vikten av att lägga emfas på kontext och situation när våld undersöks.

Personalen på ungdomsinstitutioner

I detta avsnitt redogörs för forskning om några av de spänningar och dilemman personal på ungdomsinstitutioner har att hantera. Det handlar bland annat om dilemmat vård och kontroll och spänningen i hur personal ska bemöta ungdomarna. Dessa dilemman och spänningar kräver att personalen har adekvat utbildning. Både internationell och svensk forskning pekar emellertid på personalens bristande utbildning och svårigheten att på plats vidareutbilda personalen på institutioner för ungdomar (se t. ex. Sallnäs, 2019; Denison, Gerney, Leuken och Conklin, 2018; Enell m. fl., 2018; van den Tillaart m. fl., 2018; Steels och Simpson, 2017; Silow Kallenberg, 2016; Ainsworth och Thoburn, 2014; Inderbitzin, 2012; van der Helm m. fl., 2011; Pazaratz, 2000). Det kan få konsekvenser för hur personalen hanterar våld under yrkesvardagen (Euser m. fl., 2014; Fineman, 2003).

Konflikten mellan att vårda och kontrollera ungdomar: det handlar om makt

Behandlingsassistenter som arbetar på ungdomsinstitutioner ställs inför en extraordinär uppgift i sitt dagliga arbete, den mellan att vårda och kontrollera. En dubbelhet som hela tiden kräver navigering (Enell m. fl., 2018; van den Tillaart m. fl., 2018; Pelto-Piri m. fl., 2017; de Valk m. fl., 2015; McLean, 2015; Ahonen och Degner, 2014; Ainsworth och Thoburn, 2014; Franzén, 2014; Inderbitzin, 2012, 2007b; Gharabaghi och Phelan, 2011; van der Helm m. fl, 2011; Smith, 2009).

I Sverige går spänningen mellan att vårda och kontrollera tillbaka till början av 1900-talet, eftersom ungdomar som begår brott både straffas (LSU) och vårdas (LVU) (Tärnfalk, 2007; Kumlien, 1997). Silow Kallenberg (2016) menar att de särskilda ungdomshemmen både bedriver vård och straffar. Det är någonting som personalen har svårt att hantera. Personalens ambition är ofta att hjälpa ungdomarna, men effekten av

deras arbete får inte alltid den utgången. Det beror delvis på att personalen inte får stöd och hjälp med att hantera de olika spänningsfält som de arbetar inom. Behandlingsassistenterna är utifrån ett maktperspektiv överordnade ungdomarna, men de upplever ofta att de är maktlösa i relation till ungdomarna. Att arbeta i denna skärningspunkt kan således generera känslan av att inte kunna påverka ungdomarna (ibid.). Denna maktlöshet belyser också Bengtsson (2012) från den danska kontexten som är relativt lik den svenska. Hon menar att arbetet på ungdomsinstitutionerna är relativt oklart utifrån målbild för personal och ungdom. Det vill säga personalen vet inte riktigt vad de ska göra med ungdomarna och ungdomarna vet inte riktigt varför de är placerade. Det kan få konsekvensen att varken vård eller kontroll utövas. På ett liknande sätt menar Gradin Franzén (2014) att denna spänning resulterar i frågan: Vad är det egentligen som de särskilda ungdomshemmen ska tillhandahålla? Ungdomarna gör ofta motstånd mot att placeras i positionen ”att vara i behov av hjälp”, istället positionerar ungdomarna sig själva som om de blir/är straffade. Det vill säga svårigheterna som personalen upplever vad gäller vård och kontroll, upplever ungdomarna också stundom. Som kontrast visar det sig att personalen många gånger positionerar ungdomarna som ”småbarn” i behov av hjälp och stöd, och sig själva som en äldre föräldrafigur, vilket skulle vara mindre hotande för ungdomarna. Personalen gör på olika sätt följaktligen motstånd mot att placeras i en maktposition. På olika sätt visar personalen att de inte vill bli positionerade som den disciplinerande personalen som kan använda tvångsåtgärder mot ungdomarna, vilket utmanar den institutionella ordningen (ibid.).

Konflikten mellan offer och förövare: hur ska personalen bemöta ungdomarna?

Personal som arbetar på institutioner för ungdomar möter ungdomar som både varit utsatta för brott och gjort sig skyldiga till brott. Det är ofta svårt att dra en skarp gräns gällande detta. Fineman (2003) menar att emotioner knutna till respektive position, offer-förövare, blandas på platser så som “close institutions” (s. 164) för ungdomar. Emotioner knutna till offerpositionen kan vara skam och rädsla medan emotioner knutna till förövarpositionen mer handlar om makt. Personalen behöver i sin yrkesvardag hantera manövreringen mellan att möta ungdomen som ett offer eller som en förövare (Andersson, 2020ab). Kullberg och Skillmark (2017ab) och Skillmark och Kullberg (2020) pekar i detta sammanhang på att socialsekreterare stundom har svårt att positionera unga våldsutsatta män som offer på grund av en traditionell maskulinitetsidé. Det kan till exempel handla om att män ska försvara sig, att de provocerat fram våldet eller att unga män i socialtjänstkontexten inte förmår visa vissa känslor och istället visar en motvilja mot att söka hjälp för sin utsatthet.

På samma sätt som det ej handlar om vård eller kontroll utan om vård och kontroll, handlar det även här om att ungdomen inte är offer eller förövare, utan de uppfyller ofta båda kriterierna (jfr Ahonen och Degner, 2014; Heber, 2010). Komplexiteten som omgärdar begreppsparet offer-förövare kan också påverka personalens yrkesvardag. Ett exempel på det är personalens upplevelse av maktlöshet. Att personalen upplever maktlöshet kan bland annat bero på bristande utbildning och genom det kan personalen dra sig för att adressera de svårigheter som ungdomarna har (jfr Ahonen och Degner, 2014; Heron och Chakrabarti, 2003). Personalen placerar exempelvis enbart ungdomarna i en förövarposition. von Greiff (2006) pekar till exempel på att det inom SiS är svårt att skapa överensstämmande kopplingar mellan den specifika problematik som ungdomarna har och de insatser som satts igång på ungdomshemmet i syfte för att åtgärda den unges problematik. I Silow Kallenbergs (2016) avhandling synliggörs att det inte finns någon tydlig skiljelinje mellan offer och förövare, vilket delvis har sin grund i lagstiftningen. En ungdom kan vara placerad på ett särskilt ungdomshem i Sverige både utifrån en skyddsaspekt (2 § LVU) och eget beteende (3 § LVU). Det kan leda till att personalen inte riktigt vet hur de ska handskas med ungdomen eller vilka insatser ungdomen bör erhålla.

Den relationella konflikten: Professionell eller vän?

Relationen mellan personal och ungdomar på en ungdomsinstitution är viktig av flera olika anledningar (Andersson och Johansson, 2008; Johansson och Andersson, 2006; Hill, 2005). Relationen kan vara våldspreventiv och gynnsam för den unges fortsatta utveckling (Andersson, 2020b; Andersson och Överlien, 2018; Ahonen och Degner, 2014). Relationen mellan personal och ungdomar på ungdomsinstitutioner beskrivs ofta som en behandlingsrelation (Hill, 2005). Hill (ibid.) pekar på att alliansen mellan ungdomarna och personalen på särskilda ungdomshem inte är någonting statiskt, utan en föränderlig process. Hill identifierar två olika former av relationer. Det kan ske en rörelse mot en genuin relation, men det finns också en risk för att en ”skenallians” utvecklas genom ömsesidigt ensidiga anpassningar från personal och ungdom i vilken en form av ”status quo” upprätthålls av båda parter (jfr Levin, 1998). För att relationen ska fungera på ett adekvat sätt lyfter personal som arbetar på ungdomshem bland annat fram följande: (i) det kollegiala samarbetet, (ii) det organisatoriska stödet, (iii) möjlighet till handledning och vidareutbildning och (iv) att personalen känner för vården/ungdomarna. Wästerfors (2012) har studerat relationer på de särskilda ungdomshemmen utifrån begreppet sociala band. Wästerfors menar att de institutionella förutsättningarna för både personal och ungdomar utifrån närhet och avstånd bör stå i centrum. Wästerfors

pekar på att de sociala band som främst förstärks under en institutionsvistelse är banden mellan ungdomarna, vilket ur ett prosocialt utvecklingsperspektiv inte nödvändigtvis är positivt (2012). Gradin Franzén (2014) visar att personalen av olika anledningar beskriver relationen med ungdomarna utifrån en moders/fadersroll eller äldre syskon. Det implicerar en nära relation, vilket kan få konsekvenser för hur upplevt/utövat våld beskrivs. Relationsskapandet har till synes också olika innebörd utifrån vilken avdelning personalen jobbar på (Ponnert m. fl., 2020). I en studie om akutavdelningarna på SiS pekar Ponnert med kollegor (2020) på följande: personalen berättar om att de inte ska jobba för en djupare relation med ungdomarna, utan att det är ett arbete för personalen på behandlingsavdelningarna där tanken är att ungdomarna ska vara under en längre tid.

Interaktioner mellan manlig och kvinnlig personal: betydelsen av gruppen

Arbetsgruppen och det kollegiala samarbetet är av stor vikt på ungdomsinstitutioner, eftersom gruppen och kollegorna har en formerande kraft (Andersson, 2020ab; Andersson och Överlien, 2018). Ahonen (2012) beskriver övergripande att det finns två olika konstellationer av arbetsgrupper. Å ena sidan en form av arbetsgrupp där personalen arbetar med ungdomen utan att ta hänsyn till sina kollegor och å andra sidan en arbetsgrupp där de arbetar som en grupp med ungdomarna. Sammanhållningen i arbetsgruppen är av största vikt menar Ahonen, men i arbetsgruppen behöver deltagarna också beakta de individuella skillnaderna, för att arbetet med ungdomarna ska vara progressivt. Både Ahonen (2012) och Ahonen och Degner (2013) pekar på att personalens olika syn på till exempel behandlingsmetoder eller att sammanhållningen med ledningen kan skilja sig åt kan få konsekvenser för hur personalen samspelar med ungdomarna. Det poängteras att arbetsgruppen är viktig och att det behövs en sammanhållning i gruppen inte bara på kort sikt, utan på längre sikt (jfr Andreassen, 2003), för att exempelvis internalisera gemensamma normer (Ahonen och Degner, 2013).

Genom att tydliggöra vad arbetet på en ungdomsinstitution innebär går det att åskådliggöra olika former av arbetsgrupper. Det är vad Hicks, Archer och Whitaker (1998) gjorde i ett större brittiskt projekt om personal på ungdomsinstitutioner. Forskningsprojektet bestod både av längre etnografiska vistelser på flera ungdomshem samt intervjuer med avdelningschefer på 39 ungdomshem. De menar att arbetet bland annat innebär att personalen behöver förstå att de arbetar i en organisation och att arbetsgruppen behöver vara synlig. Genom att förstå innebörden av arbetet går det att identifiera olika arbetsgruppskulturer som produceras och reproduceras. De räknar upp åtta olika arbetsgrupper, bland annat ”den kompetenta gruppen”, ”den osäkra gruppen” och ”den kreativa

gruppen”. Dessa grupper var dock inte arbetsgrupper som forskarna identifierade per se, utan grupperna representerar kulturella totaliteter som det fanns tendenser till i forskningsmaterialet. Vidare kunde personalen känna igen sig i flera olika former av arbetsgrupper på en och samma gång. Relationerna, som är föränderliga, mellan personalen i arbetsgruppen kan skapa olika arbetsplatskulturer. Det framkommer också i studien att personal bland annat kan påverkas på så sätt att de upplever sig maktlösa i relation till både sin arbetsplats och till ungdomarna. Det kan få konsekvensen att personalen blir passiva i sin yrkesutövning. Vidare redogörs det för att personalen kan påverkas emotionellt negativt. Det pekas också på ungdomshemmens dubbla uppdrag (vård och kontroll). De menar att det kan leda till spänningar inom personalgruppen och genom det kan också arbetet med ungdomarna påverkas. En av de slutsatser de drar är vikten för arbetsgruppen att de under en sammanhängande tidsperiod får arbeta ihop. Vidare pekar de på betydelsen för arbetsgruppen att det finns möjlighet till reflektion (t. ex. handledning), utbildning och vidareutbildning. Det behöver också etableras en realistisk förståelse för vad personalen kan uppnå med ungdomarna under vistelsen på ungdomshemmet. Det belyser vikten av att personalen behöver arbeta ihop på ett integrerat sätt, också med andra instanser utanför ungdomshemmet.

Personalen på ungdomsinstitutioner består av både män och kvinnor. I Sverige är nästan två tredjedelar av behandlingsassistenterna män på de särskilda ungdomshemmen. Silow Kallenberg (2016) pekar på att det finns en tydlig föreställning om den manliga personalen som fysiskt starkare och därmed bättre än den kvinnliga personalen (jfr Bruhn, 2013). Det resulterar bland annat i att den kvinnliga personalen i högre grad avkrävs utbildning samt att de ska klara av de mer manligt kodade arbetsuppgifterna. På ett liknande sätt visar Gruber (2013) att kön och etnicitet ofta är någonting som personalen gör snabbt och oreflekterat i samband med till exempel en konflikt. Grubers teoretiska utgångspunkt är att kön och etnicitet konstrueras relationellt via handlingar och tal och därför kan observeras. Ett exempel på det är när Gruber beskriver att det ofta är personal med muslimsk bakgrund som till synes snabbt och oreflekterat antas ta hand om ungdomar som antas ha samma bakgrund (se också Gruber, 2018). Vidare framträder även i Grubers studie hur kvinnlig personal uppfattas som ett bekymmer när de ej uppfyller de fysiska attributen, som en stor och stark kropp, som den manliga personalen har. Det är två framträdande konstruktioner som Gruber menar skapas och upprätthålls ur detta. Det är ett ”svenskt vi” och ett ”manligt vi”.

Emotioner på ungdomsinstitutioner

Fängelseinstitutioner har sedan tidigare kontextualiserats som emotionella platser i forskningslitteraturen (se t. ex. Laws och Crewe, 2015; Crewe, 2011; Nylander, 2011, 2008; Nylander, Lindberg och Bruhn, 2011; Bruhn, Nylander och Lindberg, 2010; Tracy, 2004; Crawley, 2004). De särskilda ungdomshemmen torde också vara emotionella platser. Hos varje ungdom placerad på en ungdomsinstitution finns det en emotionell förhistoria som de bär med sig. Det kan handla om barn och ungdomar som sedan tidigare farit illa, föräldrar som brustit, en skolgång som havererat, ungdomar som är placerade mot sin vilja och ibland mot föräldrarnas vilja. De särskilda ungdomshemmen är ungdomarnas hem. Även om det är under en begränsad tid, är hemmet en plats där emotioner har en tydlig plats (jfr Crawley, 2004). Det vill säga de särskilda ungdomshemmen är en arbetsplats som är fylld av många olika emotioner. Ilska, uppgivenhet, lidande, maktlöshet, frustration, glädje, rädsla, ledsenhet, skam, skuld, nyfikenhet och oro (Anderson och Överlien, 2020; Andersson, 2020b; Andersson och Överlien, 2018; Taylor, 2011).

Ungdomsinstitutioner som emotionella platser

Att arbeta på ett särskilt ungdomshem är en emotionell uppgift (Biszczanik och Gruber, 2018; Taylor, 2011). Emotioner uttrycks, regleras och förhandlas i ett växelspel mellan personalen och de placerade ungdomarna i förhållande till den specifika kontexten (Tracy, 2005). Åkerström (2006) illustrerar hur den ofta upplevda ambivalensen personal erfar på särskilda ungdomshem ”görs” i praktiken. I studien fokuseras det inte explicit på känslorna utan på hur ambivalensen praktiskt kommer till uttryck i yrkesvardagen. Det kan till exempel handla om hur personal tar emot och omsätter nya riktlinjer eller behandlingsmetoder. Organisationer (i detta fall SiS) är inte rationella sociala system, utan emotionella arenor, där emotionellt arbete har betydelse för organisatoriska processer (Tracy, 2005). Biszczanik och Gruber (2018) menar att de särskilda ungdomshemmen karaktäriseras av ”institutionaliserad rädsla” (s. 36). Med det menas att rädsla skapas och upprätthålls genom hur ungdomshemmen organiseras rumsligt och utifrån att ungdomarna tillskrivs en farlighet. När de särskilda ungdomshemmen diskuteras i termer av emotionalitet ska det ej förväxlas med att rationaliteten och den byråkratiska ordningen har försvunnit, snarare flätas emotioner och rationalitet ihop i yrkesvardagen (Bolton, 2000). Emotioner kan följaktligen generera institutionella kulturer på ungdomshem (jfr Gordon, 1989). Det kan till exempel vara emotionskulturer som präglas av rädsla, styrka och/eller våld vilket hindrar och komplicerar det relationella arbetet mellan personal och ungdom (Andersson, 2020a; Smith, 2020; Andersson och Överlien,

2018; Brown m. fl., 2018; Tracy, 2005). På så sätt är känsloregler en viktig byggsten vad gäller emotionella kulturer (Andersson, 2020b). Den brittiska institutionsvården har till exempel historiskt präglats av att barn och ungdomar blev utsatta för olika former av övergrepp (Brown m. fl., 2018; Steckley, 2012). Det har idag bland annat lett till en emotionskultur som baseras på rädsla. Personalen är rädd för att fysiskt närma sig ungdomarna, eftersom bilden av personalen som förövare fortfarande präglar arbetet (jfr Pettersson, 2009 gällande de särskilda ungdomshemmen i Sverige).

Schein (1996) menar att en organisationskultur omfattar en grupp av människor som delar uppfattningar, värderingar och normer (vilket inkluderar emotioner), vilka ska förmedlas i rätt riktning till nykomlingar. Alvesson (2003) betonar att det gemensamma för en viss grupp (vilket inkluderar emotioner) kan uttryckas på ett symboliskt sätt i ett vägledande syfte där en grupp individer uttrycker sig gentemot omvärlden. Det är således inte enbart ungdomarnas egenskaper som avgör vilken kultur som finns på en ungdomsinstitution (Andreassen, 2003). På så sätt kan de särskilda ungdomshemmen förstås som emotionella platser för de placerade ungdomarna, för de som arbetar på institutionen och för utomstående. Whitaker, Archer och Hicks (1998) visar att det som påverkar kulturen på ungdomsinstitutioner bland annat beror på hur personalgruppen handskas med de utmaningar de ställs inför, förhållandet i personalgruppen och ledarstilen. Det vill säga en emotionell kultur skapas inte bara av arbetsgivaren, utan det sker i växelspel mellan personal, ungdomar och chefer (Winter m. fl., 2019; Moesby och Schellerup Nielsen, 2015; Ingram, 2013; Gordon, 1989). Ungdomsinstitutioner är följaktligen emotionella platser av flera skäl. För det första handlar det om att institutionen är en plats där ungdomen bor med andra som han eller hon inte valt att bo med (andra som de kanske är rädda för, avskyr eller hatar). För det andra är de ofta placerade mot sin vilja (det kan ge upphov till emotioner som ledsenhet, rädsla, ilska och oro). För det tredje innebär relationen mellan personal och ungdomar intimitet eftersom personalen har ett behandlande ansvar för ungdomarna (jfr Crawley, 2004).

Personalens emotionella dilemma: att tillåta genuina emotioner i en onaturlig miljö

Det är inte lätt varken för personal eller för ungdomarna att hantera sina känslor på ett effektivt och rationellt sätt med tanke på den miljö de befinner sig i (Andersson, 2020b; Warming, 2019). Någonting som dock står ut i forskningslitteraturen är hur ungdomarnas bakgrund beskrivs utifrån diverse olika bekymmer. I dessa beskrivningar täcks ofta ungdomarnas emotioner över. På så sätt reduceras ett till synes emotionellt arbete för personalen till någonting som ska ”lösas” hos ungdomen, snarare än att emotioner ska

förstås, härbärgeras och hanteras. Anglin (2004, 2002) har dock pekat på vikten av att förstå ungdomarnas känslor på ungdomsinstitutioner i sin forskning. Han argumenterar för att personalen har tre emotionella processer att ta hänsyn till.

För det första handlar det om att skapa en extra familjär miljö (den befintliga familjen ska inte ersättas). Detta kan dock bli problematiskt eftersom det snarare är en utgångspunkt personalen har, inte ungdomarna (jfr Sallnäs, 1999). Vidare minskar möjligheterna att skapa denna miljö om institutionen är hårt reglerad gällande exempelvis hur ungdomarna kan och får röra sig på institutionen. För det andra handlar det om att personalen behöver handskas med ungdomarnas lidande. Detta framställs som en av de största utmaningarna för personal inom institutionsvården. Anglin (2004) menar att ungdomarna ofta beskrivs utifrån diverse olika bekymmer, men i en sådan beskrivning tappas deras trauma och smärta bort (jfr Øien och Lillevik, 2014). För det tredje handlar det om att utveckla en form av normalitet för ungdomarna. Det kan också vara problematiskt i och med att personalen söker skapa normalitet utifrån en onormal och artificiell levnadsmiljö som en institutionsvistelse innebär (jfr Ahonen, 2012). Även i denna emotionella process spelar det roll hur institutionen är reglerad exempelvis gällande rum och gemensamma ytor. Att hantera dessa tre emotionella processer menar Anglin är nyckelingredienser för en fungerande vård på en ungdomsinstitution. Dessa tre emotionella processer hanteras genom vad Anglin benämner som ”relationella kompetenser”. Det handlar exempelvis för personalen om att kunna lyssna och svara ungdomarna med respekt, samtidigt som de behöver kunna etablera struktur och rutiner.

Ett annat sätt att se på detta är att personalen på ungdomsinstitutioner inte till fullo har ett språk där emotioner får ta plats (Taylor, 2011). Taylor belyser de känslomässiga utmaningarna för personal på ungdomsinstitutioner och betonar behovet av att tillhandahålla personalen med en emotionellt stödjande miljö. Det kan exempelvis göras genom att personalen får tillgång till kollegiala och professionella stödgrupper. I dessa stödgrupper kan personalen förhoppningsvis skapa ett språk för hur arbetet emotionellt påverkar dem. Stödgruppen handlar inte om att tillhandahålla praktiska lösningar. Det handlar om att skapa en miljö som tolererar den smärta som det innebär att arbeta på en ungdomsinstitution och en möjlighet att kunna reflektera över det. Det vill säga Taylor beskriver således inte handledning i dess klassiska bemärkelse som brukar fokusera på att någonting ska lösas, exempelvis ett negativt beteende hos en ungdom (2011). Det handlar snarare om att försöka förstå de egna, kollegornas och ungdomarnas emotioner.

Våld, personal och emotioner på ungdomsinstitutioner: sammanfattning

Våld förekommer på institutioner för ungdomar. Det förekommer i flerriktade handlingar och i olika former. Det handlar till största del om psykiskt och fysiskt våld, oavsett riktning. Det vanligaste sättet att förstå våldet på är genom att det förklaras utifrån ungdomarnas diverse problematiska beteenden, även om andra dynamiska förklaringar finns. Det är viktigt att understryka att de olika riktningarna inte är jämförbara, eftersom personalen är anställd för att ta hand om ungdomarna. Personalen på ungdomsinstitutioner är relativt lågt utbildade och det kan vara svårt att rekrytera personal med tanke på institutionernas placering utifrån ett svenskt perspektiv. Det kan få konsekvenser för hur de handskas med de centrala spänningarna och dilemman som karaktäriserar yrkesvardagen på en ungdomsinstitution. Det i sin tur kan påverka hur de hanterar våld under sin yrkesvardag. Det handlar exempelvis om att personalen fastnar i dikotomier: vård eller kontroll och offer eller förövare istället för att se det som två delar av en helhet. Vidare framhålls egenskaper som fysisk styrka hos personalen, vilket kan få konsekvenser för hur vården organiseras och för hur ungdomarna bemöts och betraktas av personalen. Avslutningsvis pekas det på ungdomsinstitutionernas emotionella sidor som till synes göms undan i de vanligt förekommande problembeskrivningarna av ungdomarna. En av de största utmaningarna personalen har att handskas med är hur de ska förstå, härbärgera och förhålla sig till ungdomarnas emotioner och de egna emotionerna. Det innebär att kunna vara i en miljö som innehåller smärta och lidande. Ett sätt att klara av det är genom att skapa ett språk där emotioner kan ta plats för personalen, och där de kan artikulera hur arbetet påverkar dem.

Kapitel 4. Teoretiskt perspektiv och teoretiska begrepp

I följande kapitel diskuteras avhandlingens teoretiska utgångspunkter. Först följer en övergripande beskrivning av symbolisk interaktionism som är ramen för avhandlingen. Därefter följer en genomgång av tre teoretiska begrepp: emotionellt arbete, våld och narrativ (berättelser). Avslutningsvis diskuteras hur de tre begreppen förhåller sig till symbolisk interaktionism.

Symbolisk interaktionism: ett relationellt perspektiv

Det övergripande teoretiska perspektivet för avhandlingen är symbolisk interaktionism. Personalen och ungdomarnas samspel äger rum genom handlingar och språk och människan är en social varelse som ”blir till” genom social interaktion med andra människor (Mead, 1934/1967; Blumer, 1969/1986). Med social interaktion menas i detta perspektiv människans samspel med andra och sig själv. Genom att fokusera på sociala interaktioner går det att förstå de processer som till exempel föranleder en våldssituation och hur samvaron mellan ungdomarna och personalen ser ut på en detaljerad nivå. Utifrån denna avhandling kan det på en övergripande nivå ramas in på följande sätt: en personals handling (t. ex. våld) beror på hur han eller hon definierar situationen (t. ex. som hotfull). Hur personalen definierar situationen beror på hur symboliska system används, som till exempel det kontextuella sammanhanget där språk, mimik, emotioner och gester tar sig uttryck (t. ex. rädsla). Människans emotioner är på så sätt klistret i interaktionerna (Turner och Stets, 2005), och genom språket (narrativ) försöker människan göra sig förstådd utifrån, som är fallet i denna avhandling, sin arbetsplats.

Ett intresse inom symbolisk interaktionism är hur människan presenterar sig i olika situationer och hur de olika situationerna ofta sammanfogas i diverse olika former och mönster (Goffman, 1967/2009). I denna avhandling åskådliggörs det till exempel i artikel 1 (Andersson och Överlien, 2018) genom begreppet *bakre och främre rum*. Personalen uttrycker exempelvis ett behov av ett bakre rum där de kan visa sina emotioner. Tillgången till det bakre rummet gör det också möjligt att kontextualisera arbetsplatsen som våldsam. I artikel 2 (Andersson, 2020b) används begreppet *socialisation*. Genom personalens berättelser tydliggörs hur olika känsloregler skapas, förändras och upprätthålls. Det handlar på ett sätt om hur personalen lär sig vilka emotioner som är tillåtna och inte tillåtna på de särskilda ungdomshemmen. I artikel 3 (Andersson och Överlien, 2020) illustreras hur en personal *förhandlar* sin yrkesroll i förhållande till upplevt våld

under yrkesvardagen. Det görs i relation till ungdomarna, kollegorna, partner, ungdomshemmet och det egna självet. I artikel 4 (Andersson, 2020a) är *gruppframträdande* påfallande i centrum. Det handlar om hur en samlad kollektiv röst skapas runt ungdomarna utifrån hur personalen tolkar och beaktar varandras utsagor. I detta går det att se likheter med Goffmans (1967/2009) dramaturgiska perspektiv, eftersom jag under intervjuerna blir en form av publik som ska övertygas, vilket kunde handla både om att det inte alls förekom våld eller att det förekom våld (se t. ex. artikel 1 och 4). Inom symbolisk interaktionism studeras ofta avvikande beteenden (Berg, 2004). I denna avhandling är personalens berättelser om våld det avvikande som studeras. Det vill säga hur personalen presenterar sig i förhållande till situationer som är hotfulla eller våldsamma, vilka inbegriper dem själva, kollegor, ungdomar och arbetsplatsen.

Symbolisk interaktionism beskrivs av Charon (2006) som ett ”perspektiv” eller en ”vinkel” av verkligheten. Charon använder inte ordet ”teori” i explicit mening, eftersom han menar att det stänger dörren till alternativa förklaringar (ontologisk pluralism). Det finns centrala byggstenar i detta perspektiv. De handlar om (i) individens självreflexivitet. I avhandlingen synliggörs det genom att personalen i sitt berättande iakttar sig själv i förhållande till exempelvis ungdomarna, kollegor och institutionen som de arbetar på med utgångspunkt i olika former och riktningar av våld. (ii) att individen hela tiden definierar objekt och handlar därefter. I denna avhandling tydliggörs det bland annat utifrån hur personalen definierar ungdomarnas eller kollegors handlande som våld eller inte våld. (iii) ett fokus på det som händer här och nu. I detta arbete åskådliggörs det genom att personalen talar om sin nuvarande yrkesvardag (berättelser som låg bakåt i tiden berättades ofta med ett historiskt presens). Avslutningsvis (iv) är individen aktiv i sin tillblivelse. I denna avhandling illustreras det genom att personalens berättande har en meningsskapande och identitetsskapande funktion. Gemensamt för dessa fem punkter är att individen etablerar relationer till omvärlden på ett meningsskapande sätt genom sitt berättande.

Tre teoretiska begrepp: emotionellt arbete, våld och narrativ

Nedan följer en fördjupad redogörelse för de tre övergripande begrepp som är centrala för de fyra artiklar som skrivits inom ramen för denna avhandling. Det är emotionellt arbete, våld och narrativ (berättelser).

Emotionellt arbete

Emotioner i arbetslivet har historiskt sett haft en marginell betydelse i forskningen inom sociologi och socialt arbete (Barbalet, 1998), dock har forskare (t. ex. Levin, 2017; Lively, 2006; Fineman, 2000; James, 1989; Hochschild, 1983) genom diverse arbeten tydligt visat på organisationens emotionella sidor. De särskilda ungdomshemmen är inget undantag, snarare motsatsen (Andersson, 2020b; Wästerfors, 2019; Andersson och Överlien, 2018; Biszczanik och Gruber, 2018). Fineman (2000) menar att emotioner i ett organisationsperspektiv antingen kan ses som ”grus i maskineriet”, ”smörjmedel” eller som ”sammanflätade med kognitioner”. Det sista ligger i linje med ett interaktionistiskt perspektiv, eftersom fokus ligger på att känslor skapas och utrycks i samspel med andra. Känslor är således meningsskapande för människan, eftersom det är signaler både till sig själv och till andra (Thoits, 1989). Behandlingsassistenternas arbete kräver ett känslomässigt engagemang, både i relation till de ungdomar som de möter i sin yrkesvardag, men också i relation till kollegor och till sig själva (jfr Winter m. fl., 2019; Moesby och Schellerup Nielsen, 2015; Ingram, 2013). Det emotionella arbetet på de särskilda ungdomshemmen är därmed tredelat. Det handlar om relationerna till ungdomarna, till kollegorna och förhållandet till de egna känslorna. Det gör arbetsplatsen till en synnerligen emotionell arena.

I denna genomgång presenteras Hochschilds begrepp emotionellt lönearbete och Boltons (2005) och Bolton och Boyds (2003) utveckling av samma begrepp. Det krävs dock ett par klargöranden innan. Hochschild (1983) skiljer på emotionellt arbete och emotionellt lönearbete. Det förstnämnda begreppet handlar om emotionellt arbete med bruksvärde, med det menar Hochschild det arbete vi utför när vi hanterar våra känslor i privatlivet. Med emotionellt lönearbete menas emotionellt arbete med bytesvärde som utförs på arbetet och som därmed ger en inkomst[26]. Det vill säga arbete som sker inom ramen för arbetsplatsens organisatoriska riktlinjer. Hochschild gör till synes en skarp uppdelning mellan det privata och arbetet. Men vilken form av arbete är det när kollegor emellan talar om helgen och det samtalet successivt byter karaktär till att handla om ungdomarna? Det är den distinkta uppdelningen Hochschild bland annat blivit kritiserad

[26] Hochschild (1983) beskriver emotionellt lönearbete som (1) det förekommer en direkt interaktion mellan två parter, t. ex. ungdom och personal, ”face-to-face” eller ”voice-to-voice”, (2) arbetet föranleder, (re)producerar, specifika emotioner hos båda parter och (3) personalen har inte själv kontroll över vilka emotioner som ska produceras eller på vilket sätt det ska göras, utan kontrollen finns hos arbetsgivaren.

för. Till följd av denna kritik menar exempelvis Bolton (2005) att även emotionellt lönearbete kan beskrivas som emotionellt arbete i och med en differentiering av drivkrafterna bakom arbetet. Hur vi hanterar våra känslor på arbetet beror också på hur vi privat hanterar våra känslor och på samspelet med kollegor samt huruvida arbetet följer med hem (Andersson och Överlien, 2020). I denna avhandling beskrivs därför behandlingsassistenternas arbete som emotionellt arbete. Detta kommer nu utvecklas ytterligare, först genom att skilja ut känslor och emotioner från varandra. Därefter beskrivs Hochschilds (1983, 1979) arbeten, vilket följs av hur denna avhandling positioneras i förhållande till Hochschild.

Känslor eller emotioner?

I forskningslitteraturen har emotion och känsla ibland använts som ekvivalenta (Wettergren, 2013). Men vad är en emotion och vad är en känsla? Känslor beskrivs ofta som sinnesförnimmelser och upplevelser som en individ erfar inåt, medan emotioner ofta avser det som kommuniceras utåt genom uttryck (Fineman, 2003). Emotionellt arbete innefattar emotioner och känslor och avhandlingens utgångspunkt är, i linje med Wettergren (2013), att en emotion är en komplex känsla. Det betyder att alla emotioner är känslor, men alla känslor behöver inte vara emotioner. Flertalet emotionssociologer (se t. ex. Wettergren, 2013; Barbalet, 1998; Thoits, 1989) menar att emotioner både är biologiskt (medfödda) och socialt konstituerade[27]. Emotioner bär på kunskap och ger mening och innehåll i våra liv. Emotioner skapar också motivation och riktning, vilket är centralt i vardagliga interaktioner (Fields, Copp och Kleinman, 2006; Scheff och Starrin, 2002). Hochschild (2003) menar att emotionell mening skapas genom en normativ dimension (relationen mellan känslor och känsloregler – hur känslor värderas), en expressiv dimension (relationen mellan individens känslor och andra människors förståelse för känslor) och en politisk dimension (förhållandet mellan individens känslor och dennes målsättning med känslorna).

[27] Emotioner skapas genom (1) en bedömning av situationen, (2) förändringar i den kroppsliga upplevelsen, (3) det fria eller undertryckta (kontrollerat) känslomässiga uttrycket i form av gester (handling) och (4) kulturella etiketter på bestämda konstellationer av de tre första komponenterna (t. ex. namnges känslor som ilska, glädje, sorg etcetera). De fyra beståndsdelarna är ej inbördes rangordnade och de följer därmed ej någon stipulerad ordning, utan essensen är att de hänger ihop och när den fjärde aspekten beskrivs, vilket ger en antydan om vilken emotion som avses, är emotionen redan socialt och kulturellt formad.

Arlie Hochschild: emotionellt lönearbete och känsloregler

Påverkad av bland annat Mills (1951) och Goffman (1967) skriver Hochschild om känsloregler (1979) och emotionellt lönearbete (1983). Hochschild har inkorporerat ett vardagligt antagande om hur människor handskas med sina emotioner till begreppet emotionellt lönearbete. Det handlar om att individen på sitt arbete behöver uppvisa emotioner som står i proportion till omgivningens förväntningar. Det vill säga emotionellt lönearbete innebär att arbetstagaren framkallar eller trycker ner emotioner för att kunna visa upp ett uttryck som skapar rätt sorts emotion hos andra. Det iscensätts genom olika känsloregler, vilka i sin tur bygger på yt- och/eller djupagerande (”surface acting” och ”deep acting”). I detta samspel upprätthålls normer och konventioner. Hochschild (1983) är tydlig när hon stipulerar att arbetstagaren inte har kontroll över vilka emotioner som ska produceras eller på vilket sätt det ska göras. Hochschild förlägger det till arbetsgivaren. Där finns reglerna för hur man ska bete sig och övervakningen att det efterlevs. En central tanke hos Hochschild är idén om att emotioner delvis baseras på sociala normer, som kön och klass, och hur detta upplevs och uttrycks i arbetet beror på vilken kontext individen befinner sig i. Människan använder gester, tonläge och mimik för att både utveckla och manifestera det emotionella lönearbetet. I ett ytagerande handlar det om ett känslouttryck utan någon djupare förankring. Det skulle till exemplet kunna handla om att en personal visar upp ett artigt leende mot en ungdom, men egentligen är personalen arg på ungdomen. Det vill säga man låtsas att känna de emotioner som arbetet kräver. I djupagerandet kommer emotionen som uttrycks i stunden från en upplevd känsla, även om känslan inte behöver ha uppkommit i den aktuella situationen. Personalen försöker modifiera sina emotioner genom att man försöker känna det som arbetet kräver. Det vill säga en strävan efter att känna det som också uttrycks. Det handlar således om att personalen ska eller bör producera speciella känslotillstånd hos den andre (t.ex. en ungdom eller en kollega) och hos sig själv. På ett sätt skulle man kunna beskriva det som olika former av känslosocialisering (jfr Andersson, 2020b). Utifrån dessa två sätt att agera på, framlägger Hochschild begreppet ”emotionell dissonans”. Avståndet mellan vad individen känner och vad som är påbjudet att man ska känna.

I sin klassiska studie från 1983 när Hochschild bland annat undersöker kabinpersonal på Delta Airlines tydliggörs vad som menas med emotionell dissonans. Hochschild menar att personalen måste se glada ut och uppträda på ett trevligt sätt enligt vad arbetsgivaren föreskriver, men säkerligen känner sig personalen inte alltid glada eller att de vill vara trevliga. Där skapas en form av emotionell dissonans som enligt senare forskning (se t. ex. Conrad och Witte, 1994) ej är att betrakta som negativ, även om det finns

flertalet forskare (t. ex. Wharton, 1999) som menar att emotionellt lönearbete har negativa följder i linje med Hochschild. Hochschild beskriver tre konsekvenser av emotionellt lönearbete. Arbetstagaren kan bli utbränd på grund av att man är allt för närvarande, man kan drabbas av skuldkänslor på grund av emotionell dissonans och/eller så finns det risk för cynism eftersom man distanserar sig från sitt arbete för att slippa det emotionella arbetet. Ju mindre kontroll individen har över situationen, desto större risk att drabbas menar Hochschild. Arbetstagaren blir således involverad i en emotionell reglering som ett svar på organisationens (arbetsgivarens) krav. Det kan exempelvis få negativa konsekvenser, Hochschild beskriver det som en form av ”self-alienation”.

På alla arbetsplatser finns det både explicita och implicita känsloregler som arbetstagaren behöver anpassa sig efter. Känsloregler är ofta subtila, latenta och situationsbundna. På de särskilda ungdomshemmen handlar det om att personalen arbetar med andras känslor, samtidigt som de behöver kontrollera sina egna[28]. Vilka känsloregler som är dominerande på en arbetsplats blir ofta tydligt när någon bryter mot en regel, till exempel genom att visa en avvikande känsla, eftersom avvikelser från etablerade normer snabbt påvisas. Hochschild (1979) talar om ”rule reminders” (se också t. ex. Rypi, 2016)[29]. Ett enkelt och tydligt exempel som ofta används för att åskådliggöra detta är beteendet på en begravning: visar man sig glad gör man fel, eftersom den outtalade regeln är att man ska vara ledsen på en begravning. Hanteringen av emotioner är således avgörande för hur individen ska ”passa in” i en given social kontext samt för hur individens jag konstrueras och upprätthålls. På de särskilda ungdomshemmen kan det åskådliggöras genom att en personal kan/får vara arg på en ungdom enligt en regel, men enligt en annan regel kan/får inte personalen vara arg på ungdomen (Andersson, 2020b).

Den teoretiska utvecklingen efter Hochschild. Växlingen från objekt till subjekt: en relationell arbetsplats

Hochschild (1983) skriver om emotionellt lönearbete, och hon menar att det arbete som ej är lönearbete kan benämnas emotionellt arbete. Valet att använda begreppet emotionellt arbete i denna avhandling grundas delvis på förståelsen från alla möten med personalen. I dessa möten betonade behandlingsassistenterna ofta att de inte jobbade för pengarnas skull, utan att de arbetade för att hjälpa och stödja ungdomarna. Vidare beror

[28] Eva Olsson (2008a) benämner detta i sin avhandling om emotionellt arbete i vården som ett ”härbärgeringsarbete”, vilket hon argumenterar för som ett tillägg till Hochshilds emotionella lönearbete.
[29] I detta syns tydligt hur Hochschild antagligen är påverkad av Goffmans arbeten, särskilt hans avhandling *Communication conduct in an island community* (1953), där han bland annat resonerar om ”conversational interactions” som antingen överensstämmer eller avviker från normen.

valet av begreppet emotionellt arbete också på att jag uppfattar att arbetsgruppen och den enskilda arbetstagaren har en förhållandevis stark ställning vad gäller utformandet av arbetsplatsens känsloregler. Det vill säga arbetsgivaren stipulerar ej i explicit mening vilka känsloregler som ska följas (Bolton, 2005), och personalens sociala känsloregler blir på så sätt också viktiga.

Dahlgren och Starrin (2004) gör en distinktion mellan emotionellt arbete (vilka emotionella krav ställer arbetet) och emotioner i arbetet (vilka emotioner känner personalen i sitt arbete). I avhandlingen används begreppet emotionellt arbete genom att inkludera både de upplevda emotionella kraven och de känslor som personalen känner i sitt arbete. Det vill säga både känslor av arbetet och känslor på arbetet. Det är i linje med Putnam och Mumby (1993) som vidgar begreppet emotionellt lönearbete till att också innefatta ”arbetskänslor”. Bolton (2005) och Bolton och Boyd (2003) vidgar också begreppet emotionellt lönearbete genom att beskriva olika former av emotionell hantering där kontexten och individen får ett större utrymme i analysen. Det sker en förflyttning från att individen uppfattats som ett objekt av arbetsgivaren till att individen är ett aktivt subjekt som själv och ihop med kollegor utformar känsloregler. Bolton och Boyd (2003) och Bolton (2005) identifierar andra drivkrafter än de ekonomiska som styrande i emotionellt lönearbete. Det centrala går att tillskriva den sociala interaktionen som sker mellan individerna på arbetsplatsen. Där förhandlas emotionella riktlinjer (känsloregler) både implicit och explicit av andra parter än arbetsgivaren. Bland annat förhandlas det mellan kollegor, en aspekt Hochschild inte tog vidare hänsyn till (Lively och Powell, 2006; Lively, 2006, 2000; Sloan, 2004).

I Hochschilds förståelse av arbetstagarens situation finns det inte särskilt mycket utrymme för känslohantering som influeras av aspekter utanför den faktiska arbetssituationen. Det är bland annat den aspekten Bolton (2005) pekar på. I vissa branscher (ofta i en vårdande kontext) gör personalen ibland ”det där lilla extra” för vissa klienter eller kollegor på grund av empati som ligger utanför arbetsgivarens kontroll. Hochschild (1983) menar att det är sociala känsloregler som då beträder de föreskrivna, explicita och implicita, känsloreglerna som annars styr det emotionella lönearbetet. Bolton (2005) vidgar detta genom att fokusera på drivkrafterna som ligger bakom individens handlade. Genom det identifierade Bolton andra drivkrafter än de ekonomiska som formerande vad gäller emotionellt handlande. Olsson (2008a) menar att personal i vårdande kontexter utför ett ”härbärgeringsarbete” både av de egna känslorna och av klienternas känslor. På så sätt har personalen ett behov av att bearbeta sina känslor med

kollegor under arbetet. Men känslor följer också med utanför arbetet och bearbetas, även omedvetet (Theodosius, 2006). Personalen kliver på ett sätt utanför de konventionella ramarna och agerar utan arbetsgivarens explicita föreskrifter. Ytterligare ett exempel på att Hochschilds begrepp blir för snävt utifrån utgångspunkterna i denna avhandling är det faktum att personalen många gånger ställer sig på ungdomens ”sida” när ungdomarna har åsikter om sin vistelse. I de exemplen blir det tydligt att det emotionella arbetet ej utförs utifrån arbetsgivarens föreskrifter, utan mer i informella sammanhang (jfr Bruhn, 2013 vad gäller personal på fängelse). Lively (2002) kallar det ”ömsesidig emotionell hantering”.

Bolton (2005) pekar på, i linje med James (1989), att det i kontexter där det finns en vårdande relation sker en form av förhandling mellan två personer (personal och ungdom) vad gäller känslohantering. Det går att anta att emotionellt arbete också styrs av sociala regler vilka ligger utanför vad arbetet föreskriver. Förhållandet mellan arbetstagare och arbetsgivare är således ett exempel på utvecklingen av begreppet, där arbetstagarens autonomi betonas mer. Det öppnar för möjligheten att identifiera andra drivkrafter, exempelvis filantropiska. Bolton (2005) argumenterar dock inte för att det skulle vara antingen eller, utan ofta rör personalen sig mellan ekonomiska, normativa och prestationsinriktade drivkrafter under en och samma arbetsdag. En nyckelaspekt i Boltons resonemang är att emotionellt arbete regleras och kontrolleras *både* av arbetstagaren och arbetsgivaren – gränser och roller är sällan glasklara. Denna utveckling öppnar för möjligheten att förstå komplexiteten som omgärdar emotionellt arbete på ett fördjupat relationellt sätt.

Våld: en begreppsdiskussion

Det finns inte en tydlig konsensus avseende hur våld ska definieras, ofta refereras det till att det är ett svårfångat begrepp där kontexten har betydelse (Fraga, 2016; Kilby, 2013; Uhnoo, 2011; Pollack, 2010ab; Collins, 2008; de Haan, 2008; Parkes, 2007; Waddington m. fl., 2005; Åkerström, 2002). Inom våldsforskningen typologiseras våld ofta som (i) våld mot den egna personen, (ii) våld mellan individer eller mellan grupper och (iii) kollektivt våld (Leander m. fl., 2012; WHO, 2002). Det kan sedermera brytas ned i ytterligare kategorier. I forskningslitteraturen görs det många gånger en uppdelning mellan å ena sidan fysiskt våld och å andra sidan psykiskt våld, även materiellt och sexuellt våld brukar betonas (se t. ex. Sousa m. fl., 2014; Zelnick m. fl., 2013; Pollack, 2010ab och Newhill, 1996, 1995).

Våld kan variera avseende form och karaktäristiska och det kan studeras utifrån flera olika perspektiv, till exempel utifrån förövare, offer, tredje part eller neutral observatör. de Haan (2008) menar att våld är mångfacetterat, socialt konstruerat och ambivalent. Våld är mångfacetterat eftersom det kan beskrivas som exempelvis ungdomsvåld, skolvåld, våld i nära relation, strukturellt våld eller våld på arbetsplatsen, etc. Våld kan vara fysiskt, psykiskt, materiellt, ekonomiskt eller sexuellt och det kan utföras av en individ eller av ett kollektiv. Våld är socialt konstruerat eftersom vad som definieras som våld är avhängigt specifika sociokulturella och historiska aspekter samt att det emotionella innehållet av våld influeras av sociala och kulturella aspekter. Våld är också ambivalent eftersom det är socialt sanktionerat, legitimerat och institutionaliserat. På så sätt kan våld både uppfattas som omoraliskt och fördömas samtidigt som det kan ses som eftersträvansvärt, funktionellt och moraliskt försvarbart. de Haan (2008) och Waddington med kollegor (2005) identifierar både fördelar och nackdelar med en omfångsrik definition av begreppet våld. Waddington och kollegor (2005) menar att en fördel med en inkluderande definition är att tonvikten hamnar på individens subjektiva erfarenheter. På så sätt riskeras det inte att våld normaliseras eller minimeras. En nackdel är att definitionen kan bli för bred och att väldigt mycket till slut kan definieras som våld. Deras avslutande förslag är att begreppet enbart ska användas ihop med tydliga beskrivningar av vad som avses som våld där nio interpersonella och kontextuella aspekter diskuterats. Det handlar till exempel om relationen, intentionen, varaktigheten och legitimiteten i handlingen. När det ej finns en entydighet i vad som kan beskrivas/definieras som våld skapas också olika sätt att hantera våld. Det finns således flera olika handlingsstrategier utifrån ett individuellt plan och från ett organisatoriskt plan när våld ska hanteras (Andersson, 2020ab; Wästerfors, 2019; Andersson och Överlien, 2018; Uhnoo, 2011).

Ett relationellt perspektiv på våld

När våld diskuteras i denna avhandling är situationen (Wästerfors, 2019, 2016a; Uhnoo, 2011; Collins, 2008), kontexten (Flam, Hearn och Parkin, 2010; Åkerström, 2002), formen (Åström, Bucht, Eiemann, Norberg och Saveman 2002; Isdal, 2000) och intentionen (Hamby, 2017) av betydelse. Denna fyrfaldiga konceptualisering av våld springer från personalens berättelser om våld under yrkesvardagen och sätts dessa aspekter ihop skapas vad som kan liknas vid ett relationellt perspektiv på våld (Edling, 2016; Fiske och Rai, 2015) (jfr McAdams och Foster, 1999, ekologiska modell avseende våld på ungdomsinstitutioner där personella, interpersonella och kontextuella aspekter interagerar). Nedan följer en beskrivning av dessa fyra aspekter som avslutas med en fiktiv fallexemplifiering där situationen, kontexten, formen och intentionen sätts

ihop till ett relationellt perspektiv vad gäller våld på ungdomsinstitutioner. Att anta ett perspektiv på våld ska inte blandas ihop med att våld avgränsas och definieras av mig som forskare, snarare återspeglas det relationella perspektivet i personalens berättelser om våld och deras interaktioner med ungdomarna. Detta perspektiv är skapat av personalen ihop med mig som forskare. Samtidigt finns det en risk för att handlingar, som till exempel en observatör eller en ungdom uppfattar som våld, förbises. Det är också värt att nämna att våld i denna avhandling ej studeras utifrån ett straffrättsligt perspektiv, det vill säga huruvida handlingen är straffbar/kriminell eller inte.

Situationens betydelse

Collins (2008) och Wästerfors (2016a) beskriver en våldsam situation, istället för en våldsam individ (där ofta utgångspunkten brukar vara). I och med det förflyttas fokus bort från den specifika individen och hennes historia som en förklaring till varför våld används. Det behöver inte vara en situation som på förhand är våldsam, till exempel utifrån avhandlingens kontext, kan situationen vara när ungdomarna ska lämna avdelningen för att gå ut och röka. Det kan bli en våldsam situation på grund av interaktioner mellan människor, exempelvis om en ungdom anser att det försvunnit cigaretter från honom eller henne. Detta sätt att betrakta våld är ett sätt att lösa upp statiska kategorier avseende vem som är eller kan vara våldsutövare. Det centrala i Collins teori är att våld studeras som en social interaktion, vilket betyder att processen som föranleder våld mellan individer hamnar i fokus. Det som studeras är förgrundsfaktorerna istället för bakgrundsfaktorerna, det vill säga omständigheterna i situationen. Individens avsikt/motiv och maktposition får på så sätt en undanskymd betydelse, vilket det riktats kritik gentemot (se t. ex. Wieviorka, 2014). Collins (2008) menar att våld handlar om emotionella spänningar. Ett sätt att kringgå de emotionella spänningarna man kan uppleva i en situation är att exempelvis utöva fysiskt våld. När våld betraktas utifrån en specifik situation med allt som ryms i situationen, skapas fler analytiska ingångar än om man enbart fokuserar på det faktiska våldet (Wästerfors, 2019). Uhnoos (2011) sätt att tänka om initiativtagaren till en våldshandling anknyter till resonemanget om situationens betydelse vad gäller våldssituationer. Att våldet enbart skulle ha en riktning är någonting som Uhnoo (ibid.) problematiserar utifrån ungdomars berättelser om våld. Det görs bland annat utifrån ”det första slaget” (ibid., 146–148), vilket inte nödvändigtvis behöver betyda att våldet har en klar och tydlig riktning. Våldet (det första slaget) kan vara legitimerat och därmed försvarbart. Vidare kan det första slaget också ses som intensifiering av verbala konflikter där den andre deltagaren är drivande. Individens reaktion i situationen får följaktligen betydelse. Ungdomarnas berättelser i Uhnoos (2011) avhandling

visar att det finns ett tolkningsutrymme vad gäller hur öppningsdraget (t. ex. ett slag) ska förstås, vilket problematiserar antagandet om att våldet enbart har en riktning.

Kontextens betydelse

Kontexten spelar roll för hur någonting antingen kan exkluderas eller inkluderas avseende vad som beskrivs som våld. En berättelse berättas ofta anpassad till sin kontext. Åkerström (2002) undersöker vad som definieras som våld och vad som inte definieras som våld i en vårdande kontext. Det centrala resonemanget är att kontexten och utövaren av handlingen har en stor betydelse för huruvida någonting ska definieras som våld eller inte. Åkerström visar att vårdpersonalen beskriver olika former av våld som de är utsatta för, men det definieras inte som våld. Handlingarna konstrueras som någonting normalt och accepterat. Åkerström menar att det bland annat beror på att om personalen skulle definiera en handling som våld skulle det få konsekvenser för personalen genom att kontexten inte längre skulle vara en vårdkontext. Personalen skulle bli offer och vårdtagarna skulle bli förövare. Det som beskrivs är en form av dominoeffekt (jfr Andersson och Överlien, 2018). Flam m. fl. (2010) lägger också tonvikt på kontexten genom begreppet "organization violence" (s. 148). De menar att på grund av att våld är svårt att definiera behöver man analysera kontexten och händelsen utifrån tre olika nivåer (makro-, meso- och mikronivåer). På de särskilda ungdomshemmen skulle en våldsincident på makronivå exempelvis kunna handla om strukturell rasism. På mesonivå skulle en våldsincident kunna handla om den formella makt behandlingsassistenterna har över ungdomarna. På mikronivå kan en våldsincident handla om en vardaglig situation vid matbordet. När våld beskrivs med utgångspunkt i kontexten handlar det ofta om att våldet finns inbäddat i organisationens värderingar och normer. På de särskilda ungdomshemmen kan det till exempel synliggöras genom att ungdomarnas våld normaliseras och att personalens användande av våld ibland förklaras genom tillämpningen av de särskilda befogenheterna.

Olika former av våld

Åström med kollegor (2002) studerade personalens upplevelser av våld i en vårdkontext, och identifierade olika former av våld. Våld mot vårdare beskrivs utifrån fysiska, psykologiska, sexuella och/eller ekonomiska handlingar som leder till faktisk skada eller till en ökad risk för skada för den som utsätts för handlingen oavsett personens intention. Det är en bred beskrivning som ökar möjligheterna för att fånga så mycket som möjligt. Åström m. fl. (2002) menar att en bred beskrivning minskar personalens motvilja och osäkerhet att benämna en handling som våld, samt att det också är ett sätt att

synliggöra andra våldsformer utöver fysiskt våld vilket det ofta fokuseras på. Vidare menar de att hur våld definieras ofta beror på personliga erfarenheter och personliga upplevelser. På så sätt är en bred beskrivning utan detaljerade instruktioner för vad våld kan vara att föredra. Ett tillägg till Åström och kollegors (2002) beskrivning görs i denna avhandling genom att också inkorporera Isdals (2000) beskrivning av latent våld. Latent våld kan bland annat beskrivas som en rädsla för att någonting kommer att hända. Latent våld handlar på så sätt mer om en känsla och om en stämning. Det kan vara både implicit (dolt) och explicit att en person agerar på ett sätt som får en annan person att känna sig rädd eller skrämd. Det latenta våldet uttrycks ofta genom subtila blickar, kroppshållning eller mimik. På så sätt går det att ställa frågan om latent våld egentligen inte enbart handlar om en rädsla för fysiskt våld, och därmed ryms under fysiskt våld. Det som talar för vikten av att inkorporera latent våld frånskilt från fysiskt våld i denna genomgång är att det handlar om att känslor (ofta rädsla) internaliseras inom individen, och som ofta har en negativ psykologisk effekt (ibid.). En viktig aspekt gällande latent våld är att det kan påminna om tidigare våld i andra former (ibid.). Genom att tillföra latent våld breddas på så sätt den analytiska ingången till våld ytterligare.

Intentionens betydelse

En viktig aspekt att ta hänsyn till när våld diskuteras är individens intention. Våld har ett innehåll som kan tolkas, förstås och värderas från flera olika perspektiv. Ett exempel på det är när en ungdom blir föremål för de särskilda befogenheterna inom ramen för en placering på de särskilda ungdomshemmen. Att vara med om en nedläggning eller fasthållning kan upplevas som att bli utsatt för våld, medan för personalen kanske det handlar om att skydda andra från att utsättas för våld (jfr Björck, m. fl., 2012; Överlien, 2004). Intentionen bakom handlingen har en särställning när det kommer till arbetsrelaterat våld, eftersom det bland annat handlar om huruvida det fanns/finns en avsikt att skada. Vissa studier pekar på vikten av att utröna intentionen (se t. ex. Keashly och Jagatic, 2010; Neuman och Baron, 2005), medan andra forskare argumenterar för att intentionen inte behöver beaktas eftersom den är svår att bevisa och ger utövaren en stor makt över händelsen (se bl. a. Einarsen, Hoel, Zapf och Cooper, 2010). På de särskilda ungdomshemmen är intentionen av betydelse, eftersom våld påverkar relationen mellan personal och ungdom (Andersson, 2020b; Andersson och Överlien, 2018). Våld i riktning personal gentemot ungdom är extra känsligt, bland annat med tanke på den maktposition som personalen har gentemot ungdomarna och avseende den utsatthet ungdomarna bär med sig. I rapporten *Hot och våld inom vård och omsorg* (Hallberg, 2011) diskuteras intentionen utifrån tre olika synvinklar: det individuella, det organisatoriska

och det rättsliga. Ur ett individuellt perspektiv kan intentionen spela en mindre roll, eftersom det är den drabbades upplevelser som är i fokus. Det blir tydligt i denna avhandling, eftersom jag enbart har träffat och talat med personal saknas ungdomarnas röster i denna fråga. I ett organisatoriskt perspektiv handlar det för arbetsgivaren om att skapa en fungerande arbetsmiljö som är trygg och fri från våld (i avhandlingen finns ej arbetsgivarens perspektiv med). Ur ett rättsligt perspektiv kan intentionen vara skillnaden mellan straff och inte straff.

Hamby (2017) diskuterar intention i relation till våldsutövande i texten *On defining violence, and why it matters*. Hon menar att för att ett beteende/handling ska definieras som våld krävs fyra delar: för det första behöver det finnas en tydlig intention. Därefter måste handlingen vara oönskad, icke-essentiell och skadlig. Självförsvar menar Hamby kan inte definieras som våld eftersom det kan vara essentiellt (nödvändigt i vissa situationer). ”Horseplay” eller ”playfights” (jfr Wästerfors, 2016b och Uhnoo, 2011) definieras enligt Hamby inte heller som våld eftersom det i vissa situationer kan vara önskat. En konflikt definieras inte heller som våld eftersom en konflikt ofta inte är fysiskt eller psykiskt skadlig. En olycka eller försummelse är inte våld, eftersom det inte finns en medveten intention. Exempel på handlingar som däremot kan definieras som våld utifrån de fyra delarna Hamby för fram är misshandel, sexualbrott, neglekt av barn och mobbning. Hambys (ibid.) sätt att definiera vad som är våld kan vara problematiskt ur ungdomarnas perspektiv, eftersom det är fokus på individen som utför handlingen. Om det inte är uppenbart att personalen använder våld mot ungdomarna (se t. ex. JO Dnr 7107–2018) går det alltid att hävda att intentionen inte var att skada eller att handlingen var av essentiell karaktär eller att någon annan var initiativtagare (Andersson, 2020ab; Andersson och Överlien, 2018; Uhnoo, 2011).

Ett illustrerande exempel

I denna avhandling tas hänsyn till situationen, den aktuella kontexten, formen och intentionen när våld diskuteras. På så sätt ökas komplexiteten i begreppet våld snarare än att det reduceras till någonting statiskt och avgränsat. Det kan liknas vid ett relationellt perspektiv vilket rymmer personalens regler vad gäller våld (jfr Uhnoo, 2011). Edling (2016) utgår från Fiske och Rai (2015) när han menar att det sker en förflyttning i det relationella perspektivet från individen till det som utspelar sig mellan individer gällande hur våld betraktas. Det vill säga till relationen där gemenskap, hierarki, jämlikhet och proportionalitet betonas. Det centrala är inte enbart att förstå varför en individ är

våldsam eller varför situationen blev våldsam, utan det handlar om att förstå vilken betydelse och mening våld som relation kan ha. Det kan illustreras på följande sätt utifrån avhandlingens kontext, de särskilda ungdomshemmen: en ungdom går, fast han inte får (kontext), in i köket för att ordna ett mellanmål till sig själv (situationen). En personal kommer in och ser vad ungdomen håller på med och säger att ungdomar inte får vara i köket själva och att det finns specifika mattider (kontext). Ungdomen vägrar att lämna köket, eftersom han är fast bestämd med att ordna sitt mellanmål. Personalen höjer rösten. Det tillkommer fler personal och ungdomar till köket på grund av de höga rösterna (form: latent). Personalen säger att ungdomen måste lämna köket, helst på egen hand eller så kommer de att ta ut ungdomen från köket (intention och form). Det potentiella våldet i denna situation är relationellt inte bara utifrån ungdomen och personalen som först kom in i köket. Det som äger rum sker också i relation till de som ansluter till situationen. Ungdomen vill kanske inte visa sig svag i relation till de andra ungdomarna (kontextuell makt). Personalen i sin tur vill kanske inte heller visa för sina kollegor att han ger med sig i en situation som håller på att eskalera (kontextuell makt) (jfr Collins, 2008 och Goffman, 1967/2009 vad gäller betydelsen av en publik).

Våldets relationella karaktär återfinns på så sätt på flera olika interpersonella nivåer – våldet är följaktligen i en våldssituation ofta flerriktat. Det gör att makt och kontroll tydliggörs. När våld förstås utifrån relationella aspekter skapas möjligheter att analysera det våld som förekommer på de särskilda ungdomshemmen utifrån till exemplet hur våld förstås i nära relation (Kilbane och Spira, 2010), istället för att enbart exempelvis se till faktorer som stress eller kontext, vilket brukar vara en förklaringsmodell inom vården (Lundy och Grossman, 2004).

Narrativ – berättelser

I narrativ forskning används ofta begreppen berättelse (story) och narrativ (narrative) synonymt (Riessman, 2008; Polkinghorne, 1988). Det görs i denna avhandling också. Inom detta forskningsfält har fokus riktats mot att förstå till exempel organisationer (Czarniawska, 2011; 1998, 1994; Thaden och Robinson, 2010; Humphreys och Brown, 2002), grupper eller enskilda livsberättelser och identiteter (Schofield, Larsson och Ward, 2016; Lee, Simpson och Froggatt, 2013; Jansen och Haavind, 2011; Överlien, 2011; Brown, Dodd och Vetere, 2010; De Fina, 2006; Georgakopoulou, 2006ab; Gadd och Farrall, 2004; Gaydos, 2005; Crossley, 2000). Det gör att forskare svarar olika på

frågorna: Vad är en berättelse? Hur ser strukturen ut? Vilken betydelse har det för individen att berätta en berättelse?[30]

Narrativ är ett tvärvetenskapligt och heterogent begrepp, som ofta används av kvalitativa forskare inom olika vetenskapliga områden. Mishler (1999, s. xv) menar att narrativ kan förstås som ”ett paraplybegrepp som täcker ett stort och mångfaldigt tillvägagångssätt”. Organiseringen av narrativ är den mest grundläggande formen av våra mänskliga erfarenheter (Bruner, 1991, 1990, 1987, 1986). Narrativ fyller olika funktioner för individer och grupper. Det kan handla om att argumentera, minnas, skapa sammanhållning, övertyga, underhålla, engagera eller manipulera (Riessman, 2008; Smith, 2000; Hydén, 1997). Därför finns det en relevans för socialt arbete (Hill och Burrows, 2017; Riessman och Quinney, 2005). Praktiskt socialt arbete handlar ofta om olika former av interaktioner mellan människor i olika positioner. En central aspekt vad gäller narrativ teori är mänsklig interaktion, och att ge röst till diverse olika grupper (Riessman och Quinney, 2005). I mitt fall handlar det om att förstå, tolka och analysera personal på de särskilda ungdomshemmen. Larsson och Sjöblom (2010) menar att ett narrativt perspektiv är adekvat när forskaren söker förstå processer mellan personal och klienter, speciellt när forskaren söker fördjupad förståelse kring ett särskilt fenomen. Det vill säga den funktion som narrativ teori och metod har för socialt arbete är förmågan att skapa förståelse för individer och grupper (McKenzie-Mohr och Lafrance, 2017).

Vad är en berättelse?

Det var en gång… Så börjar de flesta berättelser, men vad är egentligen en berättelse? En berättelse behöver bestå av minst en karaktär och innehålla någon form av intrig (”plot” på engelska) i det förflutna och ett tal kring det som för berättelsen framåt. Det behövs också någon form av avslut. Intrigen är av stor betydelse, eftersom berättelsens poäng ofta skönjs i intrigen. Öberg (1997) beskriver det som en metastruktur som tillhandahåller mening samt organiserar erfarenheter, och en del forskare (t. ex. Lieblich, Tuval-Mashiach och Zilber, 1998) utgår från intrigen i det analytiska arbetet. Det är ofta intrigen som skiljer ut berättelsen från till exempel en rapport, eftersom en berättare behöver förmedla sin värdering av händelsen. I denna avhandling fungerar våldssituationerna många gånger som berättelsens intrig. Trots denna ganska tydliga struktur kan

[30] Ofta hänvisas det till den narrativa vändningen för att markera vad som kan skilja berättelser från annan form av kommunikation. Se texter av bland andra Sarbin (1986), Bruner (1990, 1986), Mishler (1986) och Polkinghorne (1988). Det refereras också till den narrativa vändningen genom att forskare (se t. ex. Bamberg, 2006; Georgakopoulou, 2006b) fokuserar på kortare berättelser som ryms i vardagliga sammanhang (jfr mikro- och makronarrativ).

det vara svårt att definiera vad en berättelse är (Wästerfors, 2004; Norrby, 1998). Delvis eftersom det går att berätta om en händelse på fler än ett sätt (Riessman, 1993). En berättelse kan ses som en social handling (någonting som görs) (Hydén, 2008) eller som en social praktik (ett uttryck för någonting) (Wästerfors 2004) där människan är ett handlande subjekt som skapar mening och kommunicerar. Det ska betonas att erkännandet av språket som ett verklighetskonstruerande verktyg ej ska förstås som att ingenting finns bortanför språket. I linje med Holstein och Gubrium (2012) är utgångspunkten att verkligheten skapas på grundval av någonting som existerar.

I denna avhandling används Mishler (1999, 1997) och Riessmans (2008, 1993) beskrivning av vad ett narrativ är. Mishler (1997, s. 68) menar att en berättelse är en ”redogörande framställning som har till syfte att åskådliggöra en sammanhängande sekvens av händelser”. Riessman (2008, 1993) menar att en berättelse är tids- och kontextbundet tal som är organiserat runt en händelse med en konsekventiell ordning. Det vill säga att den ena händelsen leder till den andra. Det är en speciell typ av text eller samtal, organiserade runt en sekvens av händelser med en temporär ordning. I berättelser finns det en inneboende ”nextness” (Olsson, 2008b., s.118) som bjuder in lyssnaren till att ställa frågan ”vad hände sen?”. Genom att berätta en berättelse skapar individen mening i och med den självrepresentation som det innebär att berätta någonting för en annan människa. Att berätta en berättelse handlar om att ge ett, bland flera, perspektiv präglat av historiska, sociala och kulturella kontexter. Berättelsen skildrar på så sätt ett handlingsförlopp med aktörer, där det finns en tidsföljd i händelseförloppet.

Ett samproducerande narrativ

Den narrativa ansatsen har på ett övergripande plan använts utifrån att emotioner finns inbäddat i människors berättelser (Frost, Dutton, Worline och Wilson, 2000). Personalens berättelser blir på så sätt ett emotionellt fönster till yrkesvardagen på de särskilda ungdomshemmen. Det finns otaliga narrativa studier och därmed olika teoretiska ingångar till begreppet. I avhandlingen hämtas inspiration från tre narrativa forskare: Adelswärd (1996) genom hennes emfas på att berättelsen är inbäddad i en specifik kultur (Andersson, 2020a och avslutande diskussion i kap. 8). Hydén (se t. ex. 2014, 2008, 2005, 2000) genom hennes sätt att se berättelsen som en katalysator för det egna självet (Andersson, 2020b; Andersson och Överlien, 2020). Mishler (se t. ex. 1999, 1997, 1986) genom hans fokus på att intervjuare och intervjuad tillsammans skapar ett narrativ (Andersson, 2020b; Andersson och Överlien, 2020).

Berättelsen inbäddad i en kultur

Behandlingsassistenternas berättelser är inbäddade i en specifik kultur och kontext (jfr Brown m. fl., 2018). Adelswärd (1996) skriver att människans berättande om sig själv är del av en kulturellt förankrad berättelse. Berättelserna som utgör denna avhandlings empiriska grund är på så sätt färgade av den kontext personalen befinner sig i, de särskilda ungdomshemmen. Det handlar bland annat om hur erfarenhet vidareförmedlas från erfaren till nyanställd personal. Individens unika berättelse är på så sätt en del av ett större sammanhang. Berättelsen anpassas och organiseras därmed till en specifik kontext. En kulturellt inbäddad berättelse utspelar sig ofta i förfluten tid (historiskt presens, vilket gör att jag som lyssnar upplever en förflyttning till berättelsens då). På så sätt är berättandet en viktig del av människans pågående identitetsarbete. I denna avhandling handlar det exempelvis om yrkesidentiteten (Andersson, 2020b; Andersson och Överlien, 2020). Yrkesidentiteten är inte något som explicit adresserades i intervjuerna, utan jag tog mig an det mer i linje med vad Adelswärd pekar på: ”Genom att berätta om en händelse berättar hon eller han också om något annat” (jfr artikel 1 med artikel 2 och 3). Med tanke på att en berättelse är en del av ett vidare narrativ resonerar Adelswärd (1996, s. 24–26) om den ”rätta” berättelsen. Det är ofta en annan part som då redigerar den framlagda berättelsen så att den ska passa in i ett specifikt sammanhang (jfr Andersson, 2020a).

Berättelsen som katalysator: subjektspositionering

En berättelse är mer än en struktur av tids- och kontextbundet tal. En berättelse förmedlar också information om sammanhang och personer. Det vill säga narrativ fungerar som en katalysator för individens själv genom dess performativa aspekter (Hydén, 2005, 2000) (se artikel 2,3 och 4). Det går att förstå på olika sätt. För det första handlar det om hur personen berättar sin berättelse: Vilka subjektspositioner framträder? Det är berättarens subjektsposition som är fonden för hur världen/kontexten betraktas, vilket har betydelse för hur berättelsen förmedlas (jfr Jansen, 2015; Davies och Harré, 1990). I denna avhandling kan det exemplifieras på så sätt att personalen ofta berättade om våld de var utsatta för av ungdomarna, det vill säga en form av offerposition. Detta sätt att se på narrativ, som en relationell praktik, innebär att narrativen är samproducerade (se nästa avsnitt). För det andra tilldelas lyssnaren också en position, lyssnaren kan antingen bekräfta eller utmana det narrativ som skapas. Det vill säga narrativet får funktionen av en hela tiden pågående skapande- och förhandlingsprocess.

Berättelsen som samproducerande och identitetsskapande

Mishler (1999) skriver om "situated retellings". Med det menar han att det skapas en berättelse mellan berättaren och lyssnaren. En part blir ofta bärare av berättelsen, vilket följaktligen blottlägger berättelsens relationella karaktär. I denna avhandling betyder det att intervjuerna är samproducerade. Det vill säga berättelsen skapar ett interaktivt utrymme där personliga subjektiviteter kan uttryckas och genomföras. Det betyder också att det sker en form av identitetsarbete i och med intervjun (Jansen, 2015). Båda parters erfarenheter påverkar berättelsen och dess utveckling (jfr Hydén, 2014, 2000). För Mishler (1999) handlar narrativ om identitetsskapande, och han menar att identitet är "en kollektiv beteckning som hänvisar till en uppsättning underidentiteter (till exempel yrkesidentitet) vilka kan komma i konflikt med eller anpassa sig till varandra" (s. xv). I sin bok om "vändpunkter" ("turning points"), som fokuserar på hantverkares berättelser, menar Mishler (1999) att när vi talar, skapar vi vår identitet. Vidare påpekar han hur vi, människor som sociala aktörer, väljer och organiserar ett språk för att berätta historier som passar publiken, våra avsikter och tillfället. Identitet är inte någonting som utvecklas linjärt eller är statiskt (jfr Jansen, 2015; Georgakopoulou, 2006a). Identitet förstås istället som en kontinuerlig process där den formas, används och visas upp. På så sätt blir uppbrott och avbrott från en inslagen väg av speciellt intresse för hur vi berättar en berättelse. Dessa diskontinuiteter, som i denna avhandling kan vara våldssituationer, kan ta form av exempelvis vändpunkter, där berättaren beskriver händelser som förändrar kursen för dennes självuppfattning (Andersson, 2020b; Andersson och Överlien, 2020).

Det gemensamma för dessa tre forskare, Adelswärd, Hydén och Mishler är deras utgångspunkt i att narrativ teori vilar på antagandet att individer skapar sin egen mening genom erfarenhet och strukturerar det till en berättelsesliknande form. Berättande är ett grundläggande mänskligt sätt att ge mening till våra erfarenheter. Berättandet har en avgörande funktion vad gäller hur vi förstår och handskas med våra liv. Det handlar om vilken betydelse berättelsen har för den som berättar och för den som lyssnar, men också i ett större socialt sammanhang. Det vill säga berättelsen skapas utifrån relationella antaganden.

Masternarrativ

Det nämndes tidigare att en berättelse ofta är inbäddad i en övergripande kultur och struktur. Det går att beskriva som att det finns olika masternarrativ. Ett masternarrativ

är en kulturellt delad berättelse som förmedlar värderingar, normer, känslor och handlingar (beteende) (McLean och Syed, 2015; Hydén, 2005; Bamberg och Andrews, 2004). Masternarrativ skiljer sig från individuella narrativ genom att det inte är individuella berättelser, utan mer ett ramverk som guidar individen och individens berättande (jfr artikel 3 och 4). McLean och Syed (2015) sätter upp fem principer för ett masternarrativ: (1) det är ett verktyg för identitetsutveckling, (2) det delas och är känt av majoriteten inom kulturen som avses, (3) det är osynligt och internaliserat inom individen genom omedvetna processer och det blir synligt vid förhandling (4) med de som överträder eller har en annan åsikt på grund av att ett masternarrativ har en moralisk komponent och (5) på grund av rigiditet finns det en ovilja till förändring. I denna avhandling identifieras och tydliggörs olika masternarrativ, som vidare preciseras under diskussionsavsnittet (kap 8). Personalens masternarrativ träder tydligt fram i artikel 4, exempelvis genom att personalen enas runt ungdomarna som ”de våldsamma”. I artikel 3 ges exempel på hur ett individuellt narrativ anpassas till ett övergripande narrativ där ungdomarna framställs som ”i behov av hjälp och stöd”.

Förhållandet mellan symbolisk interaktionism, emotionellt arbete, våld och narrativ

De tre begreppen, emotionellt arbete, våld och narrativ, har ringats in med utgångspunkt i en inneboende relationell aspekt. Det vill säga det handlar om interaktioner. Emotioner är centralt för vardagliga interaktioner och finns ofta förankrade genom normer och värderingar på arbetsplatser (Fields m. fl., 2006). Interaktionerna i denna avhandling centreras kring våld och hantering av våld och det återges genom behandlingsassistenternas berättelser. Det som är gemensamt för de tre begreppen som redogjorts för här är betydelsen av språket och den meningsskapande funktion som en interaktion har mellan människor. Det är en grundläggande aspekt för att konstituera tankar och för skapandet av ett själv. Betydelsen av språket och interaktioner finns också som övergripande utgångspunkter inom symbolisk interaktionism (Atkinson och Housley, 2003; Denzin, 2001). Det handlar om att individen själv skapar mening utifrån sina erfarenheter och uttrycker dessa i form av berättelser och handlingar (emotionellt arbete och våld). Vidare binds det övergripande teoretiska perspektivet ihop med de tre begreppen genom att individens intentionalitet betonas. Individen skapar mening om sig själv och andra utifrån det som berättas och görs. Genom språk och interaktion går det att fånga emotionella uttryck/handlingar. Emotioner finns närvarande inte bara i människans berättelser, utan i det mesta som fyller vår vardag. Emotioner har följaktligen narrativa egenskaper, eftersom emotioner behöver placeras i en narrativ struktur för att beskrivas

(Kleres, 2010). Det vill säga i en situation där någonting händer (i denna avhandling en våldssituation) som ger upphov till exempelvis rädsla. På så sätt får emotionen en funktion för individen (individen drar sig till exempel tillbaka). Dessa emotionella funktioner kan finnas förankrade i organisationen eller inte (Andersson, 2020b; Andersson och Överlien, 2020). Analytiskt betyder det i huvudsak att intresset är meningsinnehållet i intervjuberättelserna, det vill säga *vad* behandlingsassistenterna berättar om och *hur* det kan förstås.

Kapitel 5. Metod

I följande kapitel beskrivs först övergripande hur forskningsprocessen tog form, där min forskningsposition mejslas fram. Därefter beskrivs tillvägagångssättet avseende fokusgrupperna och de individuella intervjuerna. Avslutningsvis diskuteras avhandlingens tillförlitlighet och de etiska överväganden som gjorts.

Forskningsprocessen på de särskilda ungdomshemmen: min position

I tidigare studier (se t. ex. Silow Kallenberg, 2016) har det framförts att det är svårt att bedriva forskning på de särskilda ungdomshemmen. Jag har inte upplevt de särskilda ungdomshemmen som stängda i den utsträckningen Silow Kallenberg för fram. Det kan dock vara enklare för mig som manlig forskare att få tillträde till en institutionsmiljö som karaktäriseras av manliga normer än det är för en kvinnlig forskare (ibid.). Det finns säkerligen flera förklaringar till det Silow Kallenberg pekar på. Val av metod kan vara en sådan aspekt. Det är skillnad på att likt Silow Kallenberg bedriva etnografiska studier under en längre sammanhållen period och att som jag genomföra intervjuer under en avgränsad period. En annan aspekt som kan ha betydelse är att innan jag började med avhandlingen arbetade jag inom SiS under ett år, bland annat som avdelningsföreståndare på ett särskilt ungdomshem. Det kan både ha en positiv och/eller en negativ betydelse. Att jag under vissa intervjuer hörde uttrycket ”du vet vad jag menar” skulle kunna vara ett sådant negativt exempel. Jag utmanade inte alltid personalen när de sa så, eftersom jag använde min förförståelse. Det vill säga jag trodde mig veta vad personen menade och lät samtalet fortskrida. Förförståelsen kan både vara ett hinder och en öppnande faktor. I detta exempel skulle man kunna tänka att blinda fläckar ömsesidigt (re)produceras. En positiv aspekt var den snabba tillgång jag erhöll till ungdomshemmen samt att jag under i stort sett alla fokusgrupper och individuella intervjuer upplevde att ett lugn infann sig efter att jag kort berättade om min bakgrund. En tanke är att min bakgrund underlättade mötena med personalen, eftersom jag många gånger fick upplevelsen av att ”vi spelar i samma lag” (jfr Adelswärd, 1996). Under delar av forskningsprocessen kändes det verkligen som att jag levde med personalen, eftersom dagar, veckor och månader har bestått av att lyssna till och sedan upprepade gånger läsa behandlingsassistenternas berättelser.

Urval: personalen på tre särskilda ungdomshem

Materialet i avhandlingen består av fem fokusgrupper (27 deltagare) och 53 individuella intervjuer gjorda på tre särskilda ungdomshem. Det var sex individer från fokusgrupperna som inte medverkade i en individuell intervju. Det leder sammantaget till att avhandlingens material baseras på 59 individer, alla behandlingsassistenter. Jag använde det kontaktnät jag erhållit genom att tidigare ha arbetat inom SiS för att komma i kontakt med potentiella ungdomshem som kunde vara intresserade av mitt tilltänkta forskningsprojekt. Fokusgrupperna genomfördes innan de individuella intervjuerna.

Initialt kontaktades institutionschefen (IC) vid sex särskilda ungdomshem, först via mail vilket följdes upp med ett telefonsamtal. De sex institutionerna valdes utifrån en geografisk aspekt. Det vill säga att det fanns en relativ närhet mellan valda institutioner och Stockholm. Det var också institutioner som tog emot både pojkar och flickor. Om IC visade intresse efter telefonkontakten bokades ett förutsättningslöst möte in på institutionen där jag inför IC berättade mer ingående om den tilltänkta forskningen. Jag blev inbjuden till fem av de sex kontaktade institutionerna. Jag följde inom en vecka upp mötet på institutionen med mail, där frågan ställdes explicit om det fanns möjlighet att bedriva forskning på deras institution. Tre av de fem institutionerna som jag initialt blev inbjuden till välkomnade mig att genomföra fokusgrupper och individuella intervjuer på deras arbetsplats. I detta läge lämnade alla IC över kontakten till en behandlingssekreterare alternativt avdelningsföreståndare vad gällde planeringen för fokusgrupperna och de individuella intervjuerna. De tre institutioner som tackade nej gjorde det med hänvisning till situationen på institutionen vad gäller personal och ungdomar samt att de tidigare deltagit i olika forskningsprojekt och ansåg att det räckte för tillfället.

Jag har inte haft en aktiv roll i valet avseende deltagare, förutom att jag informerade om hur en fokusgrupp kan sättas ihop på ett bra sätt. Alla fokusgrupper och individuella intervjuer har ägt rum på deltagarnas arbetsplats och arbetsgivaren har tillåtit att deltagandet ägt rum på arbetstid. De som valde att delta i studien fick läsa igenom ett informationspapper och skriva under en samtyckesblankett (se bilaga 1). All datainsamling ägde rum under våren 2017. Av de tre ungdomshemmen är ett för flickor, 16–21 år. På de två andra arbetar personalen med pojkar, 16–21 år. Se tabell 1 för överblick.

Tabell 1:[31]

Personal information	**Ungdomshem 1**	**Ungdomshem 2**	**Ungdomshem 3**	**Sammantaget**
Personalens medelålder	38 (min: 24 max: 62)	36 (min: 27 max: 49)	43 (min: 27 max: 61)	39 (min: 24 max: 62)
Personalens kön	74 % män	55 % män	50 % män	64 % män
Personalens utbildning: Tvåårig eftergymnasial utbildning till b-ass	56 %	45 %	100 %	57 %
Personalens medel arbetslivserfarenhet	4 år (min: 5 månader max: 16 år).	3,5 år (min: 1 år max: 21 år).	9 år (min: 3 år max 19 år).	4 år (min: 5 månader max: 21 år).
Antal deltagande personal	27 individuella intervjuer. 11 deltagare i två fokusgrupper (varav två ej deltog i individuell intervju).	20 individuella intervjuer. 10 deltagare i två fokusgrupper (varav fyra ej deltog i individuell intervju).	6 individuella intervjuer, samma 6 deltagare i fokusgruppen.	53 individuella intervjuer. 27 deltagare i fem fokusgrupper
Typ av ungdomshem	Enbart pojkar: akut, utredning och behandling.	Enbart pojkar: akut och behandling.	Enbart flickor: akut och behandling.	

Symbolisk interaktionism är starkt förknippad med etnografiska studier (Stets och Turner, 2014; Wästerfors, 2014; Trost och Levin, 2010; Turner och Stets, 2005; Berg, 2004). Tanken är att forskaren i så stor utsträckning som det går ska föras in i den värld som studeras. Det material avhandlingen bygger på är fokusgrupper och individuella intervjuer. Wästerfors (2014, s. 54) uttrycker det som det ”nästbästa” tillvägagångssättet

[31] Tabell 1 visar att det finns variationer mellan de tre ungdomshemmen. Fokus i avhandlingen är inte att utvärdera eller jämföra de tre ungdomshemmen, utan materialet förstås och analyseras som en helhet.

när symbolisk interaktionism används. Det blir fokus på individens muntligt levandegjorda interaktioner, istället för interaktioner åskådliggjorda av en observatör. Behandlingsassistenterna deltar på olika sätt i fokusgrupperna respektive de individuella intervjuerna, vilket leder till olika former av material.

Fokusgrupper

Historiskt har fokusgruppen förknippats med marknadsföring (Wibeck, 2010). Nu används metoden inom en rad olika akademiska discipliner (Tursunovic, 2002). I en fokusgrupp koncentrerar sig forskaren på det interaktiva som skapas gemensamt i gruppen. Det är ett narrativ som produceras ihop, och med tanke på att masternarrativ är samproducerade är fokusgrupper en lämplig metod för att synliggöra kollektiva röster (Andersson, 2020a; Överlien, Aronsson och Hydén, 2005). De enskilda utsagorna sätts hela tiden i relation till vad gruppen sagt innan och till det som kommer efter (Wibeck, 2010; Jamieson och Williams, 2003; Owen, 2001). Deltagarna i en fokusgrupp kommunicerar utifrån olika positioner. För personalen i denna avhandling sker det utifrån deras position som behandlingsassistent, kollega, arbetsgrupp och privatperson (jfr Hydén och Bülow 2003). Det handlar om att fånga deltagarnas åsikter, attityder, tankar och argument (Wibeck, 2010). Huvudtanken är inte att undersöka vem som tycker vad, utan att noga studera olika uppfattningar, känslor, synsätt och perspektiv (Andersson, 2020a; Wibeck 2010; Linhorst 2002; Barbour och Kitzinger, 1999).

På en övergripande nivå hämtas inspiration från Goffman (1967/2009) vad gäller hans resonemang om ”team”. Goffman (ibid.) menar att ett team är ”en samling individer som samarbetar i framställningen av en rutin” (s. 75). I denna avhandling ska behandlingsassistenterna prata om sitt arbete utifrån våld och hur våld emotionellt hanteras förstås som deras ”rutin”. Moderatorn (läs jag) blir publiken. Hur deras berättelse tar form och utvecklas beror på dem själva. Det finns ett ömsesidigt beroende mellan deltagarna avseende deras framställan. Det utesluter emellertid inte att olika narrativ framträder samtidigt, vilka kan hamna i konflikt med varandra (jfr Andersson, 2020a). Goffman menar att individen inte är medlem i ett team på grund av sin status som, i detta fall, personal utan på grund av samarbetet dem emellan i att upprätthålla en viss definition av situationen. Utifrån denna avhandling skulle det kunna vara: ”personalen är inte våldsam, men ungdomarna kan vara det” (Ibid.).

Totalt genomfördes fem fokusgruppsintervjuer med sammanlagt 27 deltagare, 10 kvinnor och 17 män (fyra till sex deltagare i respektive fokusgrupp). Valet att

genomföra fokusgruppsintervjuer handlar om att fånga en kollektiv skapandeprocess som är svår att fånga genom de enskilda intervjuerna. Utifrån avhandlingens fokus på emotionellt arbete synliggörs känsloregler tydligare i gruppsammanhang. Fokusgruppsintervjun inleddes av mig med hjälp av ett stimulimaterial (bilaga 3). Innan jag läste upp stimulimaterialet gjordes en kortare presentationsrunda och vissa klargöranden. Det handlade exempelvis om att de inte skulle prata i munnen på varandra och att det skulle vara ett samtal dem emellan. Jag placerade mig i rummet så att de inte skulle uppfatta att jag på något sätt ledde eller ägde diskussionen. Ofta satt deltagarna i en ring eller i fyrkant och jag befann mig utanför den som en åhörare. Jag förde också anteckningar under diskussionen. Det stimulimaterial som valdes hade ett tydligt ungdomsperspektiv. Det är en kort vinjett där en ungdom berättar om sin upplevelse att bli fasthållen och nedlagd av personal på ett särskilt ungdomshem. Vinjetten valdes för att den belyser både emotioner och våld. Vinjetten valdes också för att personalens röst inte finns med. Tanken var att det skulle göra det enklare för fokusgrupperna att starta sina diskussioner. Det vill säga deltagarna har själva haft ett stort inflytande utifrån vad de anser är relevant och viktigt. I rollen som moderator antog jag en vägledande roll, i syfte att uppmuntra alla att delta så att de skulle skapa sina egna diskussioner och därmed uttrycka sin egen sociala kunskap (Wibeck 2010). I linje med Krueger (1997) och Morgan och Krueger (1993) ser jag mig själv som ”professionell moderator”. Det vill säga jag har akademisk utbildning och kunskap samt erfarenhet från det område som ska undersökas. Det ska dock balanseras med ansatsen att vilja lära sig av deltagarna. Moderatorn ska inte agera deltagare, ej heller på ett explicit sätt söka styra innehållet i det som sägs. Moderatorn behöver ha ett ”dåtid-nutid-framtid-perspektiv” (Tursunovic, 2002). Det vill säga ha kunskap om vad som sagts, vad som sägs och vad som troligen kommer att sägas. Därav är moderatorn aktiv, men ej aktiv som i en sedvanlig forskningsintervju. Gruppen skapar sitt språk, vilket moderatorn inte ska forma. Fokusgrupperna blir följaktligen ett forum för personalen att diskutera sina egna, specifikt arbetsrelaterade uppfattningar, erfarenheter, idéer och strategier, med tonvikt på våld och emotioner.

Ett slumpmässigt urval rekommenderas ej avseende fokusgrupper, utan ofta beskrivs urvalsprocessen som strategisk och/eller teoretiskt motiverad (Wibeck, 2010; Tursunovic, 2002). Inbördes homogena grupper är att föredra, eftersom deltagarna antas bidra till diskussionen utifrån sina gemensamma erfarenheter. Det vill säga hur grupperna fungerar är viktigt för resultatet. Det brukar beskrivas utifrån gruppens kohesion, med det menas att gruppmedlemmarna känner en tillhörighet samt att de kan bidra med något (Wibeck, 2010). Det är samtidigt viktigt att det inte blir ett ”grupptänkande”.

Smithson (2000) menar att det kan leda till att vissa berättelser inte träder fram och att istället för en kollektiv röst är det en individuell röst som träder fram. Kvaliteten kan säkras upp om det är samma moderator som genomför alla fokusgrupper, vilket jag gjort, eftersom helheten lättare kan greppas då (Albrecht, Johnson och Walther, 1993). Frågan om konfidentialitet kan bli ett etiskt dilemma, eftersom det inte bara är forskaren som tar del av det som sägs utan de övriga gruppdeltagarna också (Wibeck, 2010). Jag har varit extra tydlig med att jag är den enda som kommer att lyssna på det inspelade materialet och att i de kommande transkriberingarna kommer alla personnamn att anonymiseras genom fiktiva namn. Vidare träffades en muntlig överenskommelse om att det som sades under diskussionerna skulle stanna i rummet, men att det huvudsakliga ansvaret för det ligger på deltagarna.

Individuella intervjuer

Forskningsintervjun är en samkonstruktion mellan mig och den som intervjuas (Riessman, 2008; Hydén, 2000; Mishler, 1999). Den individuella intervjun är en adekvat undersökningsmetod om syftet är att försöka få tillgång till individens berättelser för hur de förstår den egna tillvaron och sig själva i den tillvaron. 53 individuella intervjuer genomfördes. Intervjuformatet bygger på en balans mellan att ta emot den andres perspektiv och att inte glida för långt bort från det jag som forskare vill ta reda på. Berättandet är sällan ett linjärt skeende, utan berättaren hoppar inte sällan fram och tillbaka i sitt sätt att skapa en berättelse (Mishler, 1999). I detta hänseende är det viktigt att betona att jag som forskare inte hittar berättelserna utan att jag skapar berättelser genom de analyser jag gör av personalens beskrivningar och redogörelser.

Det är den intervjuade personalen och dennes erfarenheter som står i centrum. Jag har mest ägnat mig åt att lyssna, men berättelsen kommer förbli outvecklad om inte jag som intervjuare ger berättaren bekräftelse, vilket jag kan göra genom tal, mimik och gester. Wästerfors (2004) skriver att han agerade ”narrativt bollplank” (s. 20) i sina intervjuer, när han resonerar om betydelsen av sina verbala inlägg under intervjuerna. Jag uppfattar mina inlägg på ett liknande sätt – meningen var att stimulera och stödja samtalet. Till största del har det varit inlägg av karaktären ”kan du ge exempel?”, ”skulle du kunna utveckla det?”, ”nu förstår inte jag” och ”kan du berätta mer?”. Det vill säga det har inte varit inlägg av karaktären ”fråga-svar” utan mer av fördjupande karaktär (berättarvänliga frågor). Riessman (2008) menar att man som forskare delvis behöver ge upp sin kontroll och lyssna på det som sägs. Jag har i den mån det gått försökt ligga nära den andre avseende berättarstil (exempelvis om personen rikligt använder sig av metaforer

har det varit något jag också gör då), tonläge och andra uttryck, till exempel gester och mimik. Intervjuförfarandet öppnar på så sätt upp för fördjupande följdfrågor vilket leder till att varje intervju är unik i jämförelse med strukturerade intervjuer (jfr Hydéns, 2000 beskrivning av den ”berättarfokuserade intervjun”). Berättaren väljer vad han eller hon vill berätta. På så sätt går det alltid att dölja sig själv i en berättelse – en ovillkorlig inneboende möjlighet som finns i språket. I och med att en berättelse går att skildra på olika sätt är det knepigt att betrakta berättelsen som en spegelbild av verkligheten. En berättelse är mer en reproduktion av verkligheten än en objektiv faktabeskrivning. Riessman (1993) pekar i detta hänseende på att berättelsen inte korresponderar med verkligheten, utan konstituerar den. Följaktligen blottläggs en intersubjektiv ontologi. Det vill säga det som berättas behöver vara begripligt för den som lyssnar. Berättandet är en form av social praktik, vilket knyter an till avhandlingens övergripande interaktionistiska ansats.

Intervjuguiden som användes arbetades fram med hjälp av fyra pilotintervjuer[32]. Pilotintervjuerna genomfördes i december 2016. Personalen ombads att tala ganska fritt om sin yrkesvardag utifrån ”våld” och ”känslor i arbetet”. Frånvaron av struktur ledde till att jag på ett spontant sätt var ganska aktiv under pilotintervjuerna. Pilotintervjuerna analyserades genom att innehållet kategoriserades och tematiserades. Det renderade i de sex frågeområdena intervjuguiden består av (se bilaga 2). De 53 intervjuerna består av intervjuer med 34 män och 19 kvinnor. Intervjuerna varade mellan 40 och 70 minuter, medellängd 50 minuter. Sammantaget cirka 45 timmar. I intervjuerna har jag träffat personal som varit väldigt pratsamma, återhållsamma, vaksamma, sagt saker för första gången, sagt saker som han eller hon trott att jag vill höra, irriterade, trötta, ledsna, glada och så vidare. De individuella intervjuerna ska ej betraktas som ”uppföljningsintervjuer” efter fokusgruppsdeltagande (jfr Billinger, 2005). Primärfokus i de individuella intervjuerna var inte att reda ut missförstånd eller liknande från fokusgruppsdeltagandet, utan snarare att fördjupa berättandet kring våld och emotionell hantering av våldssituationer. Alla intervjuer började på samma sätt – jag frågade ”hur definierar du våld?”. Genom att använda mig av ett öppet våldsbegrepp ökar möjligheterna att identifiera luckor och mindre, i forskningslitteraturen, uppmärksammade föreställningar om våld. Hydén (2008) menar att den första frågan ska ställas så att den uppmuntrar fortsatt berättande, samtidigt som den relaterar till en övergripande struktur. Det är ett upplägg som uppmuntras inom den interaktionistiska traditionen, eftersom personen ifråga får en möjlighet att redan från starten styra. Våld kan vara ett känsligt

[32] Pilotintervjuerna inkluderades sedan till det övriga materialet när det skulle analyseras.

ämne i en intervjusituation (Hydén, 2008), samtidigt visar forskning att våld som ämne i en intervju eller fokusgrupp inte behöver vara ett hinder (Överlien m. fl., 2005; Farquhar och Das, 1999). Det som kunde vara svårt för personalen var att ringa in vad som är våld.

Transkribering

Alla fokusgrupper och individuella intervjuer är inspelade och utskrivna i sin helhet, i stort sett ordagrant, så länge det gått att höra vad som har sagts. På så sätt fångas den dialogiska karaktären och interaktionskontexten, som knyter an till den övergripande interaktionistiska ansatsen samt till den analytiska ansatsen (Riessman, 2008). Tonfall och tystnader har i undantagsfall skrivits ut. Materialet består av 632 sidor dialog från de individuella intervjuerna och 170 sidor avseende fokusgrupperna. Ett sådant stort material kan enligt vissa narrativa forskare bli svårt och mödosamt att arbeta med (Larsson och Sjöblom, 2010; Riessman, 2008), även om undantag finns (se t. ex. Lieblich m. fl., 1998). Intentionen har ändå varit att skapa detaljerade avskrifter med fokus på språket. Det vill säga fokus på dialogen, eftersom dialogen är interaktionen, ihop med det kontextuella sammanhanget. I denna avhandling har den narrativa ansatsen att göra med hur personalen berättar om sina erfarenheter av våld och känslor och hur de framställer sig själva. Jag studerar därmed, genom transkriptionerna, personalens berättande och berättelse för att erhålla kunskap om våld och hur de hanterar våldet på sin arbetsplats.

Tillförlitlighet

Vanligtvis diskuteras forskningsprocessen och forskningsresultaten utifrån begrepp som reliabilitet, validitet och generaliserbarhet (Yin, 2014). Övergripande menas med reliabilitet huruvida resultaten går att replikera och validitet handlar om man mäter det som man avser att mäta. Med generaliseraberhet menas huruvida resultaten går att applicera bortom den direkt undersökta kontexten. Dessa begrepp är ofta förknippade med kvantitativa studier (Morse, 2006). I kommande diskussion läggs därför emfas på begreppet *tillförlitlighet*. En form av interbedömarreliabilitet kan dock pekas på genom att mina handledare läst och kommenterat mina texter, vilket stärkt framställningen (Silverman, 2006).

En berättelse ska inte läsas som en exakt kopia av vad som hände. En berättelse är inte heller en spegelbild av verkligheten. Så inleder Riessman (1993) avsnittet om validitet (tillförlitlighet) i boken *Narrative analysis*. Människor berättar olika berättelser om

samma händelse. Att berätta om komplexa och bekymmersamma händelser ska variera mellan människor, eftersom det förflutna rekonstrueras på olika sätt. Att diskutera reliabilitet och validitet utifrån dess traditionella innebörder är svårt i narrativa studier, bland annat eftersom berättelserna är samproducerade (Riessman, 2008, 1993). Samtidigt menar Riessman att processen varigenom antaganden om tillförlitlighet i tolkningar av materialet är extra viktiga (2008, 1993).

Riessman diskuterar tillförlitligheten utifrån fyra infallsvinklar. För det första skriver hon om *övertygelse* (”persuasiveness”). När teoretiska antaganden stöds av informanternas berättelser och tidigare forskning finns det en övertygelse i materialet. Övertygelsen stärks också genom att hot och våld för personalen under yrkesvardagen förstås och hanteras på olika sätt. Avhandlingens teoretiska antaganden att behandlingsassistenterna utför ett emotionellt arbete, att våld är relationellt och att berättelsen konstituerar en yrkesidentitet är väl synliga i både transkriberingstext och analys. Materialet rymmer på så sätt en dynamisk förståelse vad gäller hur personalen exempelvis uppfattar våld och hanterar våld (se t. ex. artikel 1–4). Den andra aspekten Riessman skriver om är *korrespondens* (”correspondence”). Ett sätt att skapa det är att ta tillbaka datamaterialet till informanterna. Vad tänker deltagarna om arbetet? Många gånger kan deras kommentarer ge ytterligare insikter. I denna avhandling gjordes en sådan validering initialt utifrån pilotintervjuerna. Hur det togs emot hör ihop med den tredje aspekten Riessman nämner, nämligen *överenstämmelse/röd tråd* (”coherence”). Det material jag kom tillbaka med initialt togs emot på ett igenkännande sätt av den specifika personalen och institutionsledning. Alla 53 deltagare i de individuella intervjuerna blev erbjudna att läsa igenom den transkriberade intervjun om de önskade (ingen bad om det efter intervjun). Riessman menar dock att för att tolkningarna inte bara ska vara ad hoc behöver det finnas en överensstämmelse i materialet. Det kan uppnås på tre olika nivåer. På en global nivå behöver det finnas en röd tråd/överensstämmelse i personens berättelse. Den röda tråden i en berättelse justeras och regleras genom till exempel speciella ord, mimik, händelser (lokal nivå) och utifrån att vissa saker i berättelsen upprepas, återvänds till eller sägs på flera olika sätt (tematisk nivå). Ett centralt tema under intervjuerna i denna avhandling var våld på arbetet – i de allra flesta intervjuer skapades den röda tråden genom sättet de talade om våld (sen finns det stora variationer i det övergripande materialet). Det finns emellertid en skillnad i Riessmans tankar kring ”coherence” mellan hennes bok från 1993 och 2008. Det hon till synes pekar på är att variation inte nödvändigtvis behöver innebära brist i överenstämmelse, eftersom en och samma händelse kan ha så olika betydelse för individer.

Avslutningsvis skriver Riessman om studiens *användbarhet/generaliserbarhet* (”pragmatic use”). Är denna avhandling något som andra forskare kan bygga vidare på? Till skillnad mot de andra tre validitetskriterierna är det avslutande kriteriet orienterat mot framtiden. På ett sätt är det svårt att svara på frågan om denna avhandling är användbar för andra. Alla intervjuer är tids- och kontextbundna vilket minskar möjligheterna för att kunna generalisera resultatet. Inom kvalitativ forskning pekas det emellertid på möjligheterna för analytisk och teoretisk generalisering. Det vill säga att analysen kan appliceras i andra liknande kontexter, exempelvis HVB-hem. Riessman menar dock att man kan underlätta för andra när de ska bedöma trovärdigheten. Det kan man bland annat göra genom att på ett transparent sätt redogöra för forskningsprocessen.

Sammanfattningsvis handlar validitet och reliabilitet i kvalitativa studier om att försöka vara detaljerad och transparent vad gäller de teoretiska, metodologiska och analytiska tillvägagångsätten som används samt att data samlats in och bearbetats på ett systematiskt sätt. På så sätt har läsaren en möjlighet att värdera denna avhandling.

Etiska reflektioner i förhållande till avhandlingens genomförande

Etiska reflektioner har präglat genomförandet av denna avhandling. För det första, att bedriva forskning på ungdomsinstitutioner, som har många liknande karaktäristika med ett fängelse, kan upplevas som känslosamt. Liebling (1999) betonar i detta sammanhang att våra egna känslor kan få betydelse för hur arbetet framställs. De särskilda ungdomshemmen är både en arbetsplats och ett tillfälligt hem, vilket kan ha betydelse för förståelsen av personalens berättelser (jfr Gomes och Duarte, 2020). Det har stundom varit både jobbigt och svårt att lyssna på behandlingsassistenternas berättelser, eftersom det i stor utsträckning har handlat om personalens utsatthet på olika sätt. För att personalen ska våga berätta om sin utsatthet har en viktig etisk aspekt varit att försöka bygga tillit i intervjusituationen. Gomes och Duarte (2020) pekar på vikten av tillit mellan forskare och informanter som en etisk aspekt, speciellt i kontexter som kan liknas vid de särskilda ungdomshemmen. Med tanke på att avhandlingens narrativa angreppssätt innebär ett fokus på individens inre liv har det varit viktigt för mig att personalen själv har fått avgöra vad de vill berätta, eftersom våld kan vara ett känsligt ämne (Cater och Överlien, 2014; Larsson och Sjöblom, 2010). Ett sätt att söka hantera detta på var att jag stannade kvar på institutionen efter genomförda fokusgrupper och enskilda intervjuer, för att finnas tillgänglig om någon önskade diskutera innehållet eller om berättelsen gjorde personen i fråga påmind om något som tidigare upplevts som jobbigt eller svårt.

Honkatukia, Nyqvist och Pösö (2003) genomförde en intervjustudie på två ungdomsinstitutioner där de frågade ungdomarna om deras erfarenheter av våld. De pekar på olika dilemman när våld undersöks i kontexter som kan liknas vid de särskilda ungdomshemmen. Även om det är ungdomar som medverkar i studien finns det dilemman som forskarna identifierar som är möjliga att applicera på ett personalperspektiv. Bland annat balansgången mellan den potentiellt negativa påverkan det kan innebära att berätta om sin våldsutsatthet eller våldsutövande i förhållande till vikten av att göra berättande möjligt. Arbetet har därför präglats av omsorg för dem som medverkat och för ungdomarna som personalens berättelser ofta har kretsat kring. Detta leder till avhandlingens andra etiska ställningstagande.

För det andra har det varit viktigt att inte skada andra med de konklusioner och tolkningar som gjorts (Jansen, 2015; Honkatukia m. fl., 2003; Peled och Leichtentritt, 2002). Det handlar bland annat om hur jag lyssnar och förvaltar personalens berättelser och att de utvalda narrativen är valda utifrån noggranna överväganden. Som forskare har jag inte heller kontroll över hur denna avhandling kommer att läsas och användas i framtiden, vilket gör att min framställning blir extra viktig. Det har till exempel handlat om att varken utmåla behandlingsassistenterna eller ungdomarna som våldsverkare. Det kan också handla om hur manlig respektive kvinnlig personal porträtteras eller hur personalens yrkesvardag beskrivs. På så sätt har det till exempel varit viktigt att beakta dynamiska och relationella aspekter av det beskrivna våldet framför statiska aspekter.

För det tredje, med tanke på att våld är ett svårt begrepp att definiera och att de särskilda ungdomshemmen ryms inom en kontext där personalen har möjlighet att använda sig av särskilda befogenheter, har jag ibland lyssnat till berättelser som jag ansett vara bekymmersamma. Det har främst handlat om olika former av våld, oavsett riktning, som personalen uppfattar som en del av deras yrkesvardag. Istället för att normativt kritisera personalens berättelser har jag försökt att förstå, vilket inte är samma sak som att acceptera (jfr Silow Kallenberg, 2016). Det handlar om att på ett uppriktigt sätt ta personalens perspektiv och inte avvisa det som de berättar. Det går att likna med att forskningsprocessen är empowerment-inriktad (Peled och Leichtentritt, 2002). Det vill säga att personalens berättelser stärks och lyfts fram. Förhoppningsvis har personalen därmed kunnat uppfatta mig som fri i förhållande till sina chefer, och att jag inte är där för att rapportera till överordnade, vilket leder till det fjärde etiska ställningstagandet.

För det fjärde förmedlar jag inte personalens röster, snarare presenterar jag nya sätt att förstå hur de handskas med våld i deras yrkesvardag. På så sätt har det varit ett etiskt ställningstagande att ge behandlingsassistenterna möjlighet att berätta sina berättelser. De är en grupp som både är svår att nå och är bortglömd när det gäller forskning om de särskilda ungdomshemmen i Sverige (Andersson och Överlien, 2018; Silow Kallenberg, 2016). Eftersom våld är ett tämligen outforskat område på de särskilda ungdomshemmen är det viktigt att personalen får möjlighet att förmedla sina erfarenheter. Det skulle kunna förändra praktiken och utveckla personalens arbete och ungdomarnas vistelse (jfr Cater och Överlien, 2014; Peled och Leichtentritt, 2002).

För det femte har hänsyn tagits till tekniska aspekter vad gäller etiska överväganden (Peled och Leichtentritt, 2002). Studien har erhållit godkännande från regionala etikprövningsnämnden i Stockholm (2016/2165–31/5). Det gjordes klart att det enbart var jag som skulle lyssna på det inspelade materialet och att det enbart var jag och mina handledare som skulle titta på det transkriberade materialet. Redan vid transkriptionen användes fingerade namn och ovidkommande detaljer om personal, institution och ungdom skrevs ej ut. Allt datamaterial har förvarats i ett kassaskåp på arbetsplatsen. Alla som deltagit i denna studie har skrivit under ett informerat samtycke, där information också gavs att de när som helst kunde dra tillbaka sitt deltagande. Det behöver dock inte innebära att deltagarna fullt ut förstår innebörden av att få sina uttalanden analyserade i detalj och skriftligen publicerade (Uhnoo, 2011).

Sammanfattningsvis går det att säga att det etiska arbetet i och med denna avhandling för det första har varit pågående och genomgående med ambitionen att resultatet ska vara gynnsamt för både för personalen och för de placerade ungdomarna i förlängningen. För det andra har det handlat om att försöka ge plats till en yrkesgrupp som inte erhållit en särskilt stor plats inom detta forskningsfält (jfr Peled och Leichtentritt, 2002). Mitt etiska förhållningssätt går på så sätt att betrakta som en pågående förhandling mellan mig och de jag intervjuat (jfr Gradin Franzén, 2014).

Kapitel 6. Analysmetoder

I följande kapitel följer en övergripande beskrivning av de olika analytiska tillvägagångssätten som används i avhandlingens fyra artiklar och i avhandlingens avslutande kapitel. Det fokuseras därefter på olika karaktäristika i de olika analytiska processerna: på funktionen av vad och hur i en berättelse, teman i berättelsen framför det specifikt narrativa och på när flera röster skapar narrativ ihop. Avslutningsvis diskuteras kort hur de olika tillvägagångssätten förhåller sig till varandra och vilka dess brister är.

Analytiska tillvägagångssätt

Det analytiska arbetet i denna avhandling har å ena sidan inte utgått från på förhand valda teoretiska begrepp eller analytiska metoder. Å andra sidan är analyserna påverkade av den teoretiska skolning jag har sedan tidigare och de initierade diskussionerna jag haft med handledare och kollegor. På ett övergripande plan har jag använt mig av ett abduktivt angreppssätt genom växling mellan teori, empiri och spontana idéer (Alvesson och Sköldberg, 1994)[33]. Det vill säga observationer i materialet kopplas ihop med ett eller flera teoretiska begrepp eller vice versa. Det öppnar för rimliga tolkningar, som inte är detsamma som en logisk slutsats. Ju mer bekant jag blev med materialet, i desto större utsträckning relaterade jag materialet till teoretiska begrepp, vilket också påvisar framväxten av det abduktiva förhållningssättet till materialet. Specificerat vad gäller de fyra artiklarna har det gått till på följande sätt:

I artikel 1 (Andersson och Överlien, 2018) genomförs en tematisk analys som inkluderar alla de individuella intervjuerna. Våldets olika riktningar och former tydliggörs och beskrivningar ges av hur personalen hanterar våldet. I denna artikel är det ett tydligt fokus på *vad* personalen berättar. Det finns två tydliga spår i denna artikel. För det första handlar det om personalens berättelser om våld under yrkesvardagen. För det andra handlar det om hur personalen beskriver att de emotionellt hanterar våldet. Dessa två spår utvecklas i artikel 2 respektive artikel 3 (Andersson, 2020b; Andersson och Överlien, 2020).

Artikel 2 (Andersson, 2020b) är en fördjupning vad gäller personalens emotionella strategier vid hot och våldssituationer. I denna artikel arbetades det med tre berättelser som

[33] Det tillvägagångssättet har stora likheter med det som Fangen (2005) kallar ”analytisk induktion” då rörelsen mellan datamaterial och tolkning/förståelse betonas. Fangen understryker att det inte handlar om kvantitet utan om hur tolkningen hela tiden kan förfinas och förbättras.

representerade tre teman avseende hela materialet (alla individuella intervjuer, se vidare kapitel 7). På så sätt sker både individuella narrativa analyser av tre berättelser och en tematisk analys (två analytiska steg). I denna studie identifieras olika känsloregler som personalen explicit och implicit använder sig av vid hot och våldssituationer. I denna studie är det också fokus på *vad* personalen berättar, men även på *hur* personalen berättar.

Artikel 3 (Andersson och Överlien, 2020) är en fördjupning av en våldsam situation mellan en personal och en ungdom. Det är fokus på hur våld kan påverka personal, i och med det skapas ett utrymme för att förstå hur yrkesrollen påverkas av upplevt våld på arbetsplatsen. Denna studie skiljer sig från de tre övriga på så sätt att det är en behandlingsassistents berättelse som ges utrymme. Det är ett större fokus på *hur* personalen beskriver våldet och hur våldet påverkar än på *vad* som berättas. Att en berättelse ger en bild av berättarens inre värld genom att självrepresentationer och självbild träder fram och formas i berättelsen är tydligt i artikel 3.

Artikel 4 (Andersson, 2020a) har vissa likheter med artikel 1 vad gäller berättelser om våld under yrkesvardagen och beskrivningar av hur våld hanteras. Det som skiljer artikel 4 från övriga artiklar är materialet. I artikel 4 är utgångspunkten fem fokusgruppsintervjuer med personal. På så sätt fångas en kollektiv personalröst. I artikel 4 är utgångspunkten både *vad* som berättas och *hur* det berättas. Den första analysen görs redan under fokusgruppen och därefter kan en del av analysen också göras i direkt anslutning till gruppen. Efter varje fokusgrupp ställdes frågan: Hur tänker ni (gruppen) kring det som precis har ägt rum? Svaren skrevs ned på ett block. Med tanke på den aktiviteten/diskussion som alla i gruppen precis hade befunnit sig i var det svårt för dem att direkt reflektera på ett djupare plan. Ofta blev det ganska korta och ytliga svar som ”det var kul” eller ”det är viktigt att prata om sånt vi precis pratat om, det gör vi sällan”. I denna artikel (som i artikel 2) har den analytiska processen ägt rum i två steg. Först genomfördes en tematisering, fyra teman identifierades utifrån hela materialet. Därefter genomfördes en detaljerad narrativ interaktionsanalys av fyra gruppdiskussioner (se vidare kapitel 7).

Den avslutande diskussionen (kapitel 8) består av en sammantagen analys av de fyra artiklarnas huvudresultat med fokus på *vad* (se kapitel 7). Det har bland annat handlat om att som forskare utmana personalens masternarrativ och se på vilket sätt de är inbäddade i en kultur (McLean och Syed, 2015; Adelswärd, 1996). Resultatet i kapitel 8

åskådliggörs genom tre övergripande teman: De konstituerande våldsutövarna: ungdomarna, Våld i en vårdande kontext och Förbjudna arbetsplatsemotioner. I dessa teman har personalens masternarrativ varit möjliga att identifiera. Spår av personalens masternarrativ går att finna i alla fyra artiklar samt att de tydligt länkas till avhandlingens teoretiska begrepp.

Se tabell 2 för en översikt över de analytiska tillvägångsätten för artikel 1–4 samt för analysen som ligger till grund för diskussionen i kapitel 8.

Tabell 2:

Översikt avhandlingens fyra artiklar	**Analytiskt tillvägagångssätt**	**Material**	**Fokus på vad och/ eller hur**	**Teoretiskt fokus**	**Huvudsaklig litteratur utifrån analytisk metod**
Artikel 1	Tematisk analys: illustrerat genom 6 teman.	Alla 53 individuella intervjuer.	Vad	På våld utifrån Goffmans ”främre och bakre rum”.	Braun och Clarke (2006) samt Robinson och Schulz (2016).
Artikel 2	Narrativ och tematisk analys: illustrerat genom 3 teman.	Alla 53 individuella intervjuer.	Vad och hur	På emotionellt arbete, våld och emotionell kultur.	Riessman (2008), Emden (1998) och Hydén (2000).
Artikel 3	Narrativ analys: illustrerat genom en personalberättelse.	En enskild intervju.	Vad och hur	På yrkesroll och våld.	Mishler (1999), Hydén (2000), Ragin (1999) och Riessman (1993).
Artikel 4	Narrativ och interaktionistisk analys: illustrerat genom 4 teman.	Fem fokusgrupper (n:27).	Vad och hur	På emotionellt arbete, våld och gruppositionering.	Lieblich m. fl. (1998), Riessman (2008), Wästerfors (2014) och Halkier (2010).
Avslutande diskussion (kap. 8)	Narrativ och tematisk analys: illustrerat genom 3 avslutande huvudteman.	Artikel 1–4.	Vad	Emotionellt arbete och våld.	McLean och Syed (2015), Adelswärd (1996), Edling (2016), Fiske och Rai (2015), Braun och Clarke (2020).

Det gemensamma i detta arbete har varit strävan efter att analysera, undersöka och beskriva den kunskap som behandlingsassistenterna bär med sig från arbetet med ungdomarna och i synnerhet erfarenheter från situationer med våld eller risk för våld och hur de emotionellt hanterar olika former och riktningar av våld. Det bör poängteras att allt tal i en forskningsintervju inte är att betrakta som ett narrativ. Berättelser kommer ofta spontant i intervjuer när personen vill exemplifiera någonting, till exempel hur en våldsincident hanterades. Det som plockas ut som ett narrativ i analytisk mening är på så sätt beroende av teoretiska ställningstaganden (Riessman och Quinney, 2005). Vissa forskare varnar för risken att ge efter för reduktionism, där rika berättelser blir reducerade till sammanfattningar, eftersom sammanhang plockas bort och språket får en mindre framträdande roll (jfr artikel 1 och 3) (Riessman och Speedy, 2007; Riessman och Quinney, 2005). Det finns också en risk att all text räknas som narrativ (ibid.).

Berättelsens förutsättning: hur och vad

Jag betraktar, som tidigare nämnts, intervjuutsagor som berättelser (Hydén, 1997). Att studera berättelser handlar om att studera människans erfarenheter och den mening individen tillskriver sig själv och andra samt omvärlden (Bruner, 1987). Berättelserna i denna avhandling uttrycks på olika kontextuella nivåer (Murray, 2003). Det handlar om det som uttrycks utifrån en personlig nivå (hur exempelvis en personal formar sin berättelse utifrån en våldsincident), interpersonell nivå (hur förmedlas berättelsen om våldsincident för lyssnaren?) och samhällsnivå (hur formas berättelsen utifrån den aktuella kontexten, de särskilda ungdomshemmen?). Den analytiska tanken har därmed varit att förena form och innehåll. Det vill säga att både fokusera på *vad* som berättas (framträdande i artikel 1 och 2) och på *hur* det berättats (framträdande i artikel 3 och 4). I en berättelse är form och innehåll varandras förutsättningar (Earthy och Cronin, 2008; Lieblich m. fl., 1998) och i analyserna har fokus främst varit på det manifesta innehållet, ej sökandet efter latent mening. Genom ett växelvist fokus på form och innehåll skapas möjligheten att se mönster och etablerandet av en djupare kunskap kring fenomenet våld och emotionell hantering av våld på de särskilda ungdomshemmen (Andersson och Överlien, 2020). Målet är att försöka urskilja företeelser, kännetecken och implikationer som ej tidigare har uppmärksammats eller som inte i någon större utsträckning har uppmärksammats. Det görs genom att synliggöra flera intriger (våldssituationer och hantering av våld). Våldsintrigen ger berättelsen en ordning kring någonting som de intervjuade uppfattar som viktigt att berätta och fyller en betydelsefull funktion för dem.

En övergripande exemplifiering avseende vad som berättas och hur det berättas kan vara följande: en personal berättar om en specifik våldsincident (vad: handlar om vilka händelser som är centrala och vilka är de viktiga karaktärerna? Hur ser relationen ut?) och gör det upprepande gånger under intervjun eller gör det på ett antingen affektfullt sätt eller utan affekt (hur: handlar om ordval och retoriska inslag).

Teman framför den enskilda berättelsen

Riessman (1993) menar att forskaren inte ska ha ett för stort material om det ska analyseras med hjälp av ett narrativt tillvägagångssätt. Ett sätt för mig som forskare att bekanta mig med alla 53 intervjuer var att i ett första skede göra en övergripande tematisering av hela materialet (Lieblich m. fl., 1998). Det resulterade i artikel 1 där en tematisk analys utfördes (Braun och Clarke, 2006). Tematisk analys är en metod för att identifiera mönster, i detta fall handlar det om mönster vad gäller exempelvis former och riktningar på våldet och mönster avseende hur personalen beskriver att de emotionellt hanterar våld. Detta tillvägagångssätt erbjuder en teoretisk obundenhet i jämförelse med andra metoder där sökandet efter teman också är centralt. Det synliggörs exempelvis i artikel 1 på så sätt att Goffmans idéer om främre och bakre rum appliceras på de identifierade temana. Det vill säga tillvägagångssättet erbjuder en teoretisk flexibilitet och reflexiva moment, vilket inte är detsamma som att tematisk analys skulle vara ateoretisk (Braun och Clarke, 2020). Ett tema fångar någonting intresseväckande i relation till forskningsfrågan och representerar därför ett mönster av mening inom datamaterialet. På så sätt handlar det inte om kvantitet, utan ett tema kan bestå av berättelser (händelser) som enbart ett fåtal gav uttryck för. Vanligtvis betonas bredd framför djup (jfr artikel 1 och 2). Det föreligger därför en risk för att materialet är utsatt för en kondensering genom tematiseringen, eller snarare att tematisering innebär viss kondensering av materialet och däri kan essentiella aspekter gå förlorade (jfr artikel 1 och 3). I artikel 1 identifierades temana på ett induktivt sätt. Det vill säga temana har en starkare anknytning till det empiriska materialet än till de teoretiska begreppen som användes. Efter flertalet genomläsningar kodades först materialet och därefter tematiserades det (Braun och Clarke, 2006). Det analytiska arbetet i artikel 1 präglas på så sätt av en närhet till vad som berättas på en deskriptiv nivå. Braun och Clarke har dock i senare arbeten (2020) understrukit att tematisk analys innehåller reflexiva moment där forskarens subjektivitet ses som en resurs i det analytiska arbetet. Det handlar följaktligen inte om att följa statiska steg i det analytiska arbetet.

Enskilda berättelser i förhållande till gruppens berättelse

Analysen av fokusgrupperna (Andersson, 2020a) skiljer sig från analyserna av de individuella intervjuerna. Skillnaderna går bland annat att diskutera utifrån det som Hylander (1998/2001) belyser om kommunikationsmönster (”compliance” och ”identification”). I fokusgrupperna är interaktionen mellan deltagarna det centrala. Det finns dock en risk för att deltagarna kommunicerar med varandra så som de tror att jag önskar. Det finns en fara för foglighet (”compliance”). Ett sätt att undersöka fogligheten på är att se på variationen i gruppens diskussioner. Det vill säga huruvida flera olika berättelser om ett och samma fenomen fick ta plats. I artikel 4 finns det flera olika berättelser om våld och hur våld hanteras, men det finns samtidigt övergripande narrativ som delades av flera deltagare. Det handlar till exempel om att man måste kunna lita på sina kollegor vid exempelvis våldsincidenter. Identifikation (”identification”) handlar om att vissa deltagare kan härma andra och på så sätt skapas det som Hylander (ibid.) benämner som ”internalization”. Det handlar om att personal i sitt sätt att till exempel härma kollegor i en fråga internaliserar de attityder som det handlar om. Det kan handla om att en personal menar att de flesta våldsincidenterna har sitt ursprung i ungdomarnas beteende och en annan personal håller i gruppen med om detta, men egentligen håller han eller hon inte med. Trots att personen egentligen inte håller med, internaliseras attityder som stödjer tesen för att ungdomarna är de som startar de flesta våldsincidenterna. Även gällande denna aspekt fanns det variationer inom gruppen och grupperna. Det vill säga att enskilda individer kunde träda fram. I detta sammanhang är det dock viktigt att understryka att det är gruppens interaktion som är analysenheten, ej den enskilda individen. I artikel 4 är det fokus på hur varje deltagare upprätthåller och/eller skapar en berättelse om sig själv i samspel med andra. I detta fall handlar berättelserna om yrkesrollen i förhållande till våld och hantering av våld. Genom detta ”dubbla” analysförfarande (Wästerfors, 2014; Lieblich m. fl., 1998) går det att argumentera emot det faktum att uttalanden har plockats ur sitt sammanhang, eftersom interaktionen mellan deltagarna har analyserats (jfr Wibeck, 2010). Samtidigt kunde det övergripande narrativet som en grupp skapade vara samstämmigt, men det uttrycktes på olika sätt. Det är deltagarnas diskussioner gällande normaliseringen av våldet i yrkesvardagen eller att det är ungdomarna som tillskrivs ett våldsamt beteende exempel på.

Diskussion – olika analytiska tillvägagångssätt

Huruvida det sker ett analytiskt arbete vid olika moment av en forskningsprocess tvistar forskarna om (Braun och Clarke, 2020; Larsson och Sjöblom, 2010; Riessman, 2008;

Mishler, 1999). Det vill säga när sker analysen? Vid intervjun, vid första genomlyssningen av intervjun, vid transkriptionen och/eller efter genomläsningen av transkriptionen?

De olika analysmetoderna som används i denna avhandling betonar olika aspekter i det analytiska arbetet på lite olika sätt. Den tematiska analysen är till exempel mer styrd än den narrativa vad gäller olika analytiska steg. Datamaterialet är analyserat som en helhet. Det vill säga materialet har ej analyserats utifrån ålder, kön eller institution på något systematiskt sätt (se dock artikel 3). Det är nödvändigt att reducera komplexiteten på något sätt (Bengtsson, 2012). Det var berättelser och beskrivningar av våld under yrkesvardagen och av emotionell hantering av våld som vägledde mig i denna process. En bärande skillnad mellan en tematisk analys och en narrativ analys (jfr artikel 1 med artikel 2 och 3) är att i den senare försöker man bevara berättelsen, istället för att identifiera kategorier/teman över flera fall (Riessman, 2008, 2005; Smith, 2000; Lieblich m. fl., 1998). En viktig aspekt är således att i narrativ metod söker forskaren behålla berättelsen genom att exempelvis teoretisera utifrån berättelsen istället för att arbeta med komponenter inom ett tema, som kan rymma flertalet narrativa segment från olika berättelser. Det har samtidigt riktats kritik gentemot användandet av narrativ analys i och med antagandet att man som forskare snabbt och enkelt skulle kunna få tillgång till en annan människas inre liv (Atkinson, 2009). Det vill säga att man som forskare skulle kunna peka på ett äkta själv eller en autentisk röst (Riessman, 2005). Som forskare handlar det delvis om att vara ödmjuk inför att det inte handlar om att söka efter någon form av sanning. En berättelse kan vara sann för berättaren och falsk för åhöraren. På så sätt upphävs dikotomin sant-falskt på ett sätt (Riessman, 1993). Med tanke på att de narrativ som är valda i respektive artikel är valda av mig och att de individuella intervjuerna ses som en samkonstruktion mellan mig som forskare och intervjuad går det med rätta inte att tala om objektiv kunskap som är producerad bortom min position. Det handlar om tolkningar. Tolkningar som rimligtvis kan förfinas, utvecklas och skifta i karaktär utifrån vem som gör tolkningen. Det är också värt att peka på huruvida deltagarna känt sig fria att berätta sin berättelse i relation till de forskningsfrågor som styrt mitt arbete. Det kan därför tänkas finnas en inbyggd spänning i personalens narrativ.

Kapitel 7. Avhandlingens fyra artiklar

I följande kapitel ges en sammanfattande beskrivning av de fyra artiklar som denna avhandling byggts upp kring.

Artikel 1: 'If you take it personally you break' Neglected voices on violence in secure units for adolescents

I denna artikel återges personalens beskrivningar av vilka olika former av våld de möter under sin yrkesvardag och vilka olika riktningar våldet har. Vidare redogörs också för hur personalen beskriver att de emotionellt hanterar det upplevda våldet. Artikeln bygger på 53 intervjuer med behandlingsassistenter från tre särskilda ungdomshem, två för pojkar och ett för flickor. Behandlingsassistenterna berättar både om våld som de utsätts för av ungdomarna och våld som de utsätter ungdomarna för. I kapitel 6 redogjordes det för det analytiska tillvägagångssättet kring vad och hur. I denna artikel är det fokus på *vad* personalen berättar. Det vill säga artikeln har en deskriptiv prägel. Det som tydligast träder fram är personalens berättelser om att de utsätts för våld av ungdomarna under sin yrkesvardag. Personalen redogör främst för att de utsätts för psykologiskt våld och materiellt våld. De beskriver att de på olika sätt upplever att de blir hotade (psykologiskt våld) och att ungdomarna har sönder inredning och dylikt (materiellt våld) som upplevs skrämmande. Det finns också redogörelser från personal där det framkommer att de utsätter ungdomarna för våld. När personalen talar om det egna våldsutövandet beskrivs det dock ofta utifrån att de måste agera för att kontrollera ungdomen eller skydda sig själva, kollegor, andra ungdomar eller den våldsamme ungdomen. Personalens potentiella egna våldsutövande täcks till synes ibland av deras användande av de särskilda befogenheterna.

Hur personalen beskriver att de handskas med det upplevda våldet åskådliggörs på olika sätt. Ett framträdande tillvägagångssätt som personalen beskriver är att de inte ska ta det personligt om de utsätts för våld. Det implicerar att personalen går in i en roll på arbetet som ska skydda dem mot att påverkas av våldet. Detta sätt att handskas med upplevt våld under yrkesvardagen knyter an till att personalen beskriver att vissa emotioner inte är adekvata att visa upp på arbetet. Det handlar bland annat om ilska, rädsla och ledsenhet. Vissa känslor är inte lämpliga att visa upp för sina kollegor, eftersom det kan få negativa konsekvenser. Det kan bland annat handla om att de inte vill jobba med någon som visar rädsla, eftersom det är någonting som ungdomarna skulle utnyttja. Det framkommer också att det verkar finnas vissa emotionella utrymmen där emotioner

möjligtvis kan uttryckas. Samtidigt finns en misstänksamhet mot till exempel kollegor som rör sig för mycket i personalutrymmen och pratar med varandra om hur arbetet påverkar dem.

Det huvudsakliga resultatet i denna artikel handlar om att personalen *normaliserar* det våld som de beskriver förekommer, oavsett dess riktning och form. Personalen menar att det ingår i deras yrkesvardag. Ett centralt fynd är också personalens återkommande beskrivningar av att våldssituationer kan hända när som helst, utan förvarningar. Det förstås som att personalens yrkesvardag karaktäriseras av latent våld. Det vill säga en väntan och hela tiden pågående förberedelse på att antingen utsättas för våld eller bli tvungen att använda våld. Det latenta våldet täcks av beskrivningar av vardagen som monoton, händelsefattig och inrutad. Resultatet i denna artikel har på så sätt betydelse för den praktiska vardagen på de särskilda ungdomshemmen både för personal och för ungdomar. Artikelns huvudsakliga implikation går att illustrera genom en övergripande motsättning som finns i personalens berättelser. Personalen beskriver å ena sidan en yrkesvardag som på olika sätt karaktäriseras av våld, men å andra sidan vill de inte definiera sin arbetsplats som en våldsam arbetsplats.

Artikel 2: Emotional adjustments to violent situations at secure units for adolescents: a staff perspective

Avhandlingens andra artikel fördjupar förståelsen beträffande personalens berättelser gällande deras beskrivningar av emotionell hantering av hot och våld under yrkesvardagen. Artikeln bygger på alla 53 intervjuer, men tre personalberättelser är utvalda som illustration för tre olika sätt att emotionellt handskas med hot och/eller våld. I denna artikel är utgångspunkten både vad personalen berättar och hur personalen berättar om hot och våld. Utifrån alla intervjuer utkristalliserades tre emotionella förhållningssätt/strategier vilka i artikeln åskådliggörs som tre teman.

Personalen söker först och främst emotionell vägledning, eller får det utan att be om det, via sina kollegor. Det kan exempelvis handla om att en kollega korrigerar en annan kollegas syn på ungdomarna eller så kan det handla om att guidas in i att våld är en del av yrkesvardagen. För det andra skjuter personalen många gånger upp de känslor som de känner i stunden vid till exempel en konflikt med en ungdom eller om de betraktar en konflikt/hotfull situation och processar det senare genom självreflektion. Det vill säga personalen handskas på egen hand med sina känslor utan att ta stöd från kollegor eller i handledning. Det kan få konsekvensen att personalen känner sig lämnade och

ensamma. Detta var extra tydligt när det handlade om alternativa sätt att lösa konflikter på. Att gå emot en kollega och peka på alternativa lösningar innebär också att utmana den övergripande strukturen av ”vi och dom” som ibland präglar yrkesvardagen. För det tredje anpassar personalen sitt emotionella handlande utifrån ungdomarnas beteende. Denna aspekt hör ihop med hur länge man har arbetat på ett särskilt ungdomshem. Det framkommer i denna artikel att personalen ofta agerar så som de skulle agerat utanför aktuell kontext. Det vill säga de handskas initialt med hot och våld som om de inte befann sig i aktuell kontext. Det är snarare någonting personalen successivt lär sig. På så sätt behöver personalen lära sig att inte agera på ungdomarnas beteende, utan istället härbärgera det.

Dessa tre olika emotionella förhållningssätt att handskas med hot och våld visar hur personalen socialiseras in i olika känsloregler. Det handlar bland annat om att inte visa rädsla eller att inte agera med ilska och hot gentemot ungdomarna. Det är inte vattentäta skott mellan dessa tre emotionella strategier. Under en och samma dag kan en personal använda sig av olika emotionella strategier (jfr Bolton, 2005). De olika känsloregler som identifierades i denna artikel stipulerar hur olika kulturer produceras och reproduceras på de särskilda ungdomshemmen. Det kan till exempel handla om en arbetsplatskultur där rädsla ibland kan vara svårt att visa eller en arbetsplatskultur där ungdomarnas röster emellanåt negligeras.

Artikelns huvudsakliga resultat pekar i riktningen att specifika emotioner inte är lämpliga att visa varken för kollegor eller för ungdomarna i denna kontext. Detta kan få konsekvenser för personalen på de särskilda ungdomshemmen, till exempel kan det leda till splittringar i personalgruppen. Ytterligare ett viktigt fynd i denna artikel är att personalen till synes behöver socialiseras in i att ungdomarna de arbetar med är utsatta och sårbara, och inte enbart farliga våldsutövare. Denna artikel har viktiga implikationer eftersom att personalens olika sätt att emotionellt hantera hot och våld är en form av socialiseringsprocess, där kollegorna till synes har en avgörande roll. Med tanke på att många behandlingsassistenter saknar adekvat utbildning och att många ungdomshem inte tillhandahåller handledning står man som nyanställd relativt ensam i att förlita sig på sina kollegor. Det kan få konsekvenser för hur relationen mellan ungdomarna och personal betraktas. Många av personalen (framträdande även i artikel 1) ser sig som ett syskon eller en föräldrafigur till ungdomarna, vilket kan försvåra arbetet med att etablera en behandlingsallians med ungdomarna. En destruktiv arbetsplatskultur, där till

exempel vissa känslor negligeras, försvårar ytterligare möjligheterna till att bedriva en lämplig ungdomsvård.

Artikel 3: Violence, role reversals, and turning points: work identity at stake at a therapeutic residential institution for adolescents

I den tredje artikeln stiftas närmare bekantskap med enbart en behandlingsassistent. I denna artikel fördjupas förståelsen för hur en personal kan påverkas efter det att man utsätts för våld av en ungdom. I denna artikel åskådliggörs narrativ metod och teori på ett mycket explicit sätt genom antagandet att berättande är ett grundläggande mänskligt sätt att ge mening till sina upplevelser. Hur våldet påverkar den enskilda personalen i detta fall förstås i artikeln utifrån hans yrkesidentitet. Tre centrala skeenden i hans berättelse identifierades/tolkades som vändpunkter på så sätt att de hade betydelse för hans yrkesidentitet.

Det var först och främst den våldssituation han berättade om. Att utsättas för ett riktat våld där också vapen förekommer är traumatiskt. I dessa fall behöver personalen stöd och hjälp. Det som hände i detta fall var istället att den enskilda personalen fick byta avdelning. Det andra formerande skeendet för yrkesidentiteten var det faktum att den placerade flickan återvände till ungdomshemmet ett par månader efter våldsincidenten. Det fick en relativt betydande verkan, delvis eftersom våldet i första skeendet inte tagits om hand på ett sätt som personalen ifråga hade önskat och att flickan placerades på samma avdelning där personalen ifråga nu arbetade. Det centrala är att våldet inte tas på allvar av någon förutom den drabbade personalen. Det tredje formerande skeendet var att personalen igen blev tvungen att byta avdelning, eftersom han märkte att han inte kunde utföra sitt arbete. Det berodde till stor del på att han var rädd. En känsla som i tidigare studier har visat sig vara mycket svår för personalen att visa och en känsla som kollegor inte alltid tar på allvar alternativt negligerar, speciellt om det är en man som uttrycker det.

Föresatsen i denna artikel är att visa en längre personalberättelse utifrån idén om motstånds-narrativ[34]. Motstånds-narrativ handlar om maktförhållanden samt att tillhandahålla en plattform för individens berättelse där motstånd kan skapas så att berättelsen inte enbart blir skadlig utan hjälpande och stärkande. I denna artikel fokuseras det i större grad på hur personalen i fråga berättar och beskriver den våldssituation han varit

[34] 'Narrative of resistance' (McKenzie-Mohr and Lafrance, 2017, s. 190)

med om. De särskilda ungdomshemmen är i mångt och mycket könade praktiker. Maskulinitet och styrka hålls fram framför exempelvis rädsla eller femininitet. Det finns ett motstånd från personalens sida att placera sig själva och mot att bli placerade i en utsatt position på sin arbetsplats. Denna artikel visar på tydliga kontraster mot hur både personal och ungdomar, specifikt manlig personal och placerade flickor, brukar positioneras i denna kontext. Personalens berättelse, i detta fall, blir ett motstånds-narrativ. Artikelns huvudsakliga resultat är presentationen och tolkningen av narrativet som har viktiga implikationer för yrkesvardagen för behandlingsassistenter.

Artikel 4: Handling fear among staff: violence and emotions in secure units for adolescents

I avhandlingens fjärde och sista artikel undersöks personalens kollektiva röst. Denna artikel består av material från fem fokusgrupper från tre särskilda ungdomshem. Alla fokusgrupper började med att jag läste upp en kort vinjett från Sveriges Radio där en ungdom beskriver hur det känns att bli fasthållen och nedlagd av personal. Tanken var att genom denna vinjett, som har ett tydligt fokus på ungdomen och på våld, få personalen att prata om denna situation och andra situationer som de själva varit med om utifrån sitt perspektiv som behandlingsassistenter. Det var otaliga berättelser som tog form i alla fem fokusgrupper, men det utkristalliserades en tematik i personalens sätt att prata med varandra om våld och hur de emotionellt hanterade våld.

Fyra övergripande teman identifierades, vilket illustreras genom fyra gruppinteraktioner som analyserats mening för mening utifrån en interaktionistisk ansats. För det första beskriver personalen en yrkesvardag som till synes delvis karaktäriseras av våld, men det görs utan större eller fördjupad reflektion. Det förstås som ett utslag för normaliseringsprocessen, vilket också nämndes i artikel 1. För det andra framträder det tydligt att personalen måste backa upp varandra. Det vill säga tilliten är viktig. Det förstås bland annat som ett utslag för en arbetsplatskultur där ”vi och dom” delvis styr arbetet. För det tredje identifierades ett tema där ungdomen är den våldsamme, inte personalen och för det fjärde urskildes att personalen kunde känna ett tryck att de var tvungna att utgå från bilden av den våldsamme ungdomen i sitt dagliga arbete. På så sätt finns det en motsättning mellan det tredje och fjärde temat.

Dessa fyra teman kan skapa efterverkningar i yrkesvardagen för behandlingsassistenterna. Det huvudsakliga resultatet i denna artikel är att ungdomarna till stor del beskrivs som våldsamma och delvis farliga. Ungdomarna beskrivs ofta som de som initierar

våldsamma situationer. Hur personalen förstår ungdomarna har betydelse för hur vården formas och för hur personalen bemöter ungdomarna, både initialt och under deras vistelse på ungdomshemmet. Det verkar till synes också finnas ett ”vi och dom-tänk” som förstärker ungdomen som den våldsamma. Det kan leda till att ungdomarnas sårbarhet och utsatthet negligeras samt att personalen inte uppfattar att de själva är medskapare till våldssituationer. Vidare framkommer även i denna artikel aspekten att våldet normaliseras som en del av yrkesvardagen.

Kapitel 8. Avslutande diskussion

Syftet med denna avhandling är att undersöka personalens beskrivningar av våld samt att utforska hur behandlingsassistenterna emotionellt hanterar våld under sin yrkesvardag. Det har genomförts med ett narrativt och emotionellt perspektiv, med utgångspunkt i personalens berättelser. Det har handlat om att söka fördjupa kunskapen om hur behandlingsassistenter som varit involverade i våldssituationer beskriver och förstår dessa situationer. I följande avsnitt ges initialt en bild av de fyra artiklarnas resultat. Därefter fördjupas avhandlingens resultat genom att tre teman presenteras med avslutande konklusioner. Till sist riktas blicken bortom de särskilda ungdomshemmen genom att peka på till vilken grad avhandlingens resultat också har efterverkningar utanför dess omedelbara kontext.

Avhandlingen består av fyra artiklar, och övergripande går det att säga att två av artiklarna (artikel 1 och 4) belyser personalens berättande vad gäller form, riktning och omfattning på våldet. Det har till största del handlat om berättelser där personalen berättat om en utsatthet gällande psykiskt och materiellt våld. Frekvensen på detta våld spänner mellan dagligen till att det händer någon gång. På så sätt finns det en varaktighet i våldet. För det andra har personalen också berättat om hur de emotionellt hanterar det upplevda och utövade våldet och hur det kan påverka deras yrkesroll (artikel 2 och 3). En vanlig strategi för att handskas med våldet under yrkesvardagen är att personalen tänker att det är i rollen som behandlingsassistent de blir utsatta, inte som privatperson, vilket öppnar upp för att våldet kan normaliseras.

Med en samlad bild från de fyra olika artiklarna går det bland annat att peka på följande: personalen beskriver att olika former av våld ingår i deras yrkesvardag och till stor del handlar det beskrivna våldet om att det går i riktningen ungdom mot personal. Personalen beskriver följaktligen inte explicit ett flerriktat våld, utan beskriver i stor utsträckning att de kan riskera att under sin yrkesvardag utsättas för fysiskt, psykiskt och materiellt våld av de placerade ungdomarna. Det kan finnas en risk med att personalen till stor del betonar våldets riktning på detta sätt. Det vill säga att våldet i stor utsträckning beskrivs i en riktning, trots att våldet många gånger är flerriktat. Det blir en statisk förklaring av våldet. På så sätt finns det också en risk att bilden av ungdomarna som farliga och våldsamma befästs. Det kan i sin tur riskera att ungdomarnas möjligheter att synliggöras som i behov av stöd och hjälp täcks över. Det verkar emellertid som att våldet som personalen berättar att de kan utsättas för, snabbt görs till en del av yrkesvardagen.

Det vill säga våldet normaliseras. Trots att det också finns personal som problematiserat det egna handlandet i form av att det skulle kunna handla om ett våldsutövande i riktningen personal mot ungdom, har det varit svårt för personalen att tala om det egna handlandet i termer av våld. Personalen har på en generell nivå svårt att reflektera kring det egna ansvaret i våldssituationer samt att de ibland skulle kunna vara medskapare till våldssituationer. Att detta är svårt och laddat handlar bland annat om vem som har tolkningsföreträde i en våldssituation. Personalen har i sina berättelser reflekterat kring sitt användande av de särskilda befogenheterna som å ena sidan att det inte är våld, men å andra sidan som att det kan uppfattas som våld utifrån ungdomarnas perspektiv. Behandlingsassistenterna drar sig också många gånger för att visa vissa emotioner under sin yrkesvardag som är knutna till våldssituationer, främst gäller det rädsla, som ungdomar och/eller kollegor ofta betraktar som tecken på svaghet. Personalens emotionella hantering och reglering sker dock främst med hjälp av kollegor, vilket placerar både utbildning och riktlinjer från arbetsgivaren i bakgrunden.

Nedan följer en fördjupad diskussion utifrån avhandlingens samlade resultat i form av tre teman: De konstituerande våldsutövarna: ungdomarna, Våld i en vårdande kontext och Förbjudna arbetsplatsemotioner. I det första och i det avslutande temat går det att urskilja olika masternarrativ från personalen.

De konstituerande våldsutövarna: ungdomarna

Att det förekommer våld på samhällsvårdande institutioner och att personal inte alltid vågar eller kan visa sina genuina känslor är någonting som är bekymmersamt. Hur personal uppfattar det våld som äger rum på de särskilda ungdomshemmen hänger ihop med hur de konstituerar ungdomen och hur vården bedrivs. Den bild av ungdomarna som personalen skapar utgår ofta ifrån den våldsamma ungdomen, ej den utsatta ungdomen. Personalen skapar en form av masternarrativ kring ungdomarna som våldsamma (McLean och Syed, 2015; Adelswärd, 1996). Det implicerar att utgångspunkten för att förstå våldet inte alltid är en specifik situation eller att våld inte alltid förstås utifrån ett relationellt perspektiv. Personalen utgår ibland istället ifrån att ungdomarna kommer att vara våldsamma baserat på historiska faktorer. På ett sätt är det också det som betonats i tidigare forskning om ungdomarna. Det vill säga personalen förklarar ofta våldet utifrån ungdomarna.

Anglin (2004, 2002) har emellertid i flera studier pekat på att ungdomarnas användning av våld på institution kan vara ett utryck för tidigare trauman. Jansson och Björck (2012)

pekar också på att en väldigt stor andel av institutionsplacerade barn och ungdomar visar symptom på traumatisering. I personalens berättelser i denna avhandling görs inte alltid koppling mellan trauma och våld. En intressant tanke utifrån detta är om kontexten spelar roll för hur våldet beskrivs och förklaras. Pelto-Piri med kollegor (2017) såg skillnader mellan personal från SiS och personal från barn- och ungdomspsykiatrin (BUP) när våldsincidenter och hantering av våld diskuterades. Inom SiS var det mer självklart att tala om potentiellt våld, medan man inom BUP talade mer om risksituationer. Möjligtvis handlar detta om organisatoriska principer: kontroll och säkerhet kontra vård och behandling. Detta går att beskriva som att personalen är ”fånge” i detta sätt att se på ungdomarna (jfr Jansen, 2015). De olika principerna gör att personalen betraktar våld på olika sätt. Det utmynnar i att våldet hanteras på olika sätt och följaktligen betraktas personen som använder våld på olika sätt.

I personalens konstituerande av ungdomen handskas personalen med en form av dikotomi: ”den våldsamme ungdomen” eller ”den utsatta ungdomen”. Denna indelning är någonting som de placerade ungdomarna också är upptagna av (Jansen, 2010). Indelningen går att likna med en förhandlingsakt där respektive part söker en egen position, samtidigt som man positionerar den andre. I förhållande till denna indelning är relationen central. För personalen handlar det om att kunna hantera en relationell dubbelhet, eftersom det finns statiska bilder av flickor och pojkar på dessa institutioner, vilka upprätthålls av personal på ett stundom problematiskt sätt. Ett exempel på det är bilden av flickor som psykiskt utsatta och pojkar som våldsamma. Silow Kallenberg (2016) menar att det inte handlar om vård eller kontroll utan om vård och kontroll. På ett liknande sätt handlar det inte om den våldsamme eller den utsatta ungdomen. Det handlar om att personalen behöver kunna bemöta ungdomarna som en helhet. Det vill säga som en person med olika sidor, erfarenheter och livshistoria. Att i denna kontext söka integrera den våldsamma och utsatta ungdomen är ett sätt att bryta denna dikotomi. Denna avhandling har visat att dessa bilder kan utmanas och behöver utmanas för att också vården för ungdomarna ska kunna bli hjälpsam. Om personalen integrerar ungdomarna så som nu beskrivits skulle det sedermera kunna ligga till grund för en kultur som skapas och upprätthålls på de särskilda ungdomshemmen.

Våld i en vårdande kontext

Det huvudsakliga skälet till att en ungdom blir placerad på ett särskilt ungdomshem är att det föreligger ett behov av vård för ungdomen. Samtidigt som personalen ska stå för

vården behöver de hantera olika former och riktningar av våld. Våldet har olika uttrycksformer och det finns med i vardagen på institutionen på ett mångfacetterat sätt. Det latenta våldet är någonting som den tidigare forskningen inte undersökt i denna kontext. Med latent våld menas ”våld som kan komma” (Isdal, 2000), och det kan vara någonting som personalen stundom går och väntar på och befarar ska inträffa. Det kan påverka den emotionella miljön och kan skapa osäkerhet och rädsla hos personalen (jfr Brown m. fl., 2018). Att personalens yrkesvardag till viss del karaktäriseras av latent våld kontrasterar tidigare forskning där vardagen beskrivs som monoton, inrutad och händelsefattig (Wästerfors, 2019). Det vill säga som om inget händer, men att befinna sig i en kontext med latent våld innebär inre aktivitet för personalen, vilket kanske inte alltid syns utåt (jfr Andersson Vogels, 2020 resonemang om långsamhet kontra stress). Det latenta våldet är någonting som personalen inte riktigt vet hur de ska handskas med, eftersom det inte är lika synligt som till exempel fysiskt våld och i likhet med andra våldsformer knyter det an till de egna emotionerna, emotioner som inte alltid får eller kan visas upp (se nästa tema).

Latent våld är inte tydligt på samma sätt som fysiskt våld, psykiskt våld eller materiellt våld. Latent våld kan därför vara svårt att identifiera för personalen och särskilt svårt att hantera. Andra former av våld, till exempel fysiskt, psykologiskt och materiellt våld, bär med sig andra problem. För det första rationaliseras övriga våldsformer och/eller normaliseras om det utövas från ungdomarna gentemot personalen. Följaktligen blir våldet ofta någonting som ingår i personalens yrkesvardag. För det andra talar inte personalen i termer av att de använder våld mot ungdomarna. Fysiska ingripanden som till exempel kan vara följden av att använda de särskilda befogenheterna beskrivs ofta som nödvändiga, och att personalen enbart gör det för att skydda ungdomen, kollegor, sig själv eller andra ungdomar. Dessa två förfaranden kan ses som personalens sätt att förhandla fram regler kring vad som är våld och vad som inte är våld på arbetsplatsen (jfr Uhnoo, 2011). Vidare, med hjälp av Goffmans (1961/2007) anpassningsstrategier skulle man också kunna tänka sig att personalen antingen handskas med våldet genom undandragande eller identifiering. Det vill säga personalen lämnar eller kliver in i en våldssituation. Vidare beror personalens agerande i en våldssituation också på i vilken utsträckning de upplever stöd från kollegor. Våld är dock mer komplext än att det handlar om den ena eller andra strategin. Om personalen ska kunna handskas med våld behöver våldet först och främst explicitgöras, eftersom oavsett riktning och form på våldet talar personalen inte alltid uttalat om det (jfr Åkerström, 2002). För det kan för det första innebära en emotionell risk för personalen att positionera sig som våldsutsatt. För det

andra har personalen ibland svårt att se att de är medskapare av till exempel en våldssituation eller en maskulin miljö där rädsla och svaghet ibland negligeras. Våldet förläggs istället hos ungdomarna.

För att förstå våldets komplexitet behöver personalen få tillgång till reflexiva rum och platser där våldet kan förstås utifrån den kontext som personalen befinner sig i, vad det var för situation som föranledde våldet, vilken form våldet hade och vad intentionen med våldet var. Det vill säga våldets relationella aspekter behöver explicitgöras, och kanske går det enklast att göra genom att fokusera på våldets initiativtagare. Det finns dock en risk med att fokusera för mycket på initiativtagaren (jfr Uhnoo, 2011). Risken jag vill belysa kan exemplifieras på följande sätt: en ungdom provocerar en personal så till den grad att personalen använder våld. Ska fokus då hamna på ungdomen eller på personalen? Jag tror att det finns en fara med ett för stort fokus på initiativtagaren. Det vill säga ansvarsfördelningen blir ytterst problematisk att göra. Vad som istället är angeläget är att våldet kontextualiseras som flerriktat. Det är inte så enkelt att våldet enbart har *en* riktning, vilket också nyanserar frågan om vems ansvar våldet är.

Taylor (2011) pekar på att personalen behöver utveckla ett språk för detta, eftersom personalen inte har ett eget språk för detta spänningsförhållande. Finns språket trängs det ofta bort av praktiken. Wästerfors (2019) beskriver personalens journalanteckningar om våldsincidenter som korta och innehållslösa. Det som saknas i språket avseende våldsincidenter är personalens emotionella färger och de olika riktningarna. Ett ytterligare sätt att tänka kring detta är huruvida de metoder och förhållningssätt som personalen använder sig av tränger bort emotioner. NPNL betonar rationalitet och effektivitet. Kanske förbises därmed både personalens och ungdomarnas känslor. Ett sätt att lyfta fram både ungdomarnas och personalens känslor skulle kunna vara genom ett större fokus på ungdomarnas trauman i förhållande till våldet (jfr Jansson och Björck, 2012). Det skulle då bli tydligare för personalen att det arbete de utför är ett emotionellt arbete i en vårdande kontext.

Förbjudna arbetsplatsemotioner

De särskilda ungdomshemmen är emotionella arbetsplatser, men med villkor för vilka emotioner som får visas. Personalens emotionella arbete handlar delvis om vilka känslor som personal ”får” och ”kan” uttrycka för varandra, men också för ungdomarna (Biszczanik och Gruber, 2018). Det åskådliggörs bland annat i de våldssituationer som personalen berättat om. Det var ovanligt att personalen berättade om sin rädsla, även

om vissa gjorde det. Det som istället stod ut, som ett masternarrativ, var att rädsla bör man inte visa, eftersom det kan utnyttjas av ungdomarna och göra kollegorna mindre villiga att samarbete om man visar sin rädsla (jfr Kullberg och Skillmark, 2017b; Wettergren, 2013). Detta sätt att handskas med emotioner går att likna vid en av de anpassningsstrategier Goffman (1961/2007) pekar på utifrån de intagnas perspektiv, nämligen huruvida personalen spelar en form av roll. En roll där det inte tillåts att exempelvis visa sig sårbar (jfr Kullberg och Skillmark, 2017b). Ytterligare ett sätt att försöka förstå den emotionella rolltagningen är följande: det finns ett implicit antagande om att arbetsplatsen är en emotionell plats. Det som saknas är explicita emotionella rum för personalen där de kan känna sig fria och trygga att uttrycka sina emotioner och tala om hur arbetet påverkar dem. Emellertid skulle man kunna säga att dessa emotionella rum redan finns i och med handledning på institutionen och andra personalmöten. Det kanske istället är den övergripande emotionella kulturen på institutionen som det behöver kastas ljus på.

En emotionell kultur skapas bland annat utifrån vilka känslor som får och inte får visas (Gordon, 1989). Att arbeta på ett särskilt ungdomshem innebär att både implicit och explicit agera utifrån olika former av känsloregler. I denna avhandling handlar det bland annat om att inte visa rädsla inför sina kollegor och ungdomarna. Det går att exemplifiera genom att personalen i intervjusituationerna förvisso kan berätta om våldsincidenter, men det sker ofta utan ett affektivt innehåll. På så sätt befriar sig personalen från att emotionellt påverkas av våldet. Det blir till våldets och emotionernas paradox. Våldet både finns och inte finns och emotionerna finns, men ska helst inte visas.

I linje med vad Bolton (2005) och Lively (2006, 2000) uttrycker skapas, upprätthålls och reproduceras personalens känsloregler på de särskilda ungdomshemmen främst i samspel med varandra utan inblandning av arbetsgivaren. Det är också tydligt att de privata känsloreglerna påverkar arbetet på arbetsplatsen. Personalen behöver stöd och hjälp med att identifiera de olika känsloregler som styr deras arbete. Det visar åter på behovet av reflexiva rum, till exempel professionell handledning eller strukturerad kollegial handledning (jfr Taylor, 2011). Det är viktigt eftersom känsloregler kan generera emotionella kulturer som i förlängningen skulle kunna vara destruktiva för både personal och ungdomarna (Brown m. fl., 2018). Först när känsloreglerna är identifierade kan personalen utveckla strategier för att hantera de våldsincidenter som är en del av deras yrkesvardag på ett professionellt sätt.

Avslutande konklusioner

Att arbeta på ett särskilt ungdomshem innebär att ständigt behöva navigera i diverse olika spänningsfält. De masternarrativ som identifierades inom ramen för de tre ovan beskrivna temana går också att beskriva som ytterligare spänningsfält som behandlingsassistenterna behöver handskas med under sin yrkesvardag. Tanken med att synliggöra masternarrativ är att de ofta är okända för gruppen som uttrycker det (McLean och Syed, 2015). Tematiseringen i detta avslutande kapitel kan på så sätt förstås som en förhandlande kommunikation med praktiken.

Avslutningsvis är det möjligt att också beskriva dessa tre teman som ett uttryck för organisatoriska brister – en kultur – som personalen är fångade i. De utmärkande dragen för denna kultur går att beskriva på följande sätt: för det första handlar det om hur personalen uppfattar ungdomarna: farliga och våldsamma visavi sårbara eller utsatta. Det kan få konsekvenser för hur arbetet bedrivs och för möjligheterna att etablera relationer till ungdomarna. Personalen behöver hjälp och stöd med att förena indelningen av ungdomarna till en helhet. För det andra handlar det om att personalen stundom normaliserar ungdomarnas våld och ibland inte reflekterar över det potentiella egna våldsutövandet genom användandet av de särskilda befogenheterna. På så sätt finns det en risk att våld på arbetsplatsen, oavsett riktning och form, vidmakthålls. Det försvårar ett relationsskapande och våldets förklaringar förblir statiska. För det tredje handlar det om att personalen inte alltid vågar eller kan visa vissa emotioner. Det finns då en risk att de särskilda ungdomshemmen kontextualiseras som kontrollerande institutioner istället för emotionella och vårdande institutioner. Det berör både personal och ungdomar, eftersom det kan skapa distanserade relationer mellan personal och ungdomar.

Personalen behöver stöd och hjälp med att manövrera denna yrkesvardag. Ett sätt att börja detta arbete kan vara att förstå det våld som sker på de särskilda ungdomshemmen utifrån relationella aspekter. När det görs går det att blottlägga situationen och intentionen. Det öppnar för en bredare förståelse av våldet, oavsett riktning och form på våldet. Om våldet blir explicit skapas utrymme för att komma bortom emotionella strategier, så som normalisering och att inte ta våldet personligt. I denna kontext handlar emotionellt arbete inte bara om att handskas med ungdomarnas emotioner. Det handlar även om att personalen behöver handskas med sina egna emotioner. Längre än så här kommer jag inte i min undersökning, nu är det upp till praktiken, politiken och andra beslutsfattare att göra sitt.

Avslutande reflektion

Jag fick reda på när jag var på anställningsintervjun att jag kommer att bli hatad. Att dom kommer spotta på mig och att risken finns att jag kommer blir slagen…så ja…man hade väl den bilden att det kunde vara så… jag tyckte inte att det var så som dom sa.

En manlig behandlingsassistent berättade för mig under en intervju om bilden av ungdomarna som förmedlades till honom under hans anställningsintervju. Han hade aldrig tidigare arbetat på SiS och kände till väldigt lite om verksamheten. Föreställningar om de ungdomar som hamnar på de särskilda ungdomshemmen och om personalen som jobbar där frodas även utanför SiS. Det handlar exempelvis om hur de ungdomar som placeras på de särskilda ungdomshemmen porträtteras i media och i politiska diskurser. För tillfället finns det starka kriminalpolitiska röster där hårdare och längre straff hålls fram som till synes enkla och snabba lösningar. Ungdomarna skildras enkelspårigt, i stor utsträckning enbart som farliga, och som därmed behöver låsas in. Det finns en risk att bilden av ”farliga och våldsamma ungdomar” förstärks, behäftas och blir den enda förklaringsmodellen, vilket kan få konsekvensen att de faktiska vårdbehoven för denna grupp negligeras. Dessa föreställningar behöver nyanseras. Ett sätt att göra det på är att mer dynamiskt förmedla bilden av dessa ungdomar utifrån ett vårdbehov (se också Ponnert m. fl., 2020). Det är inget nytt, men det verkar ha glömts bort i dagens samhällsdebatt. Med tanke på att detta inte är någonting nytt inom forskningen, behöver frågan också ställas till forskarna: Hur bra är vi på att nå ut med vår kunskap? På vilket sätt gör vi den tillgänglig för beslutsfattare och yrkesverksamma? Den 18 september 2020 besökte statsminister Stefan Löfven SiS-institutionen Tysslinge utanför Södertälje och han skrev efter besöket på sin Facebooksida: ”För en del av killarna på SiS är tiden där sista chansen att välja bort en kriminell karriär.” Denna chans behöver enligt min mening fyllas med ett innehåll, en vård av något slag, till exempel en vård som fokuserar på ungdomarnas trauman (Janson och Björck, 2012). Det som håller på att hända i och med nuvarande kriminalpolitiska narrativ är motsatsen, som när SiS den 14 oktober 2020 genom regeringen fått i uppdrag att säkerhetsklassa de särskilda ungdomshemmen. Det är ett steg i riktning mot ungdomsfängelser, inte behandlingsinstitutioner. Jag är övertygad om att säkerhet och vård går att kombinera och att båda delarna behövs. Men säkerhet kan också skapas med relationella ansatser, nu finns det en risk att det blir slagsida åt säkerhet och kontroll utan ett relationellt innehåll.

Engelsk sammanfattning

The Swedish National Board of Institutional Care (SiS) provides compulsory care and treatment for young people at 22 different institutions in Sweden. Every year, around 1,000 youth, mostly boys, are placed at these institutions. The youth placed in care are a vulnerable group with multiple psychosocial problems, which include, for example, crime, abuse, serious mental illness and domestic violence. This thesis deals with violence at these youth institutions. During the 2000s, violence within these institutions has increased. More specifically, the thesis is about how the staff at these institutions describe violence and how they describe the ways they are emotionally affected by the violence and the ways they emotionally handle violence. The focus in this dissertation is on staff narratives of violent incidents. Staff narratives take their starting point in the institution, which is contextualized as a place full of emotions.

The everyday work of staff members is often described in terms of various dilemmas, challenges and tensions. Staff work in a context where they are at the intersection between care and punishment. How they respond to these tensions can affect how they handle violence. The kinds of violent incidents that occur in these institutions may be carried out in different directions and take different forms. Youth can use violence against staff, staff can use violence against youth or violence can occur between youth. Violence can, for example, be psychological, physical and/or material.

The research that is available regarding institutional care for young people in Sweden and internationally has mainly focused on who the young people placed in institutions are, what the organization and content of care looks like and the outcome of the care. There is not much research in Sweden about the staff at special youth homes, let alone how staff talk about violent incidents or how they handle violent incidents.

The overall theoretical perspective of the dissertation is symbolic interactionism. Furthermore, three theoretical concepts are used: emotional work, narrative and violence. The everyday work of staff is theorized as a kind of emotional work, which includes the concept of "feeling rules", highlighting the existence of latent guidelines for the assessment of fits and misfits between feeling and situation. By applying the notion of emotional work, I draw attention to the fact that staff must manage the emotions of others whilst also having to control their own. The organization (i.e. the institution) requires staff to induce or suppress emotions in order to sustain the outward attitudes that produce the proper state of mind through surface and deep acting. However, the original

concept of "emotional labour" defined by Hochschild is expanded by, for example Bolton (2005), arguing that employees govern and control emotions in interaction with their organization, thus underlining that it is not only the organization that defines the emotional agenda, and, consequently, that emotional work is not necessarily negative or a precursor to burnout.

Narrative theory operates on the assumption that individuals create their own meaning through experience and structure it into a story-like form. Narrative is a fundamental human way of giving meaning to our experiences, and although our narrative skills develop through childhood, narrative is one of the first forms of discourse we learn as children. Narratives, as defined by Riessman (2008; 1993), are a particular kind of text or talk, organized around a sequence of events with a temporal order. Narrative study, including theory, method, and analysis, is by now cross-disciplinary, used by qualitatively trained scholars in many scientific fields, and can be understood as "an umbrella term that covers a large and diverse range of approaches" (Mishler, 1999, p. xv). The main agenda in much of narrative research is the analysis of identity, as identities are understood to be produced and performed within personal narratives.

When discussing violence this dissertation takes the situation, context, form and intention into account. In other words, the dissertation takes a relational perspective on violence. There is a shift in the relational perspective from the individual to what takes place between individuals regarding how violence is viewed: that is, to a relationship where community, hierarchy, equality and proportionality are emphasized. The key is not only to understand why an individual is violent or why a situation became violent, but also to understand what meaning violence can have as a relationship. The relational nature of violence is thus found on several different interpersonal levels, which could clarify dynamics of power and control.

The empirical material consists of 53 individual interviews and five focus group interviews (27 participants) conducted at three youth institutions managed by SiS. Overall, the analytical work is influenced by narrative analysis. Narrative analysis recognises that the participants and interviewer develop meaning together. Narratives consist of a series of discrete segments within a specific plot. A narrative approach, therefore, can render visible the transitions between feeling rules. I read all interview transcripts line by line with pen in hand for statements indicative of participant perceptions relative to the research questions, focusing mainly on *what* was said, rather than *how* it was said. The purpose was to preserve the story rather than fracture the data into small segments:

i.e. to combine the data rather than separate it into parts. I paid significant attention to the informants' own language and whether or not it included words and concepts related to my research questions and theoretical concepts. This coding system is, in one sense, theoretically driven, but it was also shaped by the participants' narratives and the distinctions that they made.

The thesis consists of four individual papers (page 5). The main findings from these papers can be summarized as follows: Staff talked about the extent and forms of violence that characterize their everyday work (Articles 1 and 4). This has mostly been in the form of stories where staff has described exposure to both psychological and material violence. The frequency of this violence ranges from occasional to daily. Staff also talked about how they emotionally handle both perceived and acted-out violence and how it can affect their professional role (Articles 2 and 3). A common strategy seems to be role-taking. That is, staff members think they are exposed to violence in their role as "staff", not as private individuals. This paves the way for the normalization of violence to become a strategy for dealing with everyday professional life. That is, violence is part of everyday work. Furthermore, staff attribute violence to youth in an explicit way. This means that staff members themselves find it difficult to reflect on their own responsibility and that they are in fact co-creators of most incidents of violence.

The overall results of the four papers are additionally organized within three themes: (1) the position of the young people: perpetrator, (2) working with violence in a caring context and (3) prohibited workplace emotions. Traces of these themes can be found in all four papers and they are clearly linked to the dissertation's theoretical concepts. In conclusion, it is possible to describe these three themes as an expression of organizational shortcomings in which the staff are trapped.

Bilaga 1

Förfrågan om medverkan i studie – Informationsbrev & samtycke

Hej,
Jag heter Peter Andersson och är doktorand på Stockholms Universitet, Institutionen för socialt arbete. Under hösten 2016 börjar jag ett forskningsprojekt som kommer att ha som namn *Våld inom institutionsvården för ungdomar utifrån ett personalperspektiv - behandlingsassistentens yrkesmässiga erfarenhet av sitt arbete utifrån ett våldsperspektiv.*

Syftet med studien är att undersöka personalens erfarenheter och upplevelser utifrån att de i sitt arbete kommer i kontakt med olika riktningar av våld – exempelvis våld mellan ungdomar, våld mellan personal och ungdom och vice versa och våld som förmedlas som berättelser mellan ungdom och personal. Den överliggande frågeställningen är om och hur personal påverkas av våld de möter och hur de beskriver relationen till ungdomen.

Min egen uppfattning utifrån min yrkeserfarenhet är att man på olika sätt berörs av att i mötet arbeta med människor som har använt våld eller har varit utsatta för våld. Därför tror jag att min studie kan vara ett bidrag till att söka öka förståelsen och kunskapen för personalens situation när de i sitt arbete bemöter och lyssnar till ungdomar som berättar om sin egen våldsutsatthet.

Jag undrar nu om du vill delta i denna studie. Jag önskar att få komma i kontakt med dig för ett samtal som tar ungefär en timme. Intervjun äger rum på en av dig vald plats eller på Stockholms Universitet, Institutionen för socialt arbete. Samtalet kommer att spelas in på band som stöd till mina anteckningar och skrivs sedan ut till text. Det är enbart jag och mina handledare som kommer att ha tillgång till materialet. Inga namn eller andra personuppgifter kommer att finnas med i texten. Tidsintervallet för intervjuerna ligger mellan januari och juni 2017.

Medverkan i studien är givetvis helt frivillig och du kan när som helst avbryta din medverkan, du kan även efter ditt deltagande dra tillbaka din medverkan. Allt material behandlas konfidentiellt och resultatet kommer att sammanställas så att det inte går att identifiera dig eller någon annan som deltar. Under mitt arbete kommer jag också få stöd av två handledare, Carolina Överlien, docent, lektor i socialt arbete på Institutionen för socialt arbete vid Stockholms universitet och Marie Sallnäs, professor i socialt arbete, Institutionen för socialt arbete vid Stockholms universitet.

Har du frågor är du välkommen att kontakta mig eller mina handledare.

Med vänliga hälsningar,
Peter Andersson

Peter.andersson@socarb.su.se Carolina.overlien@socarb.su.se
Marie.sallnas@socarb.su.se

Samtycke

Samtycke för deltagande i forskningsprojektet ”*Våld inom institutionsvården för ungdomar utifrån ett personalperspektiv - behandlingsassistentens yrkesmässiga erfarenhet av sitt arbete utifrån ett våldsperspektiv”.*

Med detta samtycker jag till att delta i nämnt forskningsprojekt och därmed kommer jag att medverka i en fokusgruppintervju och i en individuell intervju[35] som kommer att spelas in på ljudband. Jag har tagit del av skriftlig och muntlig information om forskningsprojektets syfte och upplägg. Jag har också informerats om betydelsen av mitt deltagande och att jag när som helst kan avbryta min medverkan. Vidare att den information jag kommer att ge behandlas på ett sådant sätt att varken min eller annan persons identitet inte kommer att bli synlig.

.....
Datum och ort

.....
Namn

[35] Det är ej ett krav att informant måste delta i både fokusgrupp och individuell intervju.

Bilaga 2.

Intervjuguide

Inledning:

- Förklara syftet med intervjun – ge antydan till vad jag är intresserad av.

- Anonymitetsskydd:

- Ingen av studiens berörda deltagare kommer att kunna kännas igen i texten.
- Ingen, utöver jag själv och min handledare, kommer att få tillgång till det inspelade materialet.
- Du kan avbryta ditt deltagande när du vill om du önskar.

Öppningsfrågor:

- Ålder?
- Hur länge har du arbetet på din nuvarande arbetsplats?
- Kan du kortfattat beskriva vad du gör på din arbetsplats.
- Tidigare arbetslivserfarenheter?
- Utbildning?

Vägledandefrågor:

Jag utgår från sex olika frågeområden som ringas in av underfrågor, där rubrikfrågan är den mest essentiella frågan.

- **Hur definierar du våld? (mer som en öppningsfråga)**

- **Beskriv vad det är för våld som du kan möta i ditt dagliga arbete.**

- **Hur påverkas du av att möta våld i ditt dagliga arbete?**
- **Hur beskriver du din relation till ungdomen?**
- **Vilka emotioner är relaterade till din roll som behandlingsassistent?**
- **Hur skulle du beskriv dina strategier du använder dig av i ditt dagliga arbete för att klara av arbete i vilket du möter våld i din vardag?**

Är det någonting viktigt som du anser jag ej berört?

Bilaga 3.

Stimulimaterial

”**Amira, som bott på flera olika SiS-hem**, har en diagnos som gör att hon har svårt att kontrollera sina känslor och hon har ibland blivit aggressiv.

Hon har blivit nedlagd av personalen på SiS flera gånger, vilket också framgår av hennes journaler.

– Det är panikartat. Det enda man vill är att få komma loss, så då blir man ännu mer aggressiv. Det urartar till slut. Man ligger på mage och ibland kunde det vara fler som höll i en, berättar Amira.

– Det blir ju liksom, jag kan inte andas, jag måste komma loss, jag stretar emot ännu mer. De vill att man ska vara lugn och fortsätter att sitta på en.”

SR 2016-10-04

http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=6532793

Referenser

Adelswärd, V. (1996). *Att förstå en berättelse: Eller historien om älgen*. Köping: Bromberg.

Ahonen, L. (2012). *Changing behaviors or behavioral change?: A study of moral development and transbehavioral processes in the juvenile institutional care*. Örebro: Örebro Studies in social work, 12. Örebro Universitet.

Ahonen, L., & Degner, J. (2013). Staff Group Unanimity in the Care of Juveniles in Institutional Treatment: Routines, Rituals, and Relationships. *Journal of Offender Rehabilitation*, *52*(2), 119–137.

Ahonen, L., & Degner, J. (2014). Working with complex problem behaviors in juvenile institutional care: Staff's competence, organizational conditions and public value. *International Journal of Prisoner Health*, *10*(4), 239–251.

Ainsworth, F., & Thoburn, J. (2014). An exploration of the differential usage of residential childcare across national boundaries. *International Journal of Social Welfare*, *23*(1), 16–24.

Albrecht, T., Johnson, G., & Walther, J. (1993). Understanding Communication Processes in Focus Groups. In Morgan, D (Eds.) *Successful Focus Groups: Advancing the State of the Art* (51–64). University of Michigan: SAGE Publications.

Alink, L. R. A., Euser, S., Bakermans-Kranenburg, M. J., & van IJzendoorn, M. H. (2014). A Challenging Job: Physical and Sexual Violence Towards Group

Workers in Youth Residential Care. *Child & Youth Care Forum*, *43*(2), 243–250.

Alvesson, M. (2003). Beyond Neopositivists, Romantics, and Localists: A Reflexive Approach to Interviews in Organizational Research. *The Academy of Management Review*, *28*(1), 13–33.

Alvesson, M., & Sköldberg, K. (1994). *Tolkning och reflektion: Vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*. Lund: Studentlitteratur

Andersson, B., & Johansson, J. (2008). Personal Approaches to Treatment among Staff in Residential Care: A Case Study. *Journal of Social Work*, *8*(2), 117–134.

Andersson, G., & Sallnäs, M. (2019). Social barnavård och barns utsatthet. I Andersson, G., Sjöblom, Y., Höjer, I., & Sallnäs, M. (2019), *När samhället träder in: Barn, föräldrar och social barnavård* (25–44). Lund: Studentlitteratur.

Andersson, K. (2008). *Talking Violence, Constructing Identity: Young Men in Institutional Care*. Linköping: Institutionen för tema barn, Linköping Universitet.

Andersson, P., & Överlien, C. (2018). ”If you take it personally you break” Neglected voices on violence in secure units for adolescents. *Social Work and Social Sciences Review*, *19*(3), 61–80.

Andersson, P. (2020a). Handling fear among staff: Violence and emotion in secure units for adolescents. *Nordic Social Work Research*, *10*(2), 158–172.

Andersson, P. (2020b). Emotional adjustments to violent situations at secure units for adolescents: a staff perspective. *Emotion, space and Society*, 37

Andersson, P., & Överlien, C. (2020). Violence, role reversals, and turning points: work identity at stake at a therapeutic residential institution for adolescents. *Journal of Social Work Practice*.

Andersson Vogel, M. (2012). *Särskilda ungdomshem och vårdkedjor om ungdomar, kön, klass och etnicitet*. Stockholm: Institutionen för socialt arbete, Stockholms universitet.

Andersson Vogel, M. (2017). Flickor vid de särskilda ungdomshemmen. Vilka är de och vad ska vi göra med dem? I Leviner, P., & Lundström, T. (Red.) *Tvångsvård av barn och unga: Rättigheter, utmaningar och gränszoner*. (262–277). Stockholm: Wolters Kluwer.

Andersson Vogel, M. (2020). *Disciplinering, femininitet och tvångsvård. Tjejers vardag vid särskilda ungdomshem*. Lund: Studentlitteratur.

Andersson Vogel, M., & Gruber, S. (2018). Institutionsvårdens könade strukturer: Ungdomar, personal, organisation och policy. I Enell, S., Gruber, S., & Andersson Vogel, M. (Red.) *Kontrollerade unga: Tvångspraktiker på institution*. Studentlitteratur (s. 61–78). Lund: Studentlitteratur.

Andreassen, T. (2003). *Institutionsbehandling av ungdomar: Vad säger forskningen?* Stockholm: Gothia.

Anglin, J. (2002). *Pain, Normality, and the Struggle for Congruence*. London: Routledge.

Anglin, J. (2004). Creating "Well-Functioning" Residential Care and Defining Its Place in a System of Care. *Child and Youth Care Forum*, *33*(3), 175–192.

Atkinson, B. (2009). Teachers Responding to Narrative Inquiry: An Approach to Narrative Inquiry Criticism. *The Journal of Educational Research*, *103*(2), 91–102.

Atkinson, P., & Housley, W. (2003). *Interactionism: An essay in sociological amnesia*. Thousand Oaks, California: Sage.

Attar-Schwartz, S. (2011). Maltreatment by Staff in Residential Care Facilities: The Adolescents' Perspectives. *Social Service Review*, *85*(4), 635–664.

Attar-Schwartz, S., & Khoury-Kassabri, M. (2015). Indirect and verbal victimization by peers among at-risk youth in residential care. *Child Abuse & Neglect*, *42*, 84–98.

Baker, A. J. L., Wulczyn, F., & Dale, N. (2005). Covariates of Length of Stay in Residential Treatment. *Child Welfare*, *84*(3), 363–386.

Bamberg, M. (2006). Stories: Big or small: Why do we care? *Narrative Inquiry*, *16*(1), 139–147.

Bamberg, M & Andrews, M. (2004*). Considering Counter Narratives: Narrating, Resisting, Making sense*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.

Barbalet, J. M. (1998). *Emotion, social theory, and social structure a macrosociological approach*. Cambridge: Cambridge University Press.

Barbour, R., & Kitzinger, J. (1999). *Developing Focus Group Research*. Thousand Oaks, California: SAGE Publications.

Barter, C., Renold, E., Berridge, D., & Cawson, P. (2004). *Peer violence in children's residential care*. London: Palgrave Macmillan.

Basic, G. (2012). *Samverkan blir kamp: En sociologisk analys av ett projekt i ungdomsvården*. Lund, Institutionen för sociologi. Lunds universitet.

Bečević, Z. (2015). *Utsatthetens röster*. Stockholm: Boréa.

Bengtsson, T. (2012). *Youth behind bars: An ethnographic study of youth in secure care in Denmark*. Sociologisk Institut, Københavns Universitet.

Berg, L-B. (2004). Den sociala människan: Om den symboliska interaktionismen. I Månson, P (Red.), *Moderna samhällsteorier. Traditioner, riktningar, teoretiker*. (151–184). Stockholm: Prisma.

Billinger, K. (2005). A focus group investigation of care-provider perspectives in Swedish institutions for the coercive care of substance abusers. *International Journal of Social Welfare*, *14*(1), 55–64.

Biszczanik, K., & Gruber, S. (2018). Statens särskilda ungdomshem som emotionellt täta platser. I Dahlstedt, M (Red.) *Gränsöverskridande socialt arbete. Teorier, tillämpningar, tolkningar*. (21–39). Malmö: Gleerups Utbildning AB.

Björck, C., Brisman, C., & Åberg, C. (2012). Tillämpningen av avskiljningar inom statlig ungdomsvård med fokus på skillnader mellan flickor och pojkar. *Institutionsvård i fokus*, rapportnummer 5. Stockholm: Statens Institutionsstyrelse.

Blumer, H. (1969/1986). *Symbolic interactionism: Perspective and method*. Berkley: University of California Press.

Bolton, S. C. (2000). ”Emotion Here, Emotion There, Emotional Organisations Everywhere”. *Critical Perspectives on Accounting*, *11*(2), 155–171.

Bolton, S. C. (2005). *Emotion management in the workplace*. London: Palgrave Macmillan.

Bolton, S. C., & Boyd, C. (2003). Trolley dolly or skilled emotion manager? Moving on from Hochschild’s managed heart. *Work, employment and society*, *17*(2), 289–308.

Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, *3*(2), 77–101.

Braun, V., & Clarke, V. (2020). One size fits all? What counts as quality practice in (reflexive) thematic analysis?, *Qualitative research in psychology*.

Brown, J., Dodd, K., & Vetere, A. (2010). `I am a normal man’: A narrative analysis of the accounts of older people with Down’s syndrome who lived in institutionalised settings. *British Journal of Learning Disabilities*, *38*(3*)*, 217-224.

Brown, T., Winter, K., & Carr, N. (2018). Residential child care workers: Relationship based practice in a culture of fear. *Child & Family Social Work*, *23*(4), 657–665.

Bruhn, A. (2013). Gender relations and division of labour among prison officers in Swedish male prison. *Journal of Scandinavian studies in criminology and crime prevention, 14*(2), 115-132.

Bruhn, A., Nylander, P. Å., & Johnsen, B. (2017). From prison guards to…what? Occupational development of prison officers in Sweden and Norway, *Journal of Scandinavian studies in criminology and crime prevention, 18*(1), 68-83.

Bruhn, A., Nylander, P. Å., & Lindberg, O. (2010). The prison officer's dilemma: Professional representations among Swedish prison officers, *Les Dossiers Des Sciences de l'education*, *23*(1), 77–93.

Bruner, J. (1986). *Actual Minds, Possible Worlds*. Cambridge: Harvard University Press.

Bruner, J. (1987). Life as Narrative. *Social Research*, *54*(1), 11–32.

Bruner, J. (1990). *Acts of meaning*. Cambridge: Harvard University Press.

Bruner, J. (1991). The Narrative Construction of Reality. *Critical Inquiry*, *18*(1), 1–21.

Busch, H (Red.), Eneroth, E, Israelsson, M, Mattsson, T, & Svensson, G. (2014). Tvångsvård ur ett juridiskt perspektiv. *Institutionsvård i fokus,* rapportnummer 2. Stockholm: Statens institutionsstyrelse.

Cater, Å., & Överlien, C. (2014). Children exposed to domestic violence: a discussion about research ethics and researchers' responsibilities, *Nordic Social Work Research, 4*(1), 67-79.

Charon, J. (2006). *Symbolic interactionism: An introduction, an interpretation, an integration*. London: Pearson Education.

Collins, R. (2008). *Violence: A micro-sociological theory*. Princeton & Oxford: Princeton University Press.

Colton, M. (2002). Factors associated with abuse in residential child care institutions. *Children & Society*, *16*(1), 33–44.

Colton, M., & Roberts, S. (2007). Factors that contribute to high turnover among residential child care staff. *Child & Family Social Work*, *12*(2), 133–142.

Conrad, C., & Witte, K. (1994). Is Emotional Expression Repression Oppression? Myths of Organizational Affective Regulation. *Annals of the International Communication Association*, *17*(1), 417–428.

Crawley, E. (2004). Doing Prison Work: The Public and Private Lives of Prison Officers. *Doing Prison Work: The Public and Private Lives of Prison Officers*. New York: Willan Publis.

Crewe, B. (2011). Depth, weight, tightness: Revisiting the pains of imprisonment. *Punishment & Society*, *13*(5), 509–529.

Crossley, M. L. (2000). Narrative Psychology, Trauma and the Study of Self/Identity. *Theory & Psychology*, *10*(4), 527–546.

Czarniawska, B. (1994). Narratives of Individual and Organizational Identities. *Annals of the International Communication Association*, *17*(1), 193–221.

Czarniawska, B. (1998). *A narrative approach to organization studies*. Thousand Oaks, California: SAGE Publications.

Czarniawska, B. (2011). Narrating organization studies. *Narrative Inquiry*, *21*(2), 337–344.

Dahlgren, L., & Starrin, B. (2004). *Emotioner, vardagsliv & samhälle: En introduktion till emotionssociologi*. Malmö: Liber.

Davidson-Arad, B., Benbenishty, R., & Golan, M. (2009). Comparison of Violence and Abuse in Juvenile Correctional Facilities and Schools. *Journal of Interpersonal Violence*, *24*(2), 259–279.

Davidson-Arad, B., & Golan, M. (2007). Victimization of Juveniles in Out-of-Home Placement: Juvenile Correctional Facilities. *The British Journal of Social Work*, *37*(6), 1007–1025.

Davies, B., & Harré, R. (1990). Positioning: The Discursive Production of Selves. *Journal for the Theory of Social Behaviour*, *20*(1), 43–63.

Davies, C. (1989). Goffman's concept of the total institution: Criticisms and revisions. *Human Studies*, *12*(1/2), 77–95.

De Fina, A. (2006). Group identity, narrative and self-representations. In A. De Fina, D. Schiffrin, & M. Bamberg (Eds.), *Discourse and Identity* (351-375). Cambridge: Cambridge University Press.

de Haan W. (2008). Violence as an Essentially Contested Concept. In Body-Gendrot S., & Spierenburg P. (Eds.), *Violence in Europe*. New York: Springer.

de Valk, S., van der Helm, G. H. P., Beld, M., Schaftenaar, P., Kuiper, C., & Stams, G. J. J. M. (2015). Does punishment in secure residential youth care work? An overview of the evidence. *Journal of Children's Services*, *10*(1), 3–16.

Degner, J., & Henriksen, A. (2007). *Placerad utanför sitt sammanhang: En uppföljningsstudie av 46 institutionsplacerade ungdomars privata och formella relationer*. Örebro: Örebro Studies in social work, 8. Örebro Universitet.

Degner, J., Henriksen, A., & Oscarsson, L. (2010). Investing in a Formal Relationship: Support Persons' View of Treatment Involvement Regarding Young Persons in Residential Care. *Qualitative Social Work*, *9*(3), 321–342.

Degner, J., Henriksen, A., Ahonen, L., & Oscarsson, L. (2015). Young residents' view of support persons' involvement in the institutional treatment programme: A one-year follow-up. *Nordic Social Work Research*, *5*(1), 67–80.

Denison, M., Gerney, A., Leuken, J. B. V., & Conklin, J. (2018). The Attitudes and Knowledge of Residential Treatment Center Staff Members Working with Adolescents Who Have Experienced Trauma. *Residential Treatment for Children & Youth*, *35*(2), 114–138.

Denzin, N. K. (2001). *Applied Social Research Methods: Interpretive interactionism*. Thousand Oaks, CA: SAGE Publications.

Earthy, S., & Cronin, A. (2008). Narrative analysis. In Gilbert, N (Eds.) *Researching Social Life*. London: Sage.

Edling, C. (2016). Våldets sociala dimensioner. I Edling, C., & Rostami, A. (Red.), *Våldets sociala dimensioner. Individ, relation, organisation* (15–25). Lund: Studentlitteratur.

Einarsen, S., Hoel, H., Zapf, D., & Cooper, C. (2010). The concept of bulling and harassment at work: The European tradition. In Einarsen, S., Hoel, H., Zapf, D., & Cooper, C (Eds.) *Bullying and harassment in the workplace: Developments in theory, research, and practice*. (3-29). Boca Raton: CRC Press.

Eltink, E. (2020). *Back to basic: Relations between residential group climate and juvenile antisocial behavior*. Amsterdam: University of Amsterdam.

Eltink, E., Ten Hoeve, J., De Jongh, T., van der Helm, G. H. P., Wissink, I. B., & Stams, G. J. J. M. (2018). Stability and Change of Adolescents' Aggressive Behavior in Residential Youth Care. *Child & Youth Care Forum*, *47*(2), 199–217.

Emden, C., 1998. Conducting a narrative analysis. *Collegian*, *5*(3), 34–39.

Enell, S. (2015). *Transit i samhällsvården: När unga utreds på särskilda ungdomshem*. Växjö: Institutionen för socialt arbete, Linneuniversitetet.

Enell, S. (2016). Young people in limbo: Perceptions of self-presentations when being assessed in secure accommodation. *Nordic Social Work Research*, *6*(1), 22–37.

Enell, S., Gruber, S., & Andersson Vogel, M. (2018). *Kontrollerade unga: Tvångspraktiker på institution*. Lund: Studentlitteratur.

Euser, S., Alink, L. R. A., Tharner, A., van IJzendoorn, M. H., & Bakermans-Kranenburg, M. J. (2014). Out of home placement to promote safety? The prevalence of physical abuse in residential and foster care. *Children and Youth Services Review*, *37*, 64–70.

Ezell, M., Zeira, M., Canali, C., & Spath, R. (2011). An international classification system for welfare programs. *Children and Youth Services Review*, *33*(10), 1847-1854.

Fangen, K. (2005). *Deltagande observation*. Malmö: Liber.

Farquhar, C., & Das, R. (1999). Are Focus Groups Suitable for 'Sensitive' Topics? In R. Barbour & J. Kitzinger (Eds.), *Developing Focus Group Research: Politics, theory and practice* (47–63). Thousand Oaks, CA: SAGE Publications.

Fields J., Copp M., Kleinman S. (2006) Symbolic Interactionism, Inequality, and Emotions. In Stets J., Turner J. (Eds.) *Handbook of the Sociology of Emotions. Handbooks of Sociology and Social Research.* Boston: Springer.

Fineman, S. (2000). Emotional arenas revisited. In Fineman, S. (Eds.) *Emotion in organizations*. London: Sage.

Fineman, S. (2003). *Understanding emotion at work*. London: Sage.

Fiske, A. P., & Rai, T. S. (2014). *Virtuous Violence: Hurting and Killing to Create, Sustain, End, and Honor Social Relationships*. Cambridge: Cambridge University Press.

Flam, H., Hearn, J., & Parkin, W. (2010). Organizations, Violations and their Silencing. In B. Sieben & Å. Wettergren (Red.), *Emotionalizing Organizations and Organizing Emotions* (47–165). London: Palgrave Macmillan.

Folkhälsomyndigheten (2018). *Sexualitet och hälsa bland unga och unga vuxna inom statlig institutionsvård. En studie om kunskap, attityder och beteende bland unga och unga vuxna 16–29 år*. Stockholm.

Fraga, S. (2016). Methodological and ethical challenges in violence research. *Porto Biomedical Journal*, *1*(2), 77–80.

Frangeur, R. (2007). *Pojkar, pli och pedagogik: Vanart och manligheter på Bonaanstalten 1905–1948*. Stockholm: Carlsson Bokförlag.

Franzén, A. (2017). Behandlingsdilemman och identitet på ett särskilt ungdomshem för unga män. *Institutionsvård i fokus*, rapportnummer 1. Stockholm: Statens Institutionsstyrelse.

Friedman, A., & Utada, A. (1989). A Method for Diagnosing and Planning the Treatment of Adolescent Drug Abusers (The Adolescent Drug Abuse Diagnosis [ADAD] Instrument). *Journal of drug education, 19*(4), 285-312.

Frost, P., Dutton, J., Worline, M., & Wilson, A. (2000). Narratives of compassion in organizations. In Fineman, S. (Eds). *Emotion in organizations* (25-45). London: Sage.

Gadd, D., & Farrall, S. (2004). Criminal Careers, Desistance and Subjectivity: Interpreting Men's Narratives of Change. *Theoretical Criminology*, *8*(2), 123–156.

Gallagher, B., & Green, A. (2012). In, out and after care: Young adults' views on their lives, as children, in a therapeutic residential establishment. *Children and Youth Services Review*, *34*(2), 437–450.

Gaydos, H. L. (2005). Understanding personal narratives: An approach to practice. *Journal of Advanced Nursing*, *49*(3).

Georgakopoulou, A. (2006a). Thinking big with small stories in narrative and identity analysis. *Narrative Inquiry*, *16*(1), 122–130.

Georgakopoulou, A. (2006b). The other side of the story: Towards a narrative analysis of narratives-in-interaction. *Discourse Studies*, *8*(2), 235–257.

Gharabaghi, K., & Phelan, J. (2011). Beyond Control: Staff Perceptions of Accountability for Children and Youth in Residential Group Care. *Residential Treatment For Children & Youth*, *28*(1), 75–90.

Goffman, E. (1953). *Communication conduct in an island community*. Chicago. University of Chicago.

Goffman, E. (1967/2009). *Jaget och maskerna: En studie i vardagslivets dramatik*. Stockholm: Nordstedts.

Goffman, E. (1961/2007). *Totala institutioner: Fyra essäer om anstaltslivets sociala villkor*. Stockholm: Norstedts.

Gomes, S., & Duarte, V. (2020). What about ethics? Developing qualitative research in confinement settings, *European Journal of Criminology*, *17*(4), 461-479.

Gordon, S. (1989). Institutional and impulsive emotion culture in selectively appropriating emotions to self. In Frank, D. and McCarthy, E.D. (Eds.), *Sociology of Emotion, Original Essays and Research Papers* (115-135). Greenwich: JAI Press.

Gradin Franzén, A. (2014). *Disciplining freedom: Treatment dilemmas and subjectivity at a detention home for young men*. Linköping: Institutionen för beteendevetenskap, Linköpings universitet.

Grietens, H. (2015). A European Perspective on the Context and Content for Social Pedagogy in Therapeutic Residential Care. In Whittaker, J., Del Valle, J., & Holmes, L. (Eds.) *Therapeutic Residential Care with Children and Youth: Developing Evidence-Based International Practice* (288-301). London: Jessica Kingsley Publishers.

Gruber, S. (2013). Konstruktioner av etnicitet och kön på SiS särskilda ungdomshem. *Institutionsvård i fokus*, rapportnummer 7. Stockholm: Statens institutionsstyrelse.

Gruber, S. (2018). Flerspråkighet i den enspråkiga institutionen: Identitetspositioner, kompetens och korrigering. I Enell, S., Gruber, S., & Andersson Vogel, M. (Red.) *Kontrollerade unga: Tvångspraktiker på institution* (103–121). Lund: Studentlitteratur.

Gudmundsdóttir, E & Nordqvist, S. (2011). Ett år efter avslutad behandling. *Institutionsvård i fokus*, rapportnummer 1. Statens Institutionsstyrelse.

Halkier, B. (2010). Focus groups as social enactments: integrating interaction and content in the analysis of focus group data. *Qualitative research, 10*(1): 71–89.

Hallberg, U. (2011). *Kunskapsöversikt. Hot och våld inom vården och omsorg*. Stockholm: Arbetsmiljöverket, 2011:7.

Hamby, S. (2017). On defining violence, and why it matters. *Psychology of Violence*, *7*(2), 167–180.

Heber, A. (2010). *Brottslingen som brottsoffer*. Norrköping: Kriminalvården.

Hedenborg, S. (2005). *Svensk barndomshistoria*. Studentlitteratur: Lund.

Henriksen, A., Degner, J., & Oscarsson, L. (2008). Youths in coercive residential care: Attitudes towards key staff members' personal involvement, from a therapeutic alliance perspective. *European Journal of Social Work*, *11*(2), 145–159.

Heron, G., & Chakrabarti, M. (2003). Exploring the Perceptions of Staff Towards Children and Young People Living in Community-Based Children's Homes. *Journal of Social Work*, *3*(1), 81–98.

Hicks, L., Archer, L., & Whitaker, D. (1998). The prevailing cultures and staff dynamics in children's homes: Implications for training. *Social Work Education*, *17*(3), 361–373.

Hill, C., & Burrows, G. (2017). New voices: The usefulness of a narrative approach to social work research. *Qualitative Social Work: Research and Practice*, *16*(2), 273–288.

Hill, T. (2005). *Allians under tvång: Behandlingssamarbete mellan elever och personal på särskilda ungdomshem*. Linköping: Institutionen för beteendevetenskap, Linköpings universitet.

Hochschild, A. (1979). Emotion Work, Feeling Rules, and Social Structure. *American Journal of Sociology*, *85*(3), 551–575.

Hochschild, A. (1983). *The managed heart commercialization of human feeling*. Berkley: University of California Press.

Hochschild, A. (2003). *The commercialization of intimate life: Notes from home and work*. Berkley: University of California Press.

Holstein, J. A., & Gubrium, J. F. (2012). *Varieties of narrative analysis*. London: Sage.

Honkatukia, P., Nyqvist, L., & Pösö, T. (2003). Sensitive issues in vulnerable conditions. Studying violence in youth residential care. *Nordic Journal of Youth Research*, *11*(4), 323-339.

Humphreys, M., & Brown, A. D. (2002). Narratives of Organizational Identity and Identification: A Case Study of Hegemony and Resistance. *Organization Studies*, *23*(3), 421–447.

Hydén, L-C. (1997). De otaliga berättelserna. I Hydén, L-C, & Hydén, M. (Red.). *Att studera berättelser: Samhällsvetenskapliga och medicinska perspektiv*. (9–29). Stockholm: Liber.

Hydén, L-C, & Bülow, P. (2003). Who's talking: Drawing conclusions from focus groups—some methodological considerations. *International Journal of Social Research Methodology*, *6*(4), 305–321.

Hydén, M. (2000). Att lyssna till en kör av röster: Den berättarfokuserade intervjun. *Socialvetenskaplig tidskrift*, *7*(1–2), 137–158.

Hydén, M. (2005). 'I Must Have Been an Idiot to Let it Go On': Agency and Positioning in Battered Women's Narratives of Leaving. *Feminism & Psychology*, *15*(2), 169–188.

Hydén, M. (2008). Narrating sensitive topics. In Andrews, M., Squire, C., and Tamboukou, M. (Eds.) *Doing narrative research.* (122-136). London: Sage Publications.

Hydén, M. (2014). The teller-focused interview: Interviewing as a relational practice. *Qualitative Social Work: Research and Practice*, *13*(6), 795–812.

Hylander, I. (1998/2001). *Fokusgrupper som kvalitativ datainsamlingsmetod*. Linköping, Institutionen för pedagogik och psykologi, Linköpings universitet. FOG-rapport 42.

Höjer, I., & Sjöblom, Y. (2010). Young people leaving care in Sweden. *Child & Family Social Work*, *15*(1), 118–127.

Höjer, I., & Sjöblom, Y. (2011). Att stå på egna ben – om övergången från samhällsvård till vuxenliv. *Socialvetenskaplig tidskrift*, *18*(1).

Inderbitzin, M. (2007a). A Look From the Inside: Balancing Custody and Treatment in a Juvenile Maximum-Security Facility. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, *51*(3), 348–362.

Inderbitzin, M. (2007b). Inside a maximum-security juvenile training school: Institutional attempts to redefine the American Dream and `normalize' incarcerated youth. *Punishment & Society, 9*(3), 235- 251.

Inderbitzin, M. (2012). Delinquency Interrupted: Research into and Inside of Juvenile Correctional Facilities. *Sociology Compass*, *6*(6), 445–457.

Ingram, R. (2013). Emotions, social work practice and supervision: An uneasy alliance? *Journal of Social Work Practice*, *27*(1), 5–19.

Isdal, P. (2000). *Meningen med våld*. Stockholm: Gothia.

James, N. (1989). Emotional labour: Skill and work in the social regulation of feelings. *The Sociological Review*, *37*(1), 15–42.

Jamieson, L., & Williams, L. M. (2003). Focus group methodology: Explanatory notes for the novice nurse researcher. *Contemporary Nurse*, *14*(3), 271–280.

Jansson, L, & Björck, C. (2012). Traumatisering bland ungdomar med antisocial problematik. Resultat från en litteraturöversikt. *Institutionsvård i fokus,* rapportnummer 11. Stockholm: Statens institutionsstyrelse.

Jansen, A. (2015). Positioning and subjectivation in research interviews: Why bother talking to a researcher? *International Journal of Social Research Methodology*, *18*(1), 27–39.

Jansen, A., & Haavind, H. (2011). “If only” and “despite all”: Narrative configuration among young people living in residential care. *Narrative Inquiry*, *21*(1), 68–87.

Johansson, J., & Andersson, B. (2006). Living in Residential Care: Experiences in a Treatment Home for Adolescents in Sweden. *Child and Youth Care Forum*, *35*(4), 305–318.

Keashly, L., Jagatic, K. (2010). North American Perspectives on Hostile Behaviors and Bullying at Work. In Einarsen, S., Hoel, H., Zapf, D., & Cooper, C (Eds.) *Bullying and harassment in the workplace: Developments in theory, research, and practice*. (41-71). Boca Raton.

Kemper, T. (Eds.) (1990). *Research Agendas in the Sociology of Emotions*. New York: State university of New York.

Kilbane, T., & Spira, M. (2010). Domestic Violence or Elder Abuse? Why it Matters for Older Women. *Families in Society: The Journal of Contemporary Social Services*, *91*(2), 165–170.

Kilby, J. (2013). Introduction to Special Issue: Theorizing Violence. *European Journal of Social Theory*, *16*(3), 261–272.

Kivett, D., & Warren, C. (2002). Social Control in a Group Home for Delinquent Boys. *Journal of Contemporary Ethnography*, *31*(1), 3–32.

Kleres, J. (2010). Emotions and Narrative Analysis: A Methodological Approach. *Journal for the Theory of Social Behaviour*, *41*(2), 182–202.

Knorth, E., Harder, A, Zandberg, T., & Kendrick, A. (2008). Under one roof: A review and selective meta-analysis on the outcomes of residential child and youth care. *Children and Youth Services Review*, *30*(2), 123–140.

Knorth, E., Harder, A., Huyghen, A., Kalverboer, M., & Zandberg, T. (2010). Residential youth care and treatment research. *International Journal of Child & Family Welfare*, *13*(1/2), 49–67.

Krueger, R. (1997). *Moderating focus groups*. London: SAGE.

Kullberg, C., & Skillmark, M. (2017a). The significance of position for Swedish social workers´ understanding of young men´s victimization of violence. *Nordic social work research, 7*(1), 54-66.

Kullberg, C., & Skillmark, M. (2017b). Reluctant help-seekers and agentic victims – Swedish social workers´ talk about young men victimised by violence. *Practice, 29*(4), 259–277.

Kumlien, M. (1997). *Uppfostran och straff: Studier kring 1902 års lagstiftning om reaktioner mot ungdomsbrott*. Stockholm: Institutet för rättshistorisk forskning.

Laanemets, L., & Kristiansen, A. (2008). *Kön och behandling inom tvångsvård. En studie av hur vården organiseras med avseende på genus*. Stockholm: Statens Institutionsstyrelse.

Lagerlöf, H. (2012). *Samhällsvård och välfärds resurser. En studie av skolgång, fritid och kamratrelationer bland unga i familjehem och institutioner*. Stockholm: Institutionen för socialt arbete, Stockholms universitet.

Larsson, S, & Sjöblom, Y. (2010). Perspectives on narrative methods in social work research. *International Journal of Social Welfare*, *19*(3), 272–280.

Laws, B., & Crewe, B. (2015). Emotion regulation among male prisoners: *Theoretical Criminology*, *20*(4), 529-547.

Leander, K., Berlin, M., Eriksson, A., Gådin, K. G., Hensing, G., Krantz, G., Swahnberg, K., & Danielsson, M. (2012). Violence: Health in Sweden: The National Public Health Report 2012. *Scandinavian Journal of Public Health*, *40*(9), 229–254.

Lee, V. S. P., Simpson, J., & Froggatt, K. (2013). A narrative exploration of older people's transitions into residential care. *Aging & Mental Health*, *17*(1), 48–56.

Levin, C. (1998). *Uppfostringsanstalten: Om tvång i föräldrars ställe*. Lund: Arkiv.

Levin, C. (2017). *Det sociala ansvarets organisering: Social barnavård mellan byråkrati och solidaritet*. Lund: Studentlitteratur.

Leviner, P., & Lundström, T. (2017). Om tvångsomhändertagande av barn – en inledning. I Leviner, P., & Lundström, T. (Red.) *Tvångsvård av barn och unga: Rättigheter, utmaningar och gränszoner* (19–42). Stockholm: Wolters Kluwer.

Lieblich, A., Tuval-Mashiach, R., & Zilber, T. (1998). *Narrative research: Reading, analysis, and interpretation*. London: Sage Publications.

Liebling, A. (1999). Doing research in prison: Breaking the silence? *Theoretical criminology 3*(2): 147-173.

Linhorst, D. (2002). A Review of the Use and Potential of Focus Groups in Social Work Research. *Qualitative Social Work: Research and Practice*, *1*(2), 208–228.

Lively, K. (2000). Reciprocal Emotion Management. *Work and Occupations, 27*(1), 32-63

Lively, K. (2002). Client Contact and Emotional Labor: Upsetting the Balance and Evening the Field. *Work and Occupations*, *29*(2), 198–225.

Lively, K. J. (2006). Emotions in the Workplace. In J. E. Stets & J. H. Turner (Eds.), *Handbook of the Sociology of Emotions* (569–590). New York: Springer.

Lively, K., & Powell, B. (2006). Emotional Expression at Work and at Home: Domain, Status, or Individual Characteristics? *Social Psychology Quarterly*, *69*(1), 17–38.

Lundström, T. (1993). *Tvångsomhändertagande av barn: En studie av lagarna, professionerna och praktiken under 1900-talet*. Stockholm, Institutionen för socialt arbete, Stockholm universitet.

Lundy, M., & Grossman, S. F. (2004). Elder Abuse: Spouse/Intimate Partner Abuse and Family Violence Among Elders. *Journal of Elder Abuse & Neglect*, *16*(1), 85–102.

Mattsson, T. (2005). I viljan att göra det normala: en kritisk studie av genusperspektivet i missbrukarvården. Égalité.

Mattsson, T. (2014). Delaktighet i vård, omsorg och forskning – barns beslutsförmåga i relation till ålder, mognad och hälsa. I Busch, H (Red.), Tvångsvård ur ett juridiskt perspektiv. (51–76). *Institutionsvård i fokus,* rapportnummer 2. Stockholm: Statens institutionsstyrelse.

Mattsson, T. (2018). De särskilda befogenheterna. En kritisk granskning utifrån ett barnrättsperspektiv. I Enell, S., Gruber, S., & Andersson Vogel, M. (2018). *Kontrollerade unga: Tvångspraktiker på institution*. (35-57). Lund: Studentlitteratur.

Mazzone, A., Nocentini, A., & Menesini, E. (2018). Bullying and peer violence among children and adolescents in residential care settings: A review of the literature. *Aggression and Violent Behavior*, *38*, 101–112.

McAdams, C., & Foster, V. (1999.). A Conceptual Framework for Understanding Client Violence in Residential Treatment. *Child and Youth care forum, 28*, 307-328.

McKenzie-Mohr, S., & Lafrance, M. N. (2017). Narrative resistance in social work research and practice: Counter-storying in the pursuit of social justice. *Qualitative Social Work: Research and Practice*, *16*(2), 189–205.

McLean, K., & Syed, M. (2015). Personal, Master, and Alternative Narratives: An Integrative Framework for Understanding Identity Development in Context. *Human Development*, *58*(6), 318–349.

McLean, S. (2015). Managing behaviour in child residential group care: Unique tensions. *Child & Family Social Work*, *20*(3), 344–353.

Mead, G. H. (1934/1967). *Mind, self and society: From the standpoint of a social behaviorist*. Chicago: The University of Chicago Press.

Milligan, I., Kendrick, A., & Avan, G. (2004). *A Survey of Job Satisfaction, Staff Morale and Qualifications in Residential Child Care in Scotland*. Scottish Institute of Residential Child Care University of Strathclyde.

Mills, C. W. (1951). *White collar: The American middle classes*. US: Hardpress Publishing.

Mishler, E. (1986). *Research Interviewing. Context and narrative*. Cambridge: Harvard Press.

Mishler, E. (1997): Modeller för berättelseanalys. I Hydén, L-C, & Hydén, M. (Red.). *Att studera berättelser: Samhällsvetenskapliga och medicinska perspektiv*. (63–126). Stockholm: Liber.

Mishler, E. (1999). *Storylines. Craftartists´narratives of identity*. London: Harvard Press.

Moesby-Jensen, C. K., & Nielsen, H. S. (2015). Emotional labor in social workers' practice. *European Journal of Social Work*, *18*(5), 690–702.

Morgan, D. L., & Krueger, R. A. (1993). When to use focus groups and why. In Morgan, D (Eds.) *Successful focus groups: Advancing the state of the art* (3–19). Thousand Oaks: Sage Publications.

Morse, J. M. (2006). Insight, Inference, Evidence, and Verification: Creating a Legitimate Discipline, *International Journal of Qualitative Methods*, *5*(1), 93–100.

Moses, T. (2000). Attachment Theory and Residential Treatment: A Study of Staff-Client Relationships. *American Journal of Orthopsychiatry*, *70*(4), 474–490.

Mouzelis, N. (1971). Critical Note. On Total Institutions. *Sociology*, 5(1), 113-120.

Murray, M. (2003). Narrative psychology and narrative analysis. In Camic, P., Rhodes, J., & Yardley, L. (Eds.) *Qualitative research in psychology: Expanding perspectives in methodology and design*, (95–112). Washington: American Psychological Association.

Mörner, S., & Björck, C. (2011). Används tvångsåtgärder oftare för pojkar än för flickor inom den statliga ungdomsvården? Resultat från intern statistik och intervjuer med personal. *Institutionsvård i fokus,* rapportnummer 3. Stockholm: Statens institutionsstyrelse.

Neuman, J., & Baron, R. (2005). Aggression in the Workplace: A Social-Psychological Perspective. In Fox, S., & Spector, P. (Eds.) *Counterproductive work behavior: Investigations of actors and targets*, (13-40). Washington: American Psychological Association.

Newhill, C. (1995). Client Violence toward Social Workers: A Practice and Policy Concern for the 1990s. *Social Work*, *40*(5), 631–636.

Newhill, C. (1996). Prevalence and Risk Factors for Client Violence toward Social Workers. *Families in Society: The Journal of Contemporary Social Services*, *77*(8), 488–495.

Norrby, C. (1998). *Vardagligt berättande: Form, funktion och förekomst*. Göteborg, Institutionen för svenska språket, Göteborgs universitet.

Nylander, P. Å. (2008). Säkerhet eller rehabilitering? Om subkulturell differentiering bland kriminalvårdare. *Arbetsmarknad & Arbetsliv, 14*(3), 45–62.

Nylander, P. Å. (2011). *Managing the dilemma: Occupational culture and identity among prison officers*. Örebro, Institutionen för socialt arbete, Örebro universitet.

Nylander, P. Å., Lindberg, O., & Bruhn, A. (2011). Emotional labour and emotional strain among Swedish prison officers. *European Journal of Criminology*, *8*(6), 469–483.

Ohrlander, K. (1991). *Barnhus: Om räddningsanstalter, barnhem, idiotanstalter, uppfostringsanstalter i Norden från 1700-talet till våra dagar*. Stockholm: Allmänna barnhuset.

Olsson, E. (2008a). *Emotioner i arbete: En studie av vårdarbetares upplevelser av arbetsmiljö och arbetsvillkor*. Karlstad, Institutionen för sociologi, Karlstad universitet.

Olsson, G. (2008b). *Berättelsen som utgångspunkt: psykoterapi i praktik och forskning*. Stockholm: Natur och Kultur.

Owen, S. (2001). The practical, methodological and ethical dilemmas of conducting focus groups with vulnerable clients. *Journal of Advanced Nursing*, *36*(5), 652–658.

Parkes, J. (2007). The Multiple Meanings of Violence: Children's talk about life in a South African neighbourhood. *Childhood*, *14*(4), 401–414.

Pazaratz, D. (2000). Training Youth Workers in Residential Treatment. *Residential Treatment for Children & Youth*, *18*, 35–56.

Peled, E., & Leichtentritt, R. (2002). The ethics of qualitative social work reserach. *Qualitative Social Work*, *1*(2), 145–169.

Pelto-Piri, V., Engström, K., Engström, I., Sandén, P., Warg, L.-E., & Kjellin, L. (2017). Hantering av hot och våld. Personalens syn på etik, bemötande och säkerhet i mötet med ungdomar på institutioner. *Institutionsvård i fokus*, rapportnummer 12. Stockholm: Statens Institutionsstyrelse.

Peterson-Badali, M., & Koegl, C. (2002). Juveniles' experiences of incarceration The role of correctional staff in peer violence. *Journal of Criminal Justice*, *30*(1), 41–49.

Pettersson, T. (2009). *Att arbeta på enkönade eller blandade avdelningar*. Stockholm: Statens Institutionsstyrelse.

Pettersson, T. (2017). Betydelse av öppenhet under institutionstiden för ungdomar dömda till sluten ungdomsvård. Hur påverkas vardagen vid institutionen och återfall i brott? *Institutionsvård i fokus*, rapportnummer 8. Stockholm: Statens

Institutionsstyrelse.

Polkinghorne, D. E. (1988). *Narrative Knowing and the Human Sciences*. New York: SUNY Press.

Pollack, D. (2010a). International Legal Note: Social work and violent clients: An international perspective. *International Social Work*, *53*(2), 277–282.

Pollack, S. (2010b). Labelling Clients ”Risky”: Social Work and the Neo-liberal Welfare State. *British Journal of Social Work*, *40*(4), 1263–1278.

Polsky, H. (1962). *Cottage six: The social system of delinquent boys in residential treatment*. New York: Russell Sage Foundation.

Ponnert, L. (2018). Akutavdelningar vid särskilda ungdomshem. Några utmaningar. I Enell, S., Gruber, S., & Andersson Vogel, M. (Red.). *Kontrollerade unga: Tvångspraktiker på institution*. (125–142). Lund: Studentlitteratur.

Ponnert, L., Johansson, S., & Svensson, K. (2020). Akutavdelningar på särskilda ungdomshem. Akutpraktiken ur personalens, de ungas och socialtjänstens perspektiv. *Institutionsvård i fokus*, rapportnummer 1. Stockholm: Statens Institutionsstyrelse.

Putnam, L., & Mumby, D. (1993). Organizations, emotion and the myth of rationality. In S. Fineman (Eds.), *Emotion in organizations* (36–57). London: Sage Publications.

Quinn, N., Davidson, J., Milligan, I., Elsley, S., & Cantwell, N. (2017). Moving Forward: Towards a rights-based paradigm for young people transitioning out of

care. *International Social Work*, *60*(1), 140–155.

Quirk, A., Lelliott, P., & Seale, C. (2006). The permeable institution: An ethnographic study of three acute psychiatric wards in London. *Social Science & Medicine*, *63*(8), 2105–2117.

Ragin, C. (1999). The distinctiveness of case-oriented research. *Health Services Research*, *34*(5), 1137–1151.

Riessman, C. (1993). *Narrative analysis*. Thousand Oaks: Sage Publications.

Riessman, C. (2005). Narrative Analysis. In N. Kelly, C. Horrocks, K. Milnes, B. Roberts, & D. Robinson (Eds.), *Narrative, Memory & Everyday Life* (1–7). Huddersfield: University of Huddersfield.

Riessman, C., & Quinney, L. (2005). Narrative in Social Work. A Critical Review. *Qualitative Social Work, 4*(4), 391-412.

Riessman, C. K. (2008). *Narrative methods for the human sciences*. Thousand Oaks: Sage Publications.

Riessman, C., & Speedy, J. (2007). *Narrative Inquiry in the Psychotherapy Professions: A Critical Review.* In D. J. Clandinin (Eds.), *Handbook of narrative inquiry: Mapping a methodology* (426–456). Thousand Oaks: Sage Publications.

Riksdagens Ombudsmän (JO). (2018). *Protokoll*, 7107-2018. Stockholm: JO.

Robinson, L. & Schulz, J. (2016) Eliciting frontstage and backstage talk with the iterated questioning approach. *Sociological Methodology*, 46, 1, 53-83.

Rypi, A. (2016). The feeling rules of victim offender mediation. *International Journal of Work Organisation and Emotion*, *7*(2), 83–97.

Sallnäs, M. (1999). Institutionsvård för barn och ungdomar Att vara som en familj. *Socialvetenskaplig tidskrift*, *6*(2), 123–141.

Sallnäs, M. (2000). *Barnavårdens institutioner: Framväxt, ideologi och struktur*. Stockholm, Institutionen för socialt arbete, Stockholms universitet.

Sallnäs, M. (2019). Institutionsvård för barn och unga. I Andersson, G., Sjöblom, Y., Höjer, I., & Sallnäs, M. (Red.), *När samhället träder in: Barn, föräldrar och social barnavård* (251–275). Lund: Studentlitteratur.

Sandvide, Å. (2008). *Våld i särskilda boenden för äldre: Språk och sociala interaktioner*. Umeå: Umeå Universitet.

Sarbin, T. (1986). *Narrative psychology: The storied nature of human conduct*. Praeger: Greenwood Publishing Group.

SCB. (2019). *Vilka utbildningar ger jobb? Arbetskraftsbarometern 2019*. Stockholm: SCB.

Scheff, T., & Starrin, B. (2002). Skam och sociala band – om social underordning och utdragna konflikter. I Meeuwisse, A., & Swärd, H. (Red.), *Perspektiv på sociala problem* (167–184). Stockholm: Natur och Kultur.

Schein, E. (1996). Culture: The Missing Concept in Organization Studies. *Administrative Science Quarterly*, *41*(2), 229–240.

Schofield, G., Larsson, B., & Ward, E. (2016). Risk, resilience and identity construction in the life narratives of young people leaving residential care. *Child & Family Social Work*, *22*(2), 782–791.

Sekol, I. (2013). Peer violence in adolescent residential care: A qualitative examination of contextual and peer factors. *Children and Youth Services Review*, *35*(12), 1901–1912.

SFS *(1990:52) Lag med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU).*

SFS *(1998:603) Lag om verkställighet av sluten ungdomsvård (LSU).*

SFS *(2001:453) Socialtjänstlagen (SoL).*

Shannon, D. (2011). Follow-up of youths admitted to SiS youth care facilities 1997–2001. *Institutionsvård i fokus*, rapportnummer 4. Stockholm: Statens institutionsstyrelse (SiS).

Sherr, L., Roberts, K. J., & Gandhi, N. (2017). Child violence experiences in institutionalised/orphanage care. *Psychology, Health & Medicine*, *22*, 31–57.

Sieben, B., & Wettergren, Å. (2010). Emotionalizing Organizations and Organizing Emotions—Our Research Agenda. In B. Sieben & Å. Wettergren (Eds.), *Emotionalizing Organizations and Organizing Emotions* (1–20). London: Palgrave Macmillan.

Silow Kallenberg, K. (2016). *Gränsland: Svensk ungdomsvård mellan vård och straff*. Huddinge: Södertörns Högskola.

Silverman, D. (2006). *Interpreting qualitative data: Methods for analyzing talk, text and interaction*. London: SAGE.

Skillmark, M., & Kullberg, C. (2020). The significance of context and victim-offender relationship for Swedish social workers' understanding for young men´s violent victimization. *International review of victimology, 26*(3), 295–313.

Skoog, V. (2013). Barns upplevelser av instabil samhällsvård. *Socialvetenskaplig tidskrift*, *20*(1), 35–52.

Sloan, M. M. (2004). The Effects of Occupational Characteristics on the Experience and Expression of Anger in the Workplace. *Work and Occupations*, *31*(1), 38–72.

Smith, C. P. (2000). Content analysis and narrative analysis. In H. T. Reis & C. M. Judd (Eds.), *Handbook of research methods in social and personality psychology* (p. 313–335). Cambridge: Cambridge University Press.

Smith, M. (2009). *Rethinking residential child care*. Bristol: Policy Press.

Smith, Y., Colletta, L., & Bender, A. E. (2017). Client Violence Against Youth Care Workers: Findings of an Exploratory Study of Workforce Issues in Residential Treatment: *Journal of Interpersonal Violence*. 1-25.

Smith, Y. (2020). Can Children Be Safe if Their Caregivers are Not?: Reflections on the "Promise" Study of Workforce Issues in a Residential Treatment Center for Children. *Residential Treatment for Children & Youth*, *37*(2), 156–173.

Smithson, J. (2000). Using and analysing focus groups: Limitations and possibilities. *International Journal of Social Research Methodology*, *3*(2), 103–119.

Socialstyrelsen. (2019). *Statistik om socialtjänstinsatser till barn och unga 2018*. Stockholm: Socialstyrelsen.

SOU (1992:18). *Tvångsvård i socialtjänsten: ansvar och innehåll*. Stockholm: Regeringskansliet.

SOU (2011:9). *Barnen som samhället svek - åtgärder med anledning av övergrepp och allvarliga försummelser i samhällsvården*. Stockholm: Regeringskansliet.

SOU (2011:61). *Vanvård i social barnavård - slutrapport.* Stockholm: Regeringskansliet.

Sousa, S., Silva, I. S., Veloso, A., Tzafrir, S., & Enosh, G. (2014). Client's violence toward social workers. *Tékhne*, *12*, 69–78.

Statens Institutionsstyrelse. (2018). Årsredovisning. Stockholm: Statens Institutionsstyrelse.

Statens Institutionsstyrelse. (2019a). Årsredovisning. Stockholm: Statens Institutionsstyrelse.

Statens Institutionsstyrelse. (2019b). Ungdomar utskrivna från SiS särskilda ungdomshem 2018. En sammanställning av ADAD utskrivningsintervju. *Institutionsvård i fokus*, rapportnummer 3. Statens Institutionsstyrelse.

Statens Institutionsstyrelse. (2019c). Ungdomar intagna på SiS särskilda ungdomshem 2018. En tabellsammanställning av ADAD inskrivningsintervju. *Institutionsvård i fokus*, rapportnummer 2. Statens Institutionsstyrelse.

Steckley, L. (2012). Touch, Physical Restraint and Therapeutic Containment in Residential Child Care. *The British Journal of Social Work*, *42*(3), 537–555.

Steckley, L., & Kendrick, A. (2008). Physical Restraint in Residential Childcare: The experiences of young people and residential workers. *Childhood, 15*(4), 552-569.

Steels, S., & Simpson, H. (2017). Perceptions of Children in Residential Care Homes: A Critical Review of the Literature. *The British Journal of Social Work*, *47*(6), 1704–1722.

Stein, M. (2006). Missing years of abuse in children's homes. *Child & Family Social Work*, *11*(1), 11–21.

Stets, J., & Turner, J. (2014). Introduction. In Stets, J., & Turner, J. (Eds.), *Handbook of the Sociology of Emotions*. (1-7). New York: Springer.

Taylor, M. (2011). Understanding and responding to the emotional challenge of working in residential child care settings: The case for staff support groups. *European Journal of Social Education*, *20/21*, 64–80.

Thaden, E., & Robinson, J. (2010). Staff Narratives: Promising to Change 'Welfare as We Know It'. *Qualitative Social Work: Research and Practice*, *11*(1), 23–41.

Theodosius, C. (2006). Recovering Emotion from Emotion Management. *Sociology*, *40*(5), 893–910.

Thoits, P. (1989). The sociology of emotions. *Annual Review of Sociology*, *15*, 317–342.

Tidefors, I. (2010). *"Det känns som jag inte har haft nåt riktigt liv än". Fyrtiofem tonårspojkar som har begått sexuella övergrepp*. Stockholm: Statens Institutionsstyrelse.

Tracy, S. (2004). The Construction of Correctional Officers: Layers of Emotionality Behind Bars. *Qualitative Inquiry*, *10*(4), 509–533.

Tracy, S. J. (2005). Locking Up Emotion: Moving Beyond Dissonance for Understanding Emotion Labor Discomfort. *Communication Monographs*, *72*(3), 261–283.

Trost, J., & Levin, I. (2010). *Att förstå vardagen: Med ett symbolisk interaktionistiskt perspektiv*. Lund: Studentlitteratur.

Turner, J., & Stets, J. (2005). *The Sociology of Emotions*. Riverside: University of California.

Tursunovic, M. (2002). Fokusgruppsintervjuer i teori och praktik. *Sociologisk Forskning*, *39*(1), 62–89.

Tärnfalk, M. (2007). *Barn och brott: En studie om socialtjänstens yttranden i straffprocessen för unga lagöverträdare*. Stockholm, Institutionen för socialt arbete, Stockholms universitet.

Uhnoo, S. (2011). *Våldets regler. Ungdomars tal om våld och bråk*. Göteborg: Daidalos.

van den Tillaart, J., Eltink, E., Stams, G.-J., Van der Helm, P., & Wissink, I. (2018). Aggressive Incidents in Residential Youth Care. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, *62*(13), 3991–4007.

van der Helm, P., Boekee, I., Jan Stams, G., & van der Laan, P. (2011). Fear is the key: Keeping the balance between flexibility and control in a Dutch youth prison. *Journal of Children's Services*, *6*(4), 248–263.

van der Helm, P. van der, Stams, G.-J., Genabeek, M. van, & Laan, P. van der. (2012). Group climate, personality, and self-reported aggression in incarcerated male youth. *The Journal of Forensic Psychiatry & Psychology*, *23*(1), 23–39.

van der Helm, G. H. P., Wissink, I. B., De Jongh, T., & Stams, G. J. J. M. (2013). Measuring Treatment Motivation in Secure Juvenile Facilities. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, *57*(8), 996–1008.

van Gink, K., Vermeiren, R., Goddard, N., van Domburgh, L., van der Stegen, B., Twisk, J., Popma, A., & Jansen, L. (2018a). The influence of Non-violent Resistance on work climate, living group climate and aggression in child and adolescent residential care. *Children and Youth Services Review*, *94*, 456–465.

van Gink, Visser, K., Popma, A., Vermeiren, R. R., van Domburgh, L., van der Stegen, B., & Jansen, L. M. (2018b). Implementing non-violent resistance, a method to cope with aggression in child and adolescent residential care: Exploration of

staff members experiences. *Archives of psychiatric nursing*, *32*(3), 353–359.

Vinnerljung, B., & Sallnäs, M. (2008). Into adulthood: A follow-up study of 718 young people who were placed in out-of-home care during their teens. *Child & Family Social Work*, *13*(2), 144–155.

Von Greiff, N. (2006). Missbruk bland ungdomar på särskilda ungdomshem – ADAD som verktyg för bedömning och behandling. *Socialvetenskaplig tidskrift*, 2, 146–163.

Waddington, P. A. J., Badger, D., & Bull, R. (2005). *The violent workplace*. Willan Publishing.

Warming, H. (2019). Messing with the emotions of the other exploring ambiguous youth-adult relations in a residential care institution. *Emotion, Space and Society*, *32*.

Wettergren, Å. (2013). *Emotionssociologi*. Malmö: Gleerups utbildning.

Wharton, A. S. (1999). The Psychosocial Consequences of Emotional Labor. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, *561*, 158-176.

Whitaker, D. S., Archer, L., & Hicks, L. (1998). *Working in children's homes challenges and complexities*. Wiley.

Whittaker, J. K., Fernandez del Valle, J., & Holmes, L. (Eds.) (2015). *Therapeutic residential care for children and youth: Developing evidence-based international practice*. London: Jessica Kingsley Publishers.

WHO (2002). W*orld report on violence and health*. Geneva: WHO.

Wibeck, V. (2010). *Fokusgrupper: Om fokuserade gruppintervjuer som undersökningsmetod*. Lund: Studentlitteratur.

Wieviorka, M. (2014). The sociological analysis of violence: New perspectives. *The Sociological Review*, *62*(2), 50–64.

Wiklund, S. (2005). *Den kommunala barnavården – om anmälningar, organisation och utfall*. Stockholm: Institutionen för socialt arbete, Stockholm universitet.

Winstanley, S., & Hales, L. (2008). Prevalence of Aggression Towards Residential Social Workers: Do Qualifications and Experience Make a Difference? *Child & Youth Care Forum*, *37*(2), 103–110.

Winstanley, S., & Hales, L. (2015). A Preliminary Study of Burnout in Residential Social Workers Experiencing Workplace Aggression: Might It Be Cyclical? *British Journal of Social Work*, *45*(1), 24–33.

Winter, K., Morrison, F., Cree, V., Ruch, G., Hadfield, M., & Hallett, S. (2019). Emotional Labour in Social Workers' Encounters with Children and Their Families. *The British Journal of Social Work*, *49*(1), 217–233.

Wästerfors, D. (2004). *Berättelser om mutor: Det korruptas betydelse bland svenska affärsmän i Öst- och Centraleuropa*. Eslöv: B. Östlings bokförlag.

Wästerfors, D. (2009). *Konflikthantering i ungdomsvård ur ett sociologiskt perspektiv*. Stockholm: Statens Institutionsstyrelse.

Wästerfors, D. (2012). Analyzing Social Ties in Total Institutions. *Qualitative Sociology Review, 8*(2), 12-27.

Wästerfors, D. (2014). *Fängelsebråk: Analyser av konflikter på anstalt*. Lund: Studentlitteratur.

Wästerfors, D. (2016a). *Våld*. Stockholm: Liber.

Wästerfors, D. (2016b). Playfights as Trouble and Respite. *Journal of Contemporary Ethnography*, *45*(2), 168–197.

Wästerfors, D. (2019). *Vanskligt och kort: Om våldshändelser bland unga på institution*. Lund: Studentlitteratur.

Wästerfors, D., & Åkerström, M. (2016). Case history discourse: a rhetoric of troublesome youngsters and faceless treatment. *European Journal of Social Work, 19*(6), 871–886.

Ybrandt, H., & Nordqvist, S. (2015). SiS-placerade ungdomars problematik i relation till andra ungdomar: En jämförelse med referensdata insamlade med ADAD 2010. *Institutionsvård i fokus,* rapportnummer 1. Stockholm: Statens institutionsstyrelse.

Yin, R. K. (2014). *Case study research: Design and methods*. Los Angeles: SAGE.

Zelnick, J. R., Slayter, E., Flanzbaum, B., Butler, N. G., Domingo, B., Perlstein, J., & Trust, C. (2013). Part of the Job? Workplace Violence in Massachusetts Social Service Agencies. *Health & Social Work*, *38*(2), 75–85.

Åkerström, M. (2002). Slaps, Punches, Pinches—But not Violence: Boundary-Work in Nursing Homes for the Elderly. *Symbolic Interaction*, *25*(4), 515–536.

Åkerström, M. (2006). Doing Ambivalence: Embracing Policy Innovation—At Arm's Length. *Social Problems*, *53*(1), 57–74.

Åström, S., Bucht, G., Eisemann, M., Norberg, A., & Saveman, B. (2002). Incidence of violence towards staff caring for the elderly. *Scandinavian Journal of Caring Sciences*, *16*(1), 66–72.

Öberg, P. (1997). *Livet som berättelse: Om biografi och åldrande.* Uppsala, reprocentralen, Uppsala universitet.

Øien, L., & Lillevik, O. G. (2013). Prevention of aggressive behaviour and violence in childcare institutions. *Social Work and Social Sciences Review*, *17*(1), 35–48.

Överlien, C. (2004). *Girls on the verge of exploding?: Voices on sexual abuse, agency and sexuality at a youth detention home*. Linköping, Institutionen för tema barn, Linköpings universitet.

Överlien, C. (2011). Women's Refuges as Intervention Arenas for Children who Experience Domestic Violence. *Child Care in Practice*, *17*(4), 375–391.

Överlien, C., Aronsson, K., & Hydén, M. (2005). The Focus Group Interview as an In-depth Method? Young Women Talking About Sexuality. *International Journal of Social Research Methodology*, *8*(4), 331–344.